

Mellom håpet og katastrofen

*En kulturvitenskapelig analyse av ungdommers
fremtidsforestillinger*



Carmen Padron

Masteroppgave i kulturvitenskap

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

September 2022

Between the hope and the catastrophe

A cultural studies analysis of young people's imaginations of the future

© Carmen Padron

Masteroppgave i kulturvitenskap

Høst 2022

Innleveringsdato: 1. september 2022

Veileder: Kyrre Kverndokk

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR)

Universitetet i Bergen

Forord

Det har vært intenst og lærerikt å jobbe med denne studien. I tillegg til faglig utvikling, har disse to årene også fått meg til å utforske egne fremtidsforestillinger og hvilke forandringer jeg håper på for verden. Alt i alt har arbeidet med masteroppgaven vært en erfaringsrik og interessant prosess. Når jeg nå har kommet til veis ende med oppgaven, er det flere jeg ønsker å takke.

Den første takken går til informantene som har vist meg stor tillit ved å dele sine refleksjoner og fremtidsforestillinger med meg. Uten deres hjelp ville jeg ikke hatt noen oppgave. Jeg vil også takke de som har satt meg i kontakt med informantene og fungert som døråpnere for meg. Veilederen min, Kyrre Kverndokk har vært av uvurderlig hjelp i denne lange prosessen. Takk for gode råd, inspirasjon, tålmodighet og oppmuntring. Flere andre rundt meg har på ulikt vis bidratt med støtte og innspill. Takk til medstudenter for nyttige diskusjoner og samhold gjennom dette, til tider krevende arbeidet. Takk til oversette venner som fremdeles er her. Til slutt vil jeg også gi en takk til familien som alle har stilt opp på hver sin måte gjennom hele masterperioden, hvor en særlig takk går til min mor Jartrud Lindø, for lange kvelder med språkvask.

Bergen, 1. september 2022

Carmen Padron

Abstract

This thesis looks at how eight 17 and 18 year old Norwegian high school pupils imagine their future in a climate-changed future, and how their visions are told as narratives. This is done through qualitative interviews where I focus on narrative theory, and concepts such as Bakhtins *dialogism*, *life-scripts*, the various temporalities of the concept «climate change», as well as different concepts emerging from the climate change discourse. The objective of this thesis is to examine how the informants talk about the expectations they have for their own lives and how they reflect on climate change. I examine how the notion of time appears through the narratives of their imagination of the future, how the understanding of the climate crisis and other crises is expressed in the narratives of the imagined future. As well as what possibilities the pupils imagine for a sustainable future.

After analysing the interviews it appears as though the informants operates with multiple futures, that describes and belongs to different parts of life and perspectives. I decided to call the future that includes their personal plans and the life they expect, the personal future. This future existed outside the concern of the rest of society and climate change. The other main future, that I decided to call the climatic future, included their visions for our future society and the course of the climate crisis. The climatic future appears as a common future that embraces both society's and the world's future, and exists outside their own personal lives. This future seems to mirror the tendency to view society's development through a series of crises, a tendency related to late modernity. Where the personal future could be divided into an immediate and a distant future, the climatic future appeared mostly divided by what degree the informants feel they have control over the crisis, and the possibilities they see for crisis management. In a way, this divide can also create a sense of a more distant and a nearer climatic future. These different futures that emerges from the interviews appears as various accessible spheres that the informants can utilize depending on the questions they're asked.

Innholdsfortegnelse

Forord	III
Abstract.....	V
Kapittel 1 Innledning.....	1
Ungdommer som samfunnsgruppe.....	2
Forskningsoversikt	3
Oppgavens oppbygging.....	7
Kapittel 2 Teoretiske perspektiver	8
Narrativ teori	8
Dialogisme	9
Livsskript.....	10
Fremtidsforestillinger	11
Tid	12
Barnetropen	13
Krisebegrepet og fremskrittet.....	14
Kapittel 3 Metode og forskningsetikk.....	16
Utvalg av informanter	16
Intervju	18
Transkribering	19
Forskningsetiske betraktninger.....	21
Studiens validitet	23
Forforståelse	24
Et kritisk tilbakeblikk på forskerrollen.....	25
Analyse av materialet	25
Kapittel 4 Fremtiden som to fremtider.....	27
Den personlige fremtiden	28
Den nære fremtiden	29
Livsskript.....	31
Et yrkes- og samfunnslivsskript	35
Den klimatiske fremtiden	37

En abstrakt klimakrise	37
Klimafremtidens tid.....	39
Når fremtidene møtes	43
Bærekraft som eget møtepunkt og konfliktområde	45
Oppsummering	46
Kapittel 5 Fremtiden som krise	48
Krise, katastrofe og bærekraft i klimafortellinger	48
Klima som krise	50
Den bærekraftige utviklingen som motsetning til klimakrisen	53
Håpet i krise	58
Fremtidens utfordringer.....	60
Den bærekraftige fremtidens brudd med fortiden	63
Oppsummering	64
Kapittel 6 Fremtiden som krisehåndtering	66
Krisehåndtering som akutt unntakstilstand – erfaring fra en pandemi.....	67
En vedvarende krisehåndtering – å leve med krisen	71
Offentlig regulering som metode	75
Forberede til fremtiden.....	77
Oppsummering	79
Kapittel 7 Avslutning	81
Litteraturliste:	84
Appendiks:.....	90
Oversikt over transkriberingsvalg, koder og symbol	90
Informasjonsskriv med samtykkeerklæring	91
Intervjuguide	91

Kapittel 1

Innledning

En mandag i august 2018, mens andre elever satte seg på skolebenken etter sommerferien, satt 15 år gamle Greta Thunberg seg ned foran den svenske Riksdagen. Her skulle hun bli sittende og streike gjennom skoledagene og frem mot det kommende riksdagsvalget i september samme år. Med seg hadde hun en plakat med påskrift «skolestrejk for klimatet» (Carlsen og Knežević 2019). Målet hennes var å få politikerne til å ta klimaendringene på alvor (Bakken 2018). Streiken skulle fungere som en tydeliggjøring av hva hun mente politikerne gjorde, eller retter sagt; hva de ikke gjorde for klimaet. Når politikerne ikke tok fremtiden alvorlig, skulle heller ikke hun gjøre det. Greta Thunberg og skolestreiken fikk raskt internasjonal oppmerksomhet fra politikere og nyhetskanaler verden over. Flere barn og unge kjente seg igjen i Gretas frustrasjon og engasjement. I løpet av noen måneder ble dette, som startet som en skolestreik i svært liten målestokk, til en internasjonal bevegelse. I mai 2019 hadde nesten én og en halv million unge streiket verden over (WWF 2019), noe som viser hvor viktig plattform skolestreikene ble for de unge til å bli sett og hørt. Bevegelsen viste resten av verden hvordan klimakrisen oppfattes som en direkte trussel mot unges levevilkår i fremtiden. Den viste også hvor sterkt ungdommene føler på dissonans mellom det alvorlig som blir lagt frem av forskere og media, og verdenspolitikernes manglende oppfølgingen av Paris-avtalen. Denne internasjonale bevegelsen satte barn og unges tanker om egen fremtid på agendaen verden over. Gjennom Greta Thunberg ble denne gruppen ikke lengre bare noen man snakket *om* i klimapolitikken, men nå ble de også noen som man snakket *med*. Den store skolestreikbevegelsen har skapt et inntrykk av at mye har skjedd de siste tre til fire årene, og at mange unge i dag føler at deres meninger ikke stemmer med det politiske bilde i flere land. Frustrasjonen og sinnet deres viser at de har mye på hjertet. Interessant nok er det som regel frykten de unge streikende uttrykker, som presenteres i mediene og på nyhetene. De ytrer tydelige katastrofenarrativ gjennom rop om at jorden brenner og at man må redde kloden. Dette narrativet ser ut til å ha rettet fokuset mot, og økt bekymringen for elevenes manglende fremtidshåp.

Etter årene med skolestreik og en voksende bekymring for de unges fremtidsfrykt, ønsker jeg å bidra til å få et innblikk i fremtidsforestillingene til denne gruppe. Det er viktig å møte de

unges rett til å bli hørt og anerkjent som medlemmer av samfunnet. Ungdommene får selvsagt med seg de bekymringsverdige klimaprognoene, og de høre de alvorstyngede FN-talene som spres rundt om i media. Da en stor andel av denne gruppa fortsatt er under myndighetsalder, er det ikke så mange måter for dem å bli inkludert i store samfunnsbestemmelser. Det er derfor interessant å undersøke hvordan ungdommer forestiller seg fremtiden sin og det voksenlivet de nå beveger seg mot.

Formålet med oppgaven er å få et innblikk i ungdommenes forestillinger om fremtiden, deres refleksjoner om klimakrisen og hvilke forestillinger de har om en bærekraftig utvikling. Studiens overordnede problemstilling er dermed hvordan ungdommer forestiller seg fremtiden i en klimaendret verden. Det gjør jeg ved å analysere åtte ungdommers forventninger til eget liv og deres fremtidsforestillinger i lys av klimaendringer. Med dette som utgangspunkt stiller jeg følgende tre forskningsspørsmål:

-Hva er tidsdimensjonen ved ungdommenes fremtidsforestillinger?

-Hvordan kommer forestillinger om klimakrisen og andre kriser til uttrykk i ungdommenes fortellinger om fremtiden?

-Hvordan forestiller ungdommene seg muligheten for en bærekraftig fremtid?

Ungdommer som samfunnsgruppe

Ungdommer er en interessant aldersgruppe da den igjennom tiden også gjerne har blitt koblet sammen med fremtidsbegrepet. Ungdom som et fremtidsbegrep kommer i hovedsak fra å se på ungdommer som et frempek mot der hvor samfunnsutviklingen er på vei, ved at de fremstår som uttrykk for sosiale og kulturelle forandringer i samfunnet (Kåks 2007, 31). I klimapolitikken blir de også et fremtidssymbol ved at de representerer kommende arbeidskraft og kompetanse.

FNs barnekonvensjon (FN-Sambandet 2022 a) slår fast at barn er en betegnelse på personer under 18 år. Den norske staten har bestemt at alle i hovedsak skal regnes som myndige ved fylte 18 år. Dette lager en klar formell alderskategori som rammes inn av bestemte skiller, men beskriver likevel ikke det samfunnet vanligvis mener med et «fullverdig voksenliv» (Arvidsson 2001, 63). Ungdom kategoriserer tiden mellom det å være barn og det å være voksen, og fremtrer dermed som en egen alderskategori. Likevel er dette en uformell alderskategori, som ikke defineres av klare aldersskiller. Ungdomskategorien er bygget på en felles kulturell forståelse av dette som en tid for å utforske ulike identitetsuttrykk, hvor

selvstendighet er en innforstått del av det å bli voksen. Denne overgangen er i kulturell og sosial sammenheng sett på som en utvikling i sosial og økonomisk selvstendighet (Kåks 2007, 32-33). Ungdommer skal erverve seg kunnskap og ferdigheter for stadig i økende grad å kunne klare seg selv. Som en overgangsfase har ungdomstiden etter hvert blitt stadig lengre. Økt utdanningskrav på grunn av økt konkurranse på jobbmarkedet, forårsaker ofte en lengre utdanningsperiode og en lengre tid før man kommer i arbeid.

Ungdomstid som symbol kan også sees på som paradoks ved på en side å være en overgang til voksenlivet og forberedelse på selvstendighet, og på den andre siden bli beskrevet som en frihetstid som ungdommene må nyte mens den varer. De skal tilegne seg kunnskap og ferdigheten for å kunne bli selvstendige vokse, og ungdomstiden blir derfor en forberedelsestid mot det selvstendige. Det siste århundre har ungdomstiden også blitt sett mer og mer på som noe eget, og som noe annet enn bare en vei mot voksenlivet. Slik Kåks (ibid., 32) skriver, er det en viss forventning i samfunnet om at ungdomstiden er en tid med frihet. Det er en tid som har sterke koblinger til forestillingen om ungdommelighet som defineres av klær, kropp og musikk, og er noe både unge og voksne streber etter. En del av ungdomsfriheten kommer også frem som identitetsskaping. Det beskrives som en tid til å utfordre det etablerte, og utforske forskjellige måter å uttrykke seg på gjennom ulike identitetsmarkører (se Kåks 2007, 31 og Arvidsson 2001, 64).

Forskningsoversikt

I dette underkapittelet vil jeg gjennomgå artikler og undersøkelser som på ulik måte har banet vei for min studie. Jeg vil komme inn på tidligere og beslektede undersøkelser gjort rundt barn og unge. Dette er undersøkelser som sier noe om hvordan barn og unge forteller om egen fremtid, hvordan de forholder seg til, og forteller om miljøutfordringer og klimakrisen.

Etnologen Helena Kåks (2007) har i «Mellan erfarenhet och förväntan», gjort en studie over nesten ti år der hun undersøker hvordan ungdom forestiller seg sitt eget liv og hvordan de forteller om dette. I studien, som er hennes doktoravhandling, ser Kåks på hvordan disse fremtidsforestillingene endrer seg i løpet av årene fra ungdomstiden og over til voksenlivet. Kåks utførte intervjuene i flere runder, fra informantene var i alder for videregående skole til rundt midten av tyveårene. Kåks fant at informantene bruker etablerte modeller for hvordan et liv bør se ut som hjelp til å forestille seg sitt eget liv i fremtiden, også kalt livsskript (ibid., 160). Fremtidsforestillingene ble dannet på bakgrunn av de erfaringene informantene hadde og impulser fra samfunnet i nåtiden. Studien er svensk og ble gjennomført fra midten av 90-

tallet til over tusenårsskiftet. Min studie er gjort høsten 2021, og involverer avgangselever på videregående. Disse elevene befant seg også midt i en koronakrise. Denne forskjellen i samfunn og tid gjør det interessant å se om det kanskje likevel er likheter i funnene. Også klimaendringer er, i mye større grad enn da Kåks gjorde sine undersøkelser, en diskutert fremtidsbekymring. Jeg mener det er interessant å se mine intervju i lys av slike dominerende samfunnsbetingelser for et ideelt liv.

Sosiolog Ann Nilsen (1999) har i «Where is the future? Time and space as categories in analyses of young people's images of the future», analysert unge voksnes fremtidsforestillinger i lys av miljøutfordringer. Hun fant at de fortalte om fremtiden sin gjennom ulike kategorier som Nilsen beskrev som plan, håp og drøm (ibid., 178). Disse kategoriene var inspirert av de begrepene som gikk igjen i informantsvarene. De varierte etter hva som ble sett på som nært og fjernt i tid, hva som var realistisk og gjennomførbart, og også etter hva som var ute av deres kontroll. De fleste informantene forholdt seg ikke til miljøproblemer i fortellingene om sin egen fremtid, men miljøproblem kom frem da de ble spurt om det var noe de var bekymret for utenfor deres personlige sfære (ibid., 182). Her ble det skilt mellom globale og lokale klimaendringer, hvor det erfarte forurensningsproblemet opplevdes mer virkelig for dem enn fattigdom på globalt plan. Da denne studien ble gjort var ikke klimapolitikken den samme som nå, noe som blant annet er grunnen til at Nilsens informanter forholder seg til begrepet miljøutfordringer i stedet. I utgangspunktet er Ann Nilsens studie ganske lik min egen studie i formål, men den store forskjellen i politikken gjør det interessant å se ulikhetene. Der Nilsens undersøkelsen lot informantene selv bestemme hvor langt frem de klarte å forestille seg fremtiden, ønsker jeg å utvide dette bilde ved å be informantene om å se mye lengre frem. Jeg ønsker også å undersøke ulike muligheter de forestiller seg for en bærekraftig løsning. Nilsens undersøkelse har også gitt nyttig innsikt i hvordan fremtidsbildet er avhengig av tiden hvor personen er nå, og det å se at informantene forholder seg annerledes til den nære og den fjerne fremtiden.

Etnolog Helena Hornfeldt (2018) har i «The end of the world: Apocalyptic Narratives in Children's Fears» undersøkt barns fryktforestillinger om atombomber og klimakatastrofer. Barnas fortellinger om klimakatastrofer beskriver dystopiske scenarier fulle av frykt. Hun trekker paralleller mellom fortellingene om et liv etter klimakatastrofen og typiske apokalyptiske fiksjonsscener (ibid., 160). Selv om hun presenterer et stort antall barn og unge som ikke tror det vil være levelig på jorden når de blir eldre, viser hun også et annet funn fra intervjuene hun gjorde med disse barna. Dette funnet skiller seg litt fra forestillingen om

utryddelse, da barna ser for seg en mulighet til at ny kunnskap og innsikt til slutt vil gi menneskene evnen til få klimaet tilbake til normalen igjen (ibid., 164). Det er interessant å se hvordan barna beskriver katastrofescenarioet ut ifra typiske apokalypsenarrativ, men uten at forestillingene utelukker håpet. Dette er en interessant og relevant studie for min oppgave. Selv om jeg ikke skal ha en fryktundersøkelse, er dette likevel et viktig aspekt ved forestillingene rundt klimakrisen. Det vil også være interessant å undersøke svarene fra litt eldre informanter, da informantene i Hornfeldts studie i hovedsak var mellom 11 og 14 år (ibid., 154).

Elin Sæther (2017) har i «Ungdommers meningsskaping i møtet med utdanning for bærekraftig utvikling i samfunnsfag», undersøkt ungdommers tanker om og refleksjoner rundt en bærekraftig levemåte. Dette gjorde hun ved å starte et samfunnsfagprosjekt, hvor hun til slutt analyserte de innleverte skoletekstene. Prosjektet gikk ut på at elevene skulle bytte ut en negativ vane med et bærekraftig alternativ, holde ut med denne endringen i noen uker og deretter skrive ned erfaringene sine. Det er interessant å se hvordan elevene tolket begrepet «bærekraft» ulikt. Noen valgte å kutte ned på kjøtt, mens andre valgte å gjøre yoga to ganger i uken (ibid.). Dette spriket i tolking av bærekraft viser hvordan det for noen kan ha blitt forstått på samme måte som begrepet «sunt». Det kan hende elevene også ble påvirket av at de skulle holde ut med denne endringen i noen uker. De innleverte svarene ble gjennomført som en skoleoppgaveoppe, og kunne derfor også bli påvirket av hva ungdommene trodde krevdes av dem. Gjennom det Sæther skriver, får man et spennende innblikk i hva ungdommer kan legge i begrepet «bærekraft», hvor uklart det er og hvor ulikt det kan oppfattes. Dette gjør det interessant for meg å undersøke forståelsen av begrepet ytterligere, ved å se på hvordan begrepsforståelsen kommer til uttrykk gjennom et muntlig, kvalitativt intervju, og i en kontekst som ikke innbefatter vurdering.

Språkforskerne Kjersti Fløttum, Vergard Rivenes og Trine Dahl (2014) har også undersøkt ungdommers tanker rundt klima og bærekraft. I «Ungdommers forståelse av og holdninger til klima», gir de ungdommene først noen spørsmål om klimaendringer hvor de kan svare fritt ved å gi stikkord. Her svarer ungdommene med alt fra «isen smelter» til «dommedag» (ibid., 244). Ungdommene blir til slutt presentert for tre bilder av ulike fremtidsscenarioer, hvor den ene presenterte en katastrofe, den andre en grønn fremtid, og den tredje en tekno-fiksert fremtid. De skulle peke på en av de tre bildealternativene for fremtiden som de mente var mest sannsynlig, samt mest motiverende. Svarene ble spredt relativt likt utover alternativene (ibid., 247). Dette er et interessant funn da det viser variasjonen i hvordan informantene forestiller seg fremtiden, og hva de motiveres av. Undersøkelsen presenterer en nyttig

kartlegging av tankene ungdommene har rundt klimaendringer, men også det bærekraftige utfallet. Dette har inspirert meg til å ville å høre hvordan mine informanter reflekterer rundt disse spørsmålene. Jeg synes særlig det er interessant at noen av informantene i Fløttum, Rivenes og Dahl sin undersøkelse ikke klarte å velge ett bilde, men måtte velge ut to. På bakgrunn av dette er det interessant for meg å *ikke* ta utgangspunktet i et oppdeltdelt framtidsscenario, men se om framtidsscenarioet naturlig blir oppdelt i intervjusamtalene. Blandes eventuelt scenarioene sammen, og i så fall hvordan? Muligheten for at andre, alternative scenarioer kommer fram vil dermed også være til stedet.

Som forsker drar jeg nytte av studier som også er gjort på det humanistiske klimaforskningsfeltet, men som ikke nødvendigvis undersøker ungdommer sitt forhold til fremtiden eller klimakrisen. Det er interessant å se på tid, samt bruk av barnetropen og krisebegrepet. Dette kommer jeg nærmere inn på i det teoretiske kapittelet, men jeg finner det nyttig å peke på noen av de mest relevante artiklene her i innledningen.

Klimaendringer er et komplekst begrep og knytter ulike tider sammen, samt setter disse i kontrast til hverandre. Kulturviter Kyrre Kverndokk (2020) har undersøkt hvordan fremtiden kan forestilles gjennom familiegenerasjoner. En slik familietid har også blitt undersøkt av Rebekah Sheldon (2016), hvor hun ser på en symbolsk bruk av barnebegrepet i miljøaktivisme og miljøpolitikk. «Barnet» som symbol på fremtidens uskyld er en måte å knytte fremtid med nåtid, samt å vekke moralsk forpliktet handling fra de voksne (se Sheldon 2016; Johns-Putra 2016, 523; Kverndokk 2022, 88-89).

Klimakrisens begreper er også undersøkt av flere. Kverndokk (2017) har studert klimakrisebegrepet i en historisk sammenheng. Kulturhistoriker Helge Jordheim (2018) har studert krisebegrepet som et historisk endret begrep, hvordan det har blitt brukt innenfor ulike fagfelt samt gjennom ulik tid. Kverndokk (2017) studerer også begrepene «bærekraft» og «klimakatastrofe» som forestilte utfall av klimakrisen og deres begrepshistorie. Folkloristen Camilla Asplund Ingemark (2021, 49-68) har undersøkt hvordan begreper katastrofe og krise brukes og tilpasses av informantene hennes for best å få formidlet hvor de selv står i forhold til temaet om klimaendringene. Dette er perspektiver og studier som har inspirert meg og hjulpet meg i min analyse.

Oppgavens oppbygging

Jeg valgt å dele oppgaven inn i sju kapitler, hvor denne innledningen utgjør kapittel én. I kapittel to presenterer jeg teorigrunnlag og dermed også studiens analytiske kontekst. Da studien i hovedsak baserer seg på narrative intervju, går jeg igjennom narrativ teori og det å analysere fortellinger og sitt eget liv. Her går jeg inn på begreper som «livsskript» og «livsløsperspektiv». Videre presenterer jeg Bakhtins dialogisme, barnetropen, ulike begreper, ulike måter å forstå tid på, samt fremtidsforestillinger.

Kapittel tre omhandler de valg jeg har gjort når det gjelder metode, valg av informanter, datainnsamlingsprosessen og begrunnelse for disse valgene. Her går jeg også gjennom de etiske forskningsbetraktningene og oppgavens validitet. Jeg redegjør for forforståelsen som ligger bak valgene mine, og vil så presentere de kategorier som kom fram i analysen og som danner utgangspunkt for hvert av analysekapitlene.

Kapittel fire, fem og seks er analysekapitler. Det første analysekapittelet undersøker hvordan informantene forholder seg til fremtiden som en tid for egne forventninger, samt en felles global fremtid. Det andre analysekapittelet undersøker hvordan kriser kommer frem i fortellingene og hva dette gjør med deres forhold til fremtiden. Det siste analysekapittelet undersøker hvordan informantene forestiller seg mulighetene for en bærekraftig fremtid, og dette sees opp mot erfaringer og tendenser fra samtiden. Funnene presenteres og analyseres i lys av aktuell teori. I kapittel sju oppsummerer jeg og gir avsluttende kommentarer

Kapittel 2

Teoretiske perspektiver

Denne studien baserer seg på å undersøke fortellinger der jeg ser på hvordan ungdommer forteller om sine fremtidsforestillinger. Oppgaven vil ha et narrativt fokus. Narrativ teori er det som i hovedsak danner utgangspunkt for min tilnærmingen til intervjuanalysene. Fortellinger har vært vesentlige som kilder i flere fagfelt. Det har vært viktig for å forstå mennesket både i fortid og nåtid, og fortellinger har hatt en vesentlig rolle som studieobjekt i folkloristisk og etnologisk fagfelt. Fortellinger er noe vi mennesker skaper, det er noe vi stadig er omgitt av, de er en viktig del av vår sosiale praksis og de er en selvfølgelig del av samtalekulturen. Fortellingene gir mening og struktur til erfaringer, slik at disse blir forståelige for lytterne. Hva som kalles fortelling favner vidt, alt fra eventyr, skrevne historier, til små hverdagshistorier og til større livsløpsfortellinger. Som regel formidler fortellingen noe som allerede har skjedd, men i denne studien er det den ukjente fremtiden som blir formidlet i fortellingene og som gir dem et svært interessant perspektiv.

Narrativ teori

Begrepet fortellinger og narrativer brukes ofte om hverandre i faglitteraturen, men omtales nok oftest som narrativer. Teori som omhandler forskning på fortellinger, går derfor som regel under betegnelsen *narrativ teori*. Narrativ teori omfavner både teori om det å fortelle og om hva som inngår i en fortelling. Det er et forskningsfelt som både ser på skrevne og muntlige fortellinger. Fortellinger tar form både gjennom ulike sjangre og i ulike settinger. Både fortellersjangeren og fortellersituasjoner er i stadig utvikling. I dag utgjør for eksempel digitale scener på sosiale medier en økende fortellingsarena. En fortelling følger som regel en struktur som organiseres i tid. Folkloristen Audun Kjus (2009) beskriver fortellinger som «et språklig forløp som skal gjengi et hendelsesforløp» (ibid., 50). En fortelling kan gjenkjennes ved en start som følges av en komplikasjon, og avrundes med en oppklarende slutt med en coda, og til sammen utgjør dette et plott (Eriksen og Selberg 2006, 168).

I intervjuene jeg analyserer vil imidlertid ikke fortellingene fremtre i en fullstendig helhet, men i form av bruddstykker. Dette medfører at jeg analyserer deler av fortellingen som stykkevis kommer frem.

Dialogisme

Det å fortelle om fremtidsforestillingene sine i en samtale, som denne studien bygger på, gjør at fortellingene formes underveis i intervjuet, gjennom spørsmål og svar og i samspill med meg. De er også påvirket av de erfaringene informantene selv sitter med og samfunnets påvirkning. For å analysere samtalene har jeg blant annet støttet meg til språkteoretiker Mikhail M. Bakhtin (Bakhtin og Slaattelid 2005) og det han skriver om det dialogiske aspektet ved språket.

Bakhtin (ibid.) har spilt en viktig rolle i å forstå teksters relasjon til hverandre, og ytringenes forhold til omverdenen. Det han omtaler som det dialogiske kan blant annet sees på som forstadiet til hva man i dag kaller intertekstualitet, da det dialogiske kan forstås som en slags kommunikasjon mellom ytringer. Enhver ytring er noe som er semantisk fullkomment, og er rettet mot en mottaker. En ytring kan være så lite som et kort svar i en samtale, eller en kommando. Den kan også være så stor som en bok, hvor bokens helhet må forstås som en ytring (Andersen 1998, 97). Ytringen har et formål, et budskap, hvor en taler eller forfatter retter ytringen mot en lytter eller et publikum. Bakhtin kaller taleren for en «autor», og lytteren for en «adressat» (ibid.). Selv om det kan være så konkret som kommunikasjonen mellom deltakerne i en samtale, eller forfatterens tenkte respons fra leserne, beskriver Bakhtin derimot det dialogiske som et bredere begrep. Bakhtin bruker samtalebegrepet til å diskutere hvordan tekster og ytringer, enda til ord i seg selv, er i kommunikasjon med et større felleskap av ord og ytringer. Ifølge Bakhtin må ord og ytringer forstås som en del av en rekke av tidligere ytringer. Ytringene, ordene og tekstene eksisterer i hverandre, de tillegges mening gjennom bruk og må forstås i lys av sin kontekst. De er «fulle av gjenklangar og gjenlydar av andre ytringar som dei er knytte saman med i det fellesskapet som den aktuelle sfæren for talekommunikasjonen utgjør» (Bakhtin og Slaattelid 2005, 64).

Intertekstualiteten mellom tekster blir forklart på ulike nivåer, som på sjangernivå, i mindre fortellinger og også enkeltord. En fortelling, som for eksempel en bok, kan i seg selv sees på som én ytring fra forfatteren, og vil bli forstått både ut ifra selve budskapet og bokens sjanger. På bakgrunn av tidligere bøker som er mer lik i form, vil nye bøker av samme sjanger allerede bli møtt med en bestemt forventning, og forfatteren på sin side kan dra nytte av et publikum som kjenner til sjangerens form. Boken vil også inneholde flere mindre fortellinger, små fortellinger og ytringer som også kan sees som en del av et større «fellesskap». Fortellingene kan inneholde referanser fra tidligere ytringer, og være inkorporerte i andre tekster. På denne måten kan ytringer både være i direkte kommunikasjon med andre ytringer som konkrete

svar, og være indirekte i kommunikasjon ved å bruke referanser, tidligere uttrykte ord og ytringer. Fortellinger vil derfor bli gitt innhold og mening gjennom de ord som anvendes og temaers tidligere kontekster, samt gjenlyd fra flere andre stemmer. Som Bakhtin selv har sagt «I live in a world of others' words» (Bakhtin 1986, 143 sitert i Bauman 2004, 1). En slik *flerstemmighet* mener han også kan komme frem i enkeltord. Ord i seg selv kan være fylt med en meningsballast ved at de bærer med seg tidligere bruk og kontekst, og dermed andres stemmer. Hvordan man anvender og forstår bruken av bestemte ord kan endre seg etter hvert som disse tas mer og mer i bruk i ulike kontekster. Ord og ytringer kan altså bli forstått på ulik måte og dermed være polyfone (Bakhtin og Slaattelid 2005, 66-70). Fremmede stemmer og tidligere kontekster ligger i fortellingene og setter dem i en større sammenheng.

Livsskript

De siste årene har det vært en økende interesse for å undersøke hvordan mennesker konstruerer fortellinger om sine egne liv, hvor selve livet utgjør fortellingen (Eriksen og Selberg 2006, 169). Livsløpsperspektivet har som regel blitt brukt på eldre mennesker (Kåks 2007, 209). I og med at sjangeren i stor grad har hatt et retrospekt perspektiv, er det naturlig at det krever en avstand til det levde livet for å klare å reflektere tilbake over dette (ibid., 70). Refleksjonen, eller det som bli omtalt som *life-review*, er de personlige evalueringene av det erfarte livet. Life-review er det fortelleren vurderer som viktige livshendelser, evaluert i forhold til det hen mener samfunnet forventet av et ideelt liv (ibid., 71-72). Dette gir et innblikk i hvordan livsfortellingene konstrueres gjennom vurdering av egne livsvalg og hendelser i forhold til hvordan de samsvarer eller avviker fra samfunnskonstruerte idealer. Disse idealene er det som kalles *life-script* eller livsskript (ibid.) og danner kulturelle modeller for hvordan, og i hvilken rekkefølge forskjellige livshendelser som skole, utdanning, hus og familiestifting skal foregå (Kverndokk 2020, 149-150). Livsskriptene gir livsløpsfortellingene en struktur og en måte å organisere fortellingene i tid på. De påvirker hvilke elementer som blir vurdert som viktige i et liv og hva som er nødvendige i en livsfortelling. Livsløpsfortellingene forteller ofte om et liv som en nesten ferdig vurdert helhet, og ikke med et langt fremtidsperspektiv. Tidligere nevnte etnolog Helena Kåks (2007), har undersøkt hvordan også fremtiden fortelles ved hjelp av slike livsskript.

I et ønske om å undersøke hvordan ungdom ville fortelle om livet sitt, da de har mesteparten av livet foran seg, intervjuet Kåks ungdommer over flere år, med noen års mellomrom fra de gikk i videregående skole til de var kommet opp i tyveårene. Hun ville studere hvordan ungdommer fortalte om både det erfarte og det ennå uerfarte og tenkte livet. Intervjuene viste

hvordan erfaringene de hadde ervervet seg så langt, sammen med kulturelle og sosiale påvirkninger, dannet forventningene deres for fremtiden (ibid., 19).

Det er där, i møtet mellom tidligere erfaringer og impulser från andra håll, som framtiden börjar. Där formas förväntningar för det som ska komma och strategier för att försöka skapa det liv var och en vill ha (Kåks 2007, 19)

Livsskriptene sammen med erfaringene deres ble brukt til å strukturere fremtiden, og danne forventningene for hva de ønsker for sitt eget liv. Livsskriptene viser til kulturelle og sosiale modeller eller manus for hvordan livet bør se ut. Dette skaper en indirekte kommunikasjon mellom individuelle forestillinger og kulturelle idealer. Typisk er disse idealene samfunnsaksepterte modeller for et bra liv, som vil endre seg med tiden, sammen med endringer i samfunnet. De mest dominerende skriptene så ut å være parnormative og heteronormative hvor et liv med giftemål og barn dannet det mest ønskede livet (ibid., 285). Det interessante med undersøkelsen til Kåks er hvordan livsskriptet ble et redskap til å kunne se for seg fremtiden og et redskap til å fortelle om og diskutere de tenkte fremtidige valgene deres. Fremtiden er vanskelig å se for seg og fortelle om, da det er en ukjent tid som ikke har hendt enda. Teknikker og redskap for hvordan man kan se for seg fremtiden er derfor nyttig å undersøke nærmere.

Fremtidsforestillinger

I tillegg til livsfortellinger, er fremtiden et viktig element i studien min. Det er også et element som kan oppleves vanskelig å forestille seg, spesielt i klimaendringens tid da den fjerne fremtiden stadig er noe man må forholde seg til. Derfor er det interessant å undersøke ulike måter for hvordan mennesker forholder seg til og forstår fremtiden, og hvordan de gjør mening ut av klimaendringene. Fremtiden er en tid ingen med sikkerhet vet noe om, det nærmeste man kommer er antatte utviklinger basert på tidligere utvikling og målinger. Som klimaforsker Mike Hulme (2017, 144) skriver, er ikke fremtiden et sted hvor historikere forteller historier fra. Det er ikke et sted hvor fakta kan «oppdages» eller konstrueres, det er et sted hvor fantasien, forestillinger og prognoser må brukes. Som en måte å kunne konstruere fremtidsforestillinger har han presentert idéen om å bruke science fiction som et redskap. Kjønnsforsker Ingvil Hellestrand (Hellestrand 2018, 197-209) har også skrevet om science fiction og om hvordan man kan lære å tenke annerledes ved hjelp av denne sjangeren. Hun viser hvordan science fiction kan bruke kunnskapen vi har ervervet oss, de erfaringene vi har og de forestillingene vi allerede har, til å bygge opp nye samfunn og univers. Selv om det er

en sjanger som oftest brukes for å beskrive en postapokalyptisk verden, viser Hellstrand hvordan den også kan brukes til å dyrke håpet, ved å tilby muligheter for å tenke nytt. For å få til dette må man ikke ta det man har for gitt, men man må utfordre det selvfølgelig og se nye muligheter til å «gjøre» en verden på. Science fiction kan lære oss å bryte ned det vi vet og lære oss å tenke nytt, og det kan også vise hvordan nye tanker er sammensatt av gamle ideer. Fremtidsverdenene som kommer frem gjennom tankeøvelser som denne sjangeren kan tilby, viser hvor mange ulike måter fremtiden kan forestilles og forstås på. Science fiction kommer også med en påminnelse om at fremtiden ikke er forhåndsbestemt, men ligger åpen for nåtidens kreative konstruksjon. Science fiction får frem hvordan fortellinger om fremtiden ikke er gjenfortalte «fakta», men er antagelser, prognoser, forventninger og forestillinger. Det gjør likevel ikke at fremtidsfortellinger ikke skal tas seriøst eller at prognoser ikke skal tas seriøst. Det viser heller hvilke *muligheter* som ligger til grunn for framtidsforestillinger og forandring. I forståelse av fremtiden ligger kapasiteten til å kunne konstruere noe nytt, det være seg andre styreformer og organiseringer av samfunnet, enn hva verden er basert på i dag. Med tanke på kreative løsninger som forestillinger kan inneholde, er det nyttig å se nærmere på hvordan mennesker forestiller seg, forholder seg til og forstår både fremtiden og klimaendringene.

Tid

For å kunne se for seg fremtiden og i det hele tatt forstå klimaendringene kommer man ikke foruten å tenke i ulike typer tidsdimensjoner. Filosofen Michelle Bastian (2012) har skrevet om tid ved å fortelle om klokketidens begrensninger. Hun beskriver hvordan den tiden som klokken tilbyr ikke har egenskapen til å kunne beskrive klimatiske endringer. Bastian skriver at der klokken kan fortelle hvor lang tid det er til bussen går, når et møtet starter eller hva de fleste innenfor samme tidssone gjør på, vil den aldri kunne fortelle hvor mye is som har smeltet i Arktis (ibid., 41). Et viktig element å forstå tid, er at tid ikke bare kan oppfattes som en singular måleenhet. Uten at man kanskje er klar over det kan tid fortelles gjennom flere ulike skalaer og dimensjoner i løpet av en dag, i en politisk tale eller gjennom en bok. Temaet «klimaendringer» er i seg selv en slik smeltedigel av ulike tidsdimensjoner og fortellinger.

Klimaendringer har lenge vært en bekymring i naturvitenskapen, og har blitt så omfattende at det dannet grunnlag for et forslag om å innføre en ny geologisk epoke, epoken antropocen. Denne epoken er definert gjennom menneskets påvirkning på jordoverflaten, atmosfæren, samt det biologiske mangfoldet. Ved at denne epoken beskriver menneskenes aktørrolle i geologiske endringer, blir den også avhengig av historisk tid for å se på de store industrielle

endringene de siste århundrene. På denne måten har epoken ført den geologiske og den historiske tiden sammen (Bjærke og Kverndokk 2022, 28-29). Disse to måtene å fortelle om og forstå tid på, ligner strukturelt på hverandre. De er begge lineære, kronologiske og er i utgangspunktet akademiske. Likevel er størrelsen på dem av en vesentlig forskjell. Der den geologiske tiden kan vise hvordan isbreer smelter og utrydningen av dyrearter skjer, kan den historiske tiden gjøre det mulig å både se den industrielle og politiske utviklingen i verden. Den kortere skalaen til den historiske tiden gjør det også lettere å strukturere sosiale utviklinger i nærere tid og over kortere perioder (ibid.).

Selv om tidsepoken antropocen knytter sammen den geologiske og den historiske tiden, er begrepet klimaendringer svært komplekst. Det omfatter både geologiske begrep som antropocen, global oppvarming og historiske begreper som krise og bærekraftig utvikling. Samtidig er klimaendring et hyppig anvendt politisk begrep, mediebegrep og dagligdags begrep, noe som tilfører det retorikk og flere tidsdimensjoner. Den dagligdagse bruken av begrepet klimaendringer sammen med bekymringen for fremtiden, har ført med seg en bruk som personliggjør endringene. Som tidligere nevnt er livsskript også et redskap for å kunne se for seg fremtiden. I tillegg knyttes ofte klimaendringer til familietiden, som er en måte å utvide sin egen erfaring ved å inkludere erfaringer til kommende eller tidligere generasjoner (Kverndokk 2020, 148). Denne type tidsforståelse er et redskap som gjør det mulig å forestille seg en tid lengre frem enn sin egen tid, og kan også brukes for å forestille seg fortiden. Det å bruke sine egne familiegenerasjoner, som for eksempel fremtidige barnebarn, for å forestille seg fremtiden, viser hvor nært fremtidsbegrepet kan bli knyttet til idéen om reproduksjon (ibid., 147). Selv om familietiden er avhengig av å kunne forestille seg et liv med barn og barnebarn, blir den fjerne fremtiden nærmere, den blir lettere å relatere seg til og den kan føles mer relevant. Familietiden sin strukturelle form forflytter seg gjennom generasjoner og får derfor også form som familiesykluser (ibid., 149). Dette skiller seg fra den kronologiske og lineære formen som geologisk og historisk tid har, og knytter seg til familielivet og nærmere det individuelle og erfarte livet. Selv om familielivet på samme måte som livsskriptene også er basert på kulturelle idealer, kan familietiden gjøre at klimaendringene føles som mer som en del av den personlige tiden.

Barnetropen

Som en konsekvens av at familietiden blir brukt til å forstå fremtiden, har den også fått en vesentlig retorisk rolle i klimapolitikken. Kverndokk og Eriksen (2021, 9) skriver om barnetropen som anvendes både i media og klimapolitikken. Barnetropen viser hvordan og

hvor nært forestillingen av fremtiden blir knyttet til, og blir forstått gjennom familie (ibid., 9). En trope er et litterært og retorisk virkemiddel som kan defineres som «et ord brukt i overført betydning» (Ridderstrøm 2020, 1). Rebekah Sheldon (2016) og Adeline Johns-Putra (2016) har begge skrevet om «barnet» som trope. De har undersøkt hvordan det brukes som et populært virkemiddel i klimapolitikken, både for å knytte fremtiden og nåtiden sammen, samt vekke moralsk forpliktelse. «Barnet» blir brukt som symbolet på fremtiden, det symboliserer fremtidens generasjoner, den ultimata uskyld og menneskerasens overlevelse. «Barnet» blir en påminner om klimautfordringene vi står overfor og symboliserer noe vi må beskytte som derfor krever en øyeblikkelig «etisk respons» (Johns-Putra 2016, 523). Fremtiden og nåtiden møtes i «barnet», og håpet om å unngå en katastrofal fremtid blir til ønsket om å beskytte «barna våre». Tropen brukes ofte i politiske taler, og skaper engasjement ved at den henvender seg til alle voksne som de aktive aktørene i verden og som de som må «redde barna» (Kverndokk 2020).

Sheldon (2016) skriver om hvordan barnet også blir brukt som virkemiddel i ulike litterære og visuelle verk for å tematisere klimakrisen og andre miljøtrusler verden står overfor. «Barnet» får rollen som ansiktet til katastrofefremtiden som det ber de voksne om å bli reddet i fra. Budskapet «barnet» ofte kommer med i slike narrativer, beskriver Sheldon som følgende, «I am already in the future. Save me from the future. Make this a different future. Only you can prevent future harm.» (ibid., 40). Bruken av barnetropen spiller derfor en viktig rolle i å vekke en respons, og knytte fremtiden med nåtiden i flere ulike samfunnsområder. Barnetropen gjør fremtiden mindre abstrakt og lettere å se for seg (Kverndokk, og Eriksen 2021, 9).

Krisebegrepet og fremskrittet

Et begrep som brukes mye både i dagligdags og politisk tale i forbindelse med klimaendringene, er begrepet krise. Selv om det er høyst relevant i klimadebatten, har krisebegrepet vært en del av samfunnsutviklingen de siste århundrene. Krisebegrepets tidsaspekt indikerer noe midlertidig, noe som har et før og et etter (Kverndokk 2017, 3). Kverndokk definerer begrepet som en brytningstid, «*Krise* er et begrep som indikerer en brytningstid, det vil si en kritisk tilstand som er avgjørende for fremtiden.» (Bjærke og Kverndokk 2022, 14), og som derfor har egenskapen å kunne knytte fortid, nåtid og fremtid sammen. I klimasammenheng er det et begrep som beskriver en avgjørende tid som krever handling. Som et historisk begrep er det diskusjon om hvorvidt moderniteten kan sies å være formet av en krisestruktur (Kverndokk 2017, 3; Jordheim 2018). Gjennom moderniteten har fremskrittet vært en selvfølgelig del av fremtiden. Krisene gjennom moderniteten, som

forskjellige politiske, sosiale og økonomiske kriser, kan sees å påvirke måten historien fremstilles på, hvor tiden beveger seg fremover. Oppfattelsen av menneskenes historie som en bevegelse fremover har videre knyttet forestillingen av fremtiden til fremskrittet. Gjennom moderniteten har fremskrittet nærmest blitt oppfattet som en selvfølgelig del av fremtiden, i form av videre utvikling og en tid som lover noe bedre enn nåtiden (Jordheim 2018).

Selv om vi stadig opplever kriser i den nyere tiden, har klimakrisen for mange utfordret forestillingen om fremtiden som fremskritt. Klimaendringene fremstiller fremtiden som noe usikkert og truende, i stedet for en tid som bringer fremskritt (Kverndokk 2017, 4). Tanken om fremtiden som en tid med økonomisk og teknologisk forbedring av nåtiden med en stadig økonomisk vekst, blir også utfordret gjennom idéen av bærekraft (Bjærke og Kverndokk 2022, 53). Denne separasjonen mellom forestillingen av fremtiden og fremskrittet, viser hvor omfattende konsekvensene av klimakrisen er på et strukturelt nivå. «Krise» er derfor på mange måter et begrep som kan sies å beskrive den tiden vi er i nå. Alvoret og kravet om store handlinger har også gjort at flere land og norske kommuner har endt opp med å erklære klimakrise, noe som også bekrefter forståelsen av nåtiden som avgjørende og under et tidspress.

Kapittel 3

Metode og forskningsetikk

Da jeg skulle forberede meg til gjennomføring av feltarbeidet, var det en del bestemmelser jeg måtte ta. Hvem skulle jeg intervju, hvor skulle jeg hente informantene, hvordan skulle jeg gå fram, og hva skulle jeg gjøre med materialet jeg fikk? I arbeidet med å forme og sette rammer for prosjektet, har jeg måttet ta ulike metodiske avgjørelser. I dette kapittelet gjennomgår jeg fremgangsmåten for feltarbeidet og det å bruke intervju som metode. Jeg gjør også rede for de forskningsetiske utfordringene jeg møtte på i prosjektet, for forståelsen jeg som forsker har tatt med meg inn i prosjektet, samt analyse og sortering av materialet.

Utvalg av informanter

Under planlegging av feltarbeidet måtte jeg forholde meg til spørsmålet om hvilken kategori ungdom som skulle intervjues. Hvilken alder, fra hvilket sted og hvilke andre utvalgsriterier som skulle ligge til grunn. Uten noen form for aldersbegrensning kunne jeg ende opp med ungdommer i svært ulik livssituasjon. Jeg ønsket å snakke med eldre ungdom, men som ennå ikke hadde begynt på høyere utdanning, slik at planene deres for fremtiden ennå var relativt åpne. Videregående virket som det beste alternativet for meg, og jeg ville snakke med avgangselever. Avgangselever står overfor valg som vanligvis går mot å bli mer selvstendig, og som er med på å forme deres individuelle vei videre. Jeg tenkte også at det ville være best for prosjektet mitt å hente informanter fra videregående skoler i Trondheim. Dette er en by og et lokalsamfunn jeg kjenner godt, noe som gjerne gjør det enklere å vite hva informantene snakker om. Det er også en dialekt jeg selv snakker, som kan gjøre det lettere for meg å forstå nyansene i ordene de bruker.

For å få et variert utvalg av informanter bestemte jeg meg for å snakke med tre informanter fra tre ulike linjer på tre ulike skoler i Trondheim. Til sammen skulle dette meg ni informanter, men jeg endte til slutt opp med åtte. Grunne til dette kommer jeg tilbake til. For å komme i kontakt med informantene etablerte jeg kontakt med lærere og administrasjonen ved tre skoler allerede i juni. Jeg tok så kontakt med dem igjen ved skolestart for å starte feltarbeidet. Rett før skolestart fikk jeg tre informanter fra samme klasse på en annen videregående skole i Trondheim. Dette fikk jeg via en 18 åring som ente opp med å bli vanlig informant i stedet for pilotinformant. Dermed hadde jeg fått gjennomføre tre intervju fra en

skole allerede før skolestart. Dette kom godt med da det ble vanskelig å finne interesserte elever ved den ene skolen. De to andre skolene jeg kontaktet satte meg raskt i forbindelse med potensielle informanter, og lot meg komme i timen for å introdusere meg selv. På begge skolene fikk jeg ha de individuelle samtalene i egnede grupperom på skolen.

På grunn av ønske om spredning i utvalget, kommer informantene fra to offentlige skoler og en privatskole. De representerer tre ulike utdanningslinjer, både studiespesialiserende og yrkesrettet. Utvalget vil aldri kunne være representativt for all ungdom i den alderen, men gir et interessant innblikk i hvordan åtte ungdom på 17 og 18 år fra Trondheim, høsten 2021, reflekterer rundt fremtiden sin. På grunn av personvern, har jeg anonymisert informantene ved å gi de nye navn. Navnene jeg har gitt ungdommene er; Selma, Ragna, Eva, Vilja, Nora, Lotte, Hanna og Julie.

Utvalget mitt bestod i utgangspunktet av åtte jenter og én gutt, noe som laget ubalanse i utvalget og jeg uansett ikke ville kunne gjøre en sammenligningsanalyse mellom kjønn. Et utvalget bestående av en gutt og åtte jenter er både for lite og for ujevnt til kunne å si om eventuelle ulikheter skyldes kjønn eller andre faktorer. Jeg bestemte meg derfor kun for å forholde meg til intervjuene av de åtte jentene. Dette ga meg et mer homogent utvalg, noe som var til fordel for analysen og oppgavens ryddighet.

Artikkelen «Bekymring for klimaendringer» på nettsiden *energiogklima.no* har lagt ut en graf fra en kvantitativ undersøkelse om menn og kvinners bekymringer for klimaendringer i Norge. Denne kan indikere at kvinner rapporterer om noe høyere bekymring for klimaendringer enn menn i årene 2013-2021 (Gregersen 2021). Selv om undersøkelsen ikke trenger å si noe om graden av *følt* bekymring, som for eksempel angstnivå, kan det si noe om *uttrykt* bekymring. Resultatene fra denne kvantitative undersøkelsen om klimabekymringer, peker på at klimafrykt og kjønn kan være et interessant felt for videre forskning. Som nevnt ville ikke jeg kunne si noe om kjønnforskjell i materialet mitt, men man kan diskutere hva årsaken er til at det i hovedsak bare var jenter som ville delta på prosjektet mitt. Det kan for eksempel være at jenter oftere melder seg til slike prosjekt, eller at jenter kanskje oftere blir spurt av lærere til å delta. Med tanke på at det var en så klar skjevfordeling i utvalget mitt når det gjelder hvem som takket ja til å bli med, kunne det vært interessant å se om det er noen merkbar forskjell mellom svarene til gutter og jenter, samt hva forskjellene eventuelt vil være.

Intervju

Jeg bestemte meg tidlig for at jeg ville bruke kvalitative forskningsintervju som metode for innsamling av materialet. Materialet jeg var ute etter var forestillinger om fremtiden fortalt uten særlige begrensninger. Jeg ville stille åpne spørsmål hvor ungdommene selv kunne svare det som kom naturlig for dem, og til dels være med på å forme samtalen. Jeg fulgte en intervjuguide¹, med nedskrevne spørsmål og tema. Da målet i utgangspunktet var å sette et premiss for spørsmålene, ved at perspektivet skulle være bærekraft, vil intervjuguiden speile dette. De ulike temaene jeg gikk gjennom var assosiasjoner til begrepene klima og bærekraft. Tanker om sitt liv i fremtiden. Hvordan de ser for seg konkrete elementer av en fremtidig, lokal levemåte og spørsmål om globale utfordringer.

Intervjuene ble en blanding av det pedagogen May Britt Postholm (2010, 70-72) kaller planlagt og halvplanlagt. De ble halvplanlagt ved at de for det meste fulgte en *narrativ intervjuform*, og planlagt der jeg ga informantene like spørsmål, fordi jeg oppfattet det som viktig for rammen av intervjuet. Like spørsmål ga meg også muligheten til å kunne sammenligne svarene, spesielt ved spørsmål om begrepsforståelse. Spørsmålene rundt begrepene «bærekraft» og «klima», gjorde at intervjuet dermed også til dels fulgte formen til det som kalles et *begrepsintervju*.

En narrativ intervjuform blir ofte bruk når man skal undersøke livshistorier og livsløp, noe jeg til en viss grad også skulle. Dette er en relativt åpen form, som gir informantene mer rom til å bygge opp fortellingene sine selv. Formen lar derfor ungdommene fortelle noenlunde fritt om sitt tenkte fremtidige liv. Denne typen intervju er nyttig fordi jeg ønsker å undersøke fortellingene og forestillingene som kommer spontant frem i samtalene, for så å spinne videre fra diskuterte tema (Kvale og Brinkmann, 2015, 182). Den narrative formen lar meg både undersøke samtalen som store fortellinger om livet, fremtiden og klimaendringene, samt se på de små fortellingene som kommer frem innad i de store (ibid., 184).

Intervjuet har også elementer av et begrepsintervju, på grunn av ønske om å undersøke hvordan ungdommene forstår bærekraftbegrepet og klimabegrepet. En slik intervjuform har som formål å avklare hvordan informantene forstår ulike begrep eller fenomen. Spørsmålene i et begrepsintervju kan derfor være ganske konkrete (ibid., 180-181). For å undersøke forståelsen deres rundt disse begrepene, spurte jeg dem om hva de tenker når de hører de

¹ Intervjuguiden er vedlagt i appendiks

aktuelle begrepene. Begrepsforståelsen ser jeg på som en viktig del av analysen da denne forståelsen er vesentlig for forståelsen av fortellingene deres.

Intervjuguiden ble først ferdigredigert etter pilotintervjuet. Pilotinformanten begynte på sitt andre år på videregående. Det var et bevisst valg å ha en pilotinformant som var et år yngre, for i størst mulig grad å få alderstilpasset spørsmålene mine og språket mitt. Intervjuet var til stor hjelp. Jeg fikk både testet meg selv som intervjuer, intervjuets omfang og hvordan intervjuguiden fungerte. Intervjuet endte opp med å ta rundt 40 minutter. Pilotinformanten var så trygg og innforstått med sin rolle at jeg fikk tydelige tilbakemeldinger på ord og spørsmål hun oppfattet som utydelige, og som krevde oppklaring. Pilotinformanten kom også selv med forslag til synonymer og alternative formuleringer jeg kunne bruke videre.

Alle informantene mine ble intervjuet individuelt, og samtalene endte opp med å vare mellom 40 minutter til en og en halv time, alt etter hvor mye informanten hadde på hjertet. Til hvert intervju hadde jeg med ark og fargeblyanter for at informantene kunne tegne og forklare mens de snakket dersom de hadde behov for dette. Tegningene tenkte jeg å samle inn som en del av materialet, og derfor står dette nevnt i informasjonsskrivet. Til syvende og sist endt ingen opp med å bruke tegnesakene. Alle spørsmålene og snakk om fremtiden var i seg selv slitsomt og energikrevende. Informantene festet heller blikket på noe interessant bak meg når de trengte tid til å gruble eller fikk behov for å se på noe annet enn mitt blikk.

Transkribering

Materialet jeg analyserer er muntlige narrativ. Jeg ser på hva som kommer fram i samtalene, og hvordan forestillingene blir fortalt. For å kunne analysere dette må det muntlige materialet mitt likevel bli transkribert om til skriftlig tekst (ibid., 204). I en slik prosess er det en del elementer ved den muntlige formen som går tapt. Dette kan være alt fra smil, latter, mimikk, håndbevegelser, tonefall, ulikt volum til korte og lengre pauser (Arvidsson 1998, 17). For å prøve å bevare en del av den muntlige formen, som er viktige og meningsbærende elementer, velger jeg å transkribere lydopptakene inspirert av *etnopoetisk transkribering*.

Ifølge etnologen Alf Arvidsson (ibid.) førte en økt bevissthet rundt utfordringer som kom med å tekstliggjøre muntlige fremføringer, frem til etnopoetikken. Folkloristene la merke til at mye av de muntlige fremføringene gikk tapt om man bare beholdt ordene (ibid.). Dermed ble det utviklet ulike måter å skrive ned det ikke-verbale språket. En del av det vil være å prøve å skrive ned en eksakt ordlyd, volum, pausering og tonefall. Denne måten å skrive på skiller seg

fra vanlig standardisert skriftspråk og grammatikk, ved å prøve å skrive så fonetisk nøyaktig som mulig.

En måte jeg har valgt å beholde en del av den muntlige formen på, er å transkribere på dialekt. Dette setter samtalene i en geografisk kontekst, og det gjør også at det muntlige preget beholdes i de skrevne intervjuene. Denne transkriberingsformen ivaretar også ordene som informanten selv har brukt, noe som minsker risikoen for at betydningen av ytringene går tapt i oversettingen til bokmål. Jeg har likevel valgt å ikke skrive intervjuene ned på en helt fonetisk presis måte. Alf Arvidsson (ibid., 16-17) gjør meg oppmerksom på at det å skrive for fonetisk nøyaktig, kan føre til at fortellingenes budskap kommer i skyggen av dialekten. Dette er noe jeg valgte å ta hensyn til. Derfor bestemte jeg meg for å skrive karakteristiske ord på dialekt, samt personlige pronomener som «æ, mæ, dæ, dæm». Noen ord har jeg valgt å skrive på bokmål, altså ikke fonetisk, men med en trøndersk ending, som for eksempel «interessan». Dette er for å prøve å beholde den trønderske lyden.

Et problem jeg møtte på da jeg skulle transkribere samtalene, er at en av informantene har en litt annerledes trønderdialekt. Vedkommende er også en trønder, men sier «e» i stedet for «æ», «oss» i stedet for «vi», og noen små andre forskjeller som «det æ» i stedet for «det e». I dette tilfelle har jeg valgt å skrive om disse ordene til trondheimstrøndersk. Dette gjør jeg som en del av aidentifisering, slik at informanten ikke skiller seg fra de andre informantene. Alle utdragene brukt i oppgaven vil dermed bruke like personlig pronomen, og ikke ha noen geografisk avslørende ord, slik vist i eksempelet over.

Jeg har valgt å prøve å bevare den narrative formen som samtalene har, samtidig som jeg prøver å opprettholde en lett leseopplevelse. Derfor har jeg, i stedet for å markere tonefall med fremmede tegn, valgt å bruke utropstegn hvor volumet øker litt, eller de sier noe mer bestemt. For å markere tenkepauser har jeg valgt å bruke to til tre prikker, «...», avhengig av lengden på pausene. Disse pausene er ikke er med å gi struktur og mening til setningen, slik et komma gjør. I stedet brukes de for å tenke, og kan forstås som meningsbærende i den forstanden. Ord som «em/eh», blir også notert, da de både er med på å bevare lyden av fortellingen, da slik nøling eller usikkerhet også kan være meningsbærende (Nilssen 2012, 49). Avbryter informantene seg selv med en ny ytring, eller «begynner på nytt», skilles de to ytringene med en skråstrek. Blir en ytring avbrutt uten at den var ferdig og uten å bli erstattet, setter jeg en tankestrek der². Her er et eksempel på hvordan jeg transkriberer:

² En full oversikt over transkriberingskodene jeg har brukt ligger vedlagt i appendiks

- Informant: Æ tenke at... uansett korr mange pausa æ tar, så vil –
- Carmen: Det gi mening te slutt?
- Informant: ..gi mening ja/ Eller ikke *mening*! Men.. eh liksom, ha sammenheng (sier og ler litt). Vanligvis bruke æ ikke å snakk så hakkat, (Carmen: Nei) bare no, av en eller anna grunn

Slik eksempelet over viser, skriver jeg ord i kursiv dersom det er uttalt med et spesielt trykk, som Alf Arvidsson (1998, 18) viser i sin transkriberingsmetode. Jeg skriver også inn tone, kroppsspråk, ansiktsuttrykk eller noe jeg husker, eller kan høre fra omgivelsene. Disse kan være meningsbærende for å bevare stemningen i intervjusituasjonen, samt hjelpe leserne å forstå ytringen, og dermed analysen. Etter som mine kommentarer underveis også kan påvirke informantens ytring, ved å skape en pause, avbryte eller bare generelt med å vise interesse eller overraskelse, skrives de også inn.

Forskningsetiske betraktninger

Dette prosjektet har hatt skolen som arena for både å komme i kontakt med informanter, og for å utføre selve intervjuene. Av den grunn har jeg måttet forholde meg til strengere etiske retningslinjer. Ifølge NSD kan ungdom over 15 år samtykke til deltakelse i forskning, med mindre det behandles særlige kategorier av personopplysninger. I disse tilfelle må ungdommene må være minst 16 år (NSD 2022). Forskning som skal samle inn slike særlig sensitive opplysninger av ungdom under 16 år, eller ungdom som etter skjønn ikke anses å være er i stand til å ivareta sine rettigheter, vil kreve foresattes samtykke. Dette prosjektet behandler ikke slike særlige kategorier, og mine informanter var alle 18 år med én som ble 18 samme år og kunne derfor samtykke for seg selv. Under prosjektplanleggingen og feltarbeidet leste jeg en informasjonsside hos Datatilsynet³ som informerte om foresattes rett til innsyn i intervjuguiden til alle under 18 år. Denne siden er nå slettet, og NSD skriver nå at foresatte bare har rett til innsyn dersom de samtykker for barna. Siden denne endringen skjedde etter at jeg tok kontakt med skolene, er det Datatilsynets formulering som er skrevet inn i informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen. Informanten som var 17 under intervjuet ble derfor bedt informere sine foresatte om deltakelsen og ble sendt hjem med en kopi av intervjuguiden.

³ Datatilsynet. 2018. «Samtykke frå mindreårige». Lest 20. mai. 2021. Hentet fra [https://www.datatilsynet.no/personvern-pa-ulike-omrader/skole-barn-unge/samtykkje-fra-mindrearige/] (Denne siden fins ikke lengre på nettsiden deres)

Siden informantene var på 17 og 18 år, en alder hvor de samtykker selv, samt at prosjektet ikke samler inn det som kategoriseres som «særlig sensitivt», skulle ikke denne studien søke godkjenning i NSD. Som en del av en ny ordning skal studenter ved Universitetet i Bergen registrere prosjektene sine i RETTE, System for Risiko og ETTERlevelse. Dette er en nettside som skal ha oversikt over alle prosjekter ved universitetet som behandler personopplysninger, samt fungere som et bindeledd mellom studenter ved UiB og andre personvernsorgan. Alle studentoppgaver, som for eksempel en masteroppgave, skal registreres i RETTE. Der vil man gå gjennom en kort veiledningsundersøkelse for få beskjed om prosjektet trenger videre rådgivning av NSD eller andre organ. Etter denne veiledningsundersøkelsen fikk jeg beskjed om at mitt prosjekt ikke trengte å bli sendt videre til NSD, og at det skulle registreres direkte i RETTE.

Selv om informantene er i en alder hvor de kan samtykke selv, må informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen skrives alderstilpasset. Dette er for å sørge for at informanten er innforstått med hva det vil si å delta i prosjektet. Informantene må også forstå at deltakelsen er frivillig og at det er fullt mulig å trekke seg når som helst (Kvale og Brinkmann 2015, 104), frem til prosjektet er avsluttet. Min vei gjennom skolen gjør også at jeg må være ekstra nøye med utformingen av samtykkeerklæringen slik at jeg kan være sikker på at den blir forstått av informantene. Når de som elever får et spørsmål av meg som intervjuer gjennom skolen, og gjennom deres egen lærer, kan det oppstå press om å delta (Nilssen 2012, 147), og det ønsket jeg å unngå.

Det å bruke skolen som inngangsport og arena kan skape en elev-lærer-oppfatning, som kan resultere i at informantene ønsker å «svare rett» (Scott 2005, 113-114). Dette hadde jeg i mente både under planleggingen og gjennomføringen av deltarbeidet. Det ble derfor viktig for meg å være tydelig på at min og prosjektets rolle, ikke har noe med skolen eller faget deres å gjøre. Det ble også viktig å poengtere læreren ikke vil få innsyn i samtalen, at deres valg om å delta eller trekke seg ikke vil påvirke dem i faget, og heller ikke påvirke deres forhold til læreren på noen måte. Det er skrevet tydelig i informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen, samt at jeg gikk gjennom skrivet muntlig med hver informant.

For å beskytte informantenes identitet har navnene og kontaktinformasjonen blitt lagret på en datamaskin med passordbeskyttelse, bak en kodenøkkel. Navnene er samlet inn av administrative grunner. I transkripsjonene har jeg som nevnt tidligere, brukt fiktive navn. Taleopptaket blir lagret i Etnofolkloristisk arkiv ved Universitetet i Bergen, og lagres av forskingsverdi for ettertiden. Materialet kan ikke brukes videre uten nytt samtykke av

informantene. Denne informasjonen er også gått tydelig gjennom med informantene, både skriftlig og muntlig.

Studiens validitet

Det å undersøke en studies validitet er både viktig for kvaliteten av studien, presentasjonen av studieobjektet og materialet. Kvale og Brinkmann (2015) har skrevet en del om validitetsprosessen i kvalitative forskningsintervjuer. Slik de beskriver validitet kommer det frem som oppmerksomheten forskeren selv må ha om sitt eget prosjekt for å sikre kontroll over kvaliteten. Dette gjelder både transkriberingens fremstilling av det muntlige intervjuet (ibid., 212), objektiviteten, å kunne ha et kritisk tilbakeblikk på egen forskning, samt å være transparent om egen forforståelse (ibid., 274-278).

Ifølge Kvale og Brinkmann (ibid., 238) er et krav om objektivitet, noe som ofte er basert på en oppfatning om at ytringer har en objektiv sannhet som forskeren skal oppdage. Dette kan resultere i at kvalitative forskningsintervju ofte blir sett kritisk på som vitenskapelig metode. For å studere samtaler, må objektivitet og kunnskapsproduksjon forsås som en sosial konstruksjon der det er legitimt med flere mulige fortolkninger. Intervjusamtalene mine er på mange måter blitt konstruert i samarbeid mellom meg og informantene. De ulike fortolkningene som kan komme frem, påvirkes av hvilke spørsmål som stilles under intervjuet og under analysen, samt på hvilket nivå fortolkningen foregår. Fortolkningen kan både undersøke det mente budskapet, det uttrykte budskapet, det direkte innholdet og det overordnede innholdet (ibid., 239). Siden jeg deltar i intervjusamtalene og aldri helt har avstand til materialet slik en datamaskin vil ha, har det vært viktig for meg å ha en intervjustruktur som lar informantene snakke fritt (ibid., 273-274). Dermed kan intervjuet også ta en annen vei enn antatt, hvor informantene selv kan være med å styre temaene.

Tidligere i dette kapitlet har jeg skrevet om transkriberingsmetoden jeg har anvendt. Likevel har jeg ikke diskutert særlig transkriberingen som sitater. Selv om sitatene aldri vil kunne gjenspeile den faktiske intervjusituasjonen, skal de representere deler av samtalen i analysen og er derfor noe å være oppmerksom på. I tillegg til å prøve å skrive ned dialektordene som ble brukt, samt skrive ned pauser og avbrytelser, vil sitatene brukt i analysen være bruddstykker av en helhet. For meg har det derfor vært viktig å bruke lengre sitater for å sikre mest mulig av konteksten, samt at informantene selv ikke føler at uttalelsene deres er tatt ut av sammenhengen. Jeg har aktivt brukt selve lydfilene, samt lesing av hele transkriberingen for ikke selv å få avstand til helheten. Selv om det ikke vil være mulig å gjengi intervjuet akkurat

slik det forløp, er det mitt ansvar å minske muligheten for misforståelser og mispresentasjoner (Nilssen (2012, 141)). I de lengre sitatene har jeg også tatt med mine egne spørsmål for å få med hva informantene svarer på, samtidig som det tydeliggjør hvordan transkribert språk ser ut. Når informanter leser seg selv transkribert mer fonetisk enn vanlig skriftspråk, kan det oppleves sjokkerende. Transkriberte muntlige fortellinger virker ofte usammenhengende og litt rotete. Derfor har det vært viktig for meg også å ha med mine egne spørsmål transkribert, for å tydeliggjøre hvor vanlig slikt usammenhengende muntlig språk er, og få frem min egen springende tale.

Forforståelse

Denne studien blir skapt av en samhandling mellom meg og informantene (ibid., 62). I møte med prosjektet mitt, informantene mine og materialet mitt, kommer jeg inn med en forforståelse (ibid., 61). Denne forforståelsen påvirker hvilken problemstilling jeg synes er interessant, hva som forvirrer meg og hva jeg oppfatter som overraskende under intervjuene. Forforståelsen påvirker derfor også hvilke oppfølgingsspørsmål jeg stiller informantene underveis og hva jeg synes skiller seg ut i materialet (ibid., 62). Forforståelsen bestemmer hvordan jeg kommer inn i prosjektet mitt, hvordan jeg ser materialet mitt, og hva jeg ser i dette. Begrepene og fenomenene jeg har tilgang på fra utdanningen min og min egen oppvekst er også vesentlige premiskapere for forforståelsen min. Den kulturvitenskaplige utdanningen min har gitt meg en særlig interesse for språk og narrativitet. For meg er det interessant å undersøke hvordan mennesker uttrykker seg og hvordan ord og ytringer er i dialog med hverandre. Dette kan også påvirke min forforståelse og mitt møte med informantene og datamaterialet. Jeg er oppvokst i et miljø som verdsetter samfunnsengasjement og demokratideltakelse. Jeg var en ungdom som bekymret meg både for klimaet og andre trusler i verden og samfunnet. Jeg har vært både imponert og overrasket over det engasjementet skolestreikerne har vist for klimaet. Alt dette er forhold som blir en del av min forforståelse, påvirker meg som forsker og påvirker meg som deltaker i min egen kvalitative forskning.

Selv om jeg kommer inn i intervjusituasjonen som forsker, har jeg samtidig en viss nærhet til informantene mine. Jeg er selv oppvokst i Trondheim og gikk ut videregående sju år før dem, hvor jeg var i posisjonen av å reflektere rundt min egen fremtid. Etter videregående var jeg skolelei og slet med å vite hva jeg skulle videre i livet. Først et år etter artium klarte jeg å ta en bestemmelse om å gå et år på folkehøyskole, før jeg så startet med studier i kulturvitenskap i Bergen. Jeg har dermed gått inn i intervjusituasjonen med en forforståelse av at tiden på videregående og valgene for livet etterpå, kan være forbundet med svært mange ulike følelser.

Et kritisk tilbakeblikk på forskerrollen

Som en del av studiens transparens og kvalitetssikring er det viktig å kunne ha et kritisk blikk på eget arbeid. Da jeg begynte å transkribere og analysere intervjuene, ble jeg eksempelvis oppmerksom på en formulering i samtalene hvor jeg innledningsvis beskriver et ukorrekt bilde av elbilproduksjon. Etter pilotintervjuet endte jeg opp med å endre et spørsmål da det ble oppfattet som for komplisert og vanskelig for pilotinformanten. Spørsmålet dreide seg om rettferdig fordeling av naturressurser og utnyttelse av sårbare land i forbindelse med elbilbatteriproduksjon. Etter forenklingen endte jeg opp med å ha en innledning som kan tolkes som at elbiler produseres av land og ikke av firma, og tegnet også et feil bilde av utvinningsprosessen av naturressurser. Denne ukorrekte formulering fra min side påvirket heldigvis ikke selve intervjuet og heller ikke svarene til det aktuelle spørsmålet, som dreide seg om internasjonal rettferdighet generelt. Når jeg som masterstudent kommer inn og skal intervju elever, representerer jeg universitetet og kan derfor også bli sett på som en informasjonskanal. Med tanke på meg selv som en mulig fremtidig forsker, var dette et nyttig feiltrinn å reflektere rundt.

Analyse av materialet

En del av analysen begynte allerede under intervjuene. Under innsamlingen av materialet mitt, gikk jeg inn med noen tanker om hvilke svar jeg ville få. Dette gjorde at jeg med gang la merke til de svarene som overrasket meg. Overraskelsen av informantenes problem med å forestille seg en bærekraftig fremtid, påvirket synet mitt på materialet. Jeg skrev ned refleksjoner og tanker om intervjuene underveis, og begynte å kategorisere materialet. Pedagogen Vivi Nilssen (2012) skriver at «Koding er det første steg i prosessen med å redusere en stor mengde datamateriale til noen få temaer, dimensjoner eller kategorier som fanger essensen i materialet.» (ibid., 82). Denne prosessen med å kode materialet startet med inntrykkene jeg fikk under intervjuene, og fortsatte ved at jeg noterte ned de umiddelbare inntrykkene i notatbok. Da intervjuene var utført og jeg kunne tenke tilbake på alle samtalene som en helhet, skrev jeg ned tankene jeg satt igjen med. Transkriberingen var også en viktig del av analysen, ved at jeg både hørte intervjuet på nytt, samt at jeg arbeidet med svarene til informantene på detaljnivå.

Da jeg transkriberte, utviklet de små kategoriene seg til større omfattende kapitler. Jeg begynte å skrive ned informantsitat som trådte ut fra materialet, og prøvde å undersøke hvorfor nettopp disse sitatene hadde grepet meg. Ut ifra dette begynte det å forme seg noen

mønstre i materialet som jeg kunne strukturere analysen etter. Videre redigering og arbeid med analysekapitlene gjorde at nye elementer sto frem. Omformulering av problemstilling hjalp også med å se etter overordnet funn. Analysekapitlene har jeg valgt å kalle; Fremtiden som to fremtider, Fremtiden som krise og Fremtiden som krisehåndtering.

Kapittel 4

Fremtiden som to fremtider

Fremtid er et begrep som i all hovedsak omtales i singular form, som én fremtid. Fremtid kan både innebefatte en persons fremtid, et lands fremtid, eller det som er mye diskutert de siste årene, jordens fremtid. Begrepet er ofte i bruk i forbindelse med klimaendringer, og et googlesøk med kombinasjon av begrepene ungdom, klima og fremtid gir på 0,30 sekund 1 490 000 treff. I et globalt perspektiv og politisk retorikk er ungdommene jordklodens fremtid. I nasjonalt perspektiv er ungdommer landets fremtid som skal ta med seg det de har lært og begynne å planlegge og leve sin egen, ønskede fremtid. Det er interessant å se nærmere på hvordan ungdommene forestiller seg sin egen fremtid i et land og i en verden i klimakrise.

Forestillinger om fremtiden dannes i et samspill mellom fortid og nåtid. På bakgrunn av de erfaringer som er ervervet opp mot fortellerpunktet, kombinert med impulser fra nåtiden, dannes fortellerens fremtidsforventninger. Fortellingene må sees i sammenheng med det samfunnet fortelleren tilhører, hens bakgrunn og den levde historiske tiden. Forventningene kan være laget av kulturelle og sosialt bestemte livsmål og normer. De kan være påvirket av erfarte vanskeligheter og muligheter, samt vedkommende sin nåværende livsstil og livssituasjonen. Andre påvirkende impulser fra nåtiden kan være de kulturelle holdningene til ungdommene, skolehverdagen og utdanningsvalget. Nyheter, hva som er i omløp i media, aktuelle debatter og klimaprognoser er eksempler på innflytelser fra nåtiden.

Gjennom samtalene med informantene så jeg at fremtiden de snakket om ikke dreide seg om én altomfattende fremtid, slik dette gjerne blir forstått. Fremtiden ble delt inn i ulike deler, avhengig av hvilke spørsmål jeg stilte. Fremtiden som omhandler informantenes personlige liv og den fremtiden som omhandlet klimaet, resten av verden og samfunnet, ble fortalt som to adskilte fremtider. Dette kommer fram på følgene måte i samtalen min med Eva.

- Carmen: Bruke du å tenk my på framtida?
Eva: Ja, i det siste har æ gjort det, ganske my. Hvert fall på dæm.. lissom.. dæm neste åran som kommer no. (Carmen: Ja) Men eh.. æ tenke ikke *så* my liksom, *mye* lengre fram.. i tid
Carmen: Nei. Tenke du på klima og sånn da eller?
Eva: Mmm.. det e ikke det *første* æ tenke på. Da tenke æ mer på sånn, kordan *mitt*

liv ser ut. (Carmen: Mhm) Eh... men ja, det hende innimellom at æ tenke på klima, ikke at det e så veldig ofte

For å undersøke denne kategoriseringen av fremtid, har jeg valgt å skille mellom *den personlige fremtiden* og *den klimatiske fremtiden*. I løpet av kapittelet ser jeg på hvordan, og i hvilken tid de to fremtidene kommer frem i fortellingene. Jeg vil også se på hvorvidt de på noen områder møtes, og om man ut fra dette kan tolke nye måter å forestille seg fremtiden på.

Den personlige fremtiden

I forhold til den klimatiske fremtiden, så virket den personlige fremtiden enklere å snakke om. Siden alle informantene er avgangselever var dette en fremtid som var viktig og aktuell å reflektere rundt for de fleste av dem. Likevel var det tydelig forskjell på hvordan de snakket om den fremtiden som befinner seg bare noen få år frem, og den fremtiden som befinner seg flere tiår frem i tid. Med dette som utgangspunkt har jeg latt meg inspirere av sosiolog Ann Nilsen (1999, 177-182) sin måte å dele fremtiden inn etter nærere og fjernere tid, ved å dele fremtiden som kommer frem i mine intervjuamtaler inn i den nære og den fjerne, personlige fremtiden. En slik inndeling etter tid gjorde Nilsen etter en undersøkelse av 19 til 27 år gamle norske informanternes forestillinger om fremtiden. Her så hun at det ville være analytisk hjelpsomt å skille mellom begrepene plan, håp og drøm for å beskrive de ulike fremtidsdimensjonene som kom frem i intervjuene. Med utgangspunkt i disse begrepene ble fremtiden delt inn i; den nære, den fjerne, og til slutt den nærmest tidløse og mest abstrakte fremtiden.

Den nære fremtiden er den aktuelle fremtiden som informantene gjerne føler en viss kontroll over og som er den fremtiden de kan planlegge. Denne fremtiden inneholder blant annet valgene de nå står overfor som avgangselever. Beveger man seg derimot lengre ut i forventningshorisonten til den fjernere fremtiden, minsker følelsen av kontroll, og planene erstattes av håp. Denne plassen regnes fremdeles som mulig, men er i større grad påvirket av ferdigkonstruerte livsskripter som gir en oppskrift på hvordan et ideelt liv skal se ut (Kåks 2007, 212). Lengst inn i fremtiden, så langt inn at den regnes som nærmest tidløs, abstrakt, og som ikke nødvendigvis er innfor det mulige, finner man drømmene (Nilsen 1999, 190). Jeg forholder meg for det meste bare til den nære og den fjerne fremtiden, da den tidløse og abstrakte kategorien ikke vil være analytisk relevant for meg i denne sammenhengen.

Den nære fremtiden

Skillet mellom den nære, akutte fremtiden og den fjerne fremtiden, kommer tydelig frem i samtalen min med Julie.

- Carmen: Ja. ..Bruke du å tenk my på framtida?
Julie: Jah, men liksom ikke så *langt* i framtida, (Carmen: Nei) sånn når æ e 70 liksom. (Carmen: Nei) For det e så uklart, (Carmen: Ja) æ føle på en måte at alt kan skje
Carmen: Ja. ..Når du tenke på framtida da, korr langt fram bruke du å tenk?
Julie: Ett år, to år liksom

Her presenterer hun den nære fremtiden som den mest forutsigbare og den fjerne fremtiden som noe det ikke er vits å tenke på, siden livet kan gå så mange ulike veier før hun rekker å komme dit. Det ser ut til at det å tenke på fremtiden er noe som bør være hensiktsmessig og mulig å planlegge. Vanskeligheten med å planlegge den fjerne fremtiden kan muligens sees i sammenheng med et økende fokus på nåtiden. Kåks sier at ettersom nåtiden har fått en større rolle i samfunnet, kan den også oppleves som lenger (Kåks 2007, 290). Dette betyr likevel ikke at fremtiden ikke lengre kan forstilles, men at det i mindre grad er mulig å se den for seg i kronologisk rekkefølge. I senmoderniteten får ikke fremtiden lenger rollen som et stort livsprosjekt, men er heller en tid der muligheter kan oppstå fra en dag til annen (Feixa mfl. 2016, 8). Dette perspektivet kommer frem i svaret til Julie i det hun forklarer den fjerne fremtiden som uklar og føler at «alt kan skje». Den fjerne fremtiden er ikke en del av en større livsplan, men fremtrer snarer som en åpen tid med mange ulike muligheter og alternative utfall. Den fjerne fremtiden blir fremstilt som en motsetning til den nære fremtiden, og er noe utenfor hennes kontroll (Nilsen 1999, 179-180).

I samtalen min med Ragna forteller hun at hun ikke tenker så mye på klimaet i fremtiden. Dette hadde vi akkurat diskutert i forbindelse med at hun opplever stress i forhold til valg i den nære fremtiden.

- Carmen: Merke du nå.. forskjell om du på en måte snakke med dine venna.. om framtida (den klimatiske) og sånn, eller om du snakke med folk som kanskje e litt eldre eller.. fra en anna generasjon eller?
Ragna: Mmm.. ja. Æ tror kanskje ikke min generasjon e/ eller sånn.. vennan mine e ikke *så* oppmerksom på det tror æ ikke (Carmen: Nei) ...nei
Carmen: Så dem/ der føle du at andre på en måte kanskje e litt mer..
Ragna: Ja. (Carmen: Ja) Æ trur ikke vi e liksom/ at vi tenke på så my anna at det på en måte forsvinn nesten litt! (Carmen: Ja) Du e mer stressa med

ka vi ska gjør.. og så når vi finn ut av *det* så bynne det sikkert å kom da,
(Carmen: Ja) æ veit ikke

I likhet med Julie, vier Ragna den nære fremtiden størst oppmerksomhet, og det ser ut til at også hun anser denne fremtiden som den mest akutte. Både den fjerne fremtiden, og klimaet må vike for den nære, personlige fremtiden. Julie nevner konkret ett til to år, og det kan virke som dette også er den samme tiden som Ragna refererer til. Når hun sier «at vi tenke på så my anna at det på en måte forsvinn nesten litt!», «Du e mer stressa med ka vi ska gjør», og «når vi finn ut av *det* så (...)», ligger det antagelig innbakt et budskap om at valg av mulige videre studier må komme før klimabekymring. Som avgangselever kan det nok føles som om de står og banker på døra til voksenlivet. Både Julie og Ragna har viktige og store valg foran seg. Veien til selvstendighet utgjør en signifikant del av overgangsfasen fra ungdom til voksen, og er i nyere tid blitt forbundet med økt usikkerhet og ansvarsfølelse. Ifølge Kåks kan dette komme som et resultat av et samfunn som synes å være mer individualisert (Kåks 2007, 291). Denne individualiseringen gjør at også overgangen til selvstendighet i større grad blir et identitetsspørsmål, hvor det handler om å velge «det rette», og å ta egne individuelle valg (ibid.). For ungdommene blir det også et spørsmål om ikke å ta feil valg som kan få uheldige følger for fremtiden. Kåks peker på at disse faktorene kan gi ungdommene en opplevelse av at ansvaret for fremtiden i dette øyeblikket ligger på «deres skuldre» (ibid. min oversettelse). Individualiseringen fører med seg økt fokus på egne valg og egen kontroll over fremtiden, samtidig som den forårsaker økt stress og bekymring rundt den nye friheten (ibid.).

Et annet element til dette stresset kan sees i sammenheng med forestillingen dagens ungdom har om fremtiden sin sammenlignet med foreldregenerasjonen. Ifølge en undersøkelse om ungdommers fremtidsforventninger, uttrykker skandinavisk ungdom generelt optimisme knyttet til fremtiden. Spørsmålet om hvordan de ser for seg sin økonomiske situasjon i sammenlignet med foreldrene sin situasjon, skiller seg imidlertid ut ved at de har mindre tillit til ideen om en fremtid med like god eller bedre økonomi enn foreldrene (Huang mfl. 2018, 157). Et resultat av dette kan være et følt, økt press fra samfunnet om å ta mer utdanning for å skaffe en godt nok betalt jobb i fremtiden. Dette kan man også kanskje se igjen i Ragnas frustrasjon og stresset hun omtaler rundt det at de først må «finn ut av *det*». Samfunnets, og til dels forestillingen om fremtidens forventninger, kan her regnes som en superadressat, altså en implisitt mottaker som ikke er direkte til stede i samtalen. Bakhtin beskriver at man blant adressater også finner superadressater (Andersen 1998, 97). Som en superadressat blir samfunnet en høyere instans som er ment som mottaker av den uttrykte frustrasjonen over det

stresset informanten og hennes venner føler. Dermed er superadressanten en tredjepart i denne samtalen ved at hun forteller meg om stresset, samtidig som man kan tolke at hun også forteller samfunnet i dag eller det fremtidige samfunnet om stresset sitt. I livsfasen disse ungdommene nå befinner seg i, føles det nok som at mye av utfallet for hvordan fremtid blir, avhenger av valgene de tar de neste månedene og det neste året.

Når Ragna sier «og så når vi finn ut av *det* så begynne *det* sikkert å kom da» bruker hun to ulike «det»-er til å beskrive de ulike fremtidene. «Det»-et i kursiv er det som må få mest oppmerksomheten på grunn av ansvaret for fremtiden, mens «det»-et uten kursiv er den klimatiske fremtiden som i første omgang må prioriteres vekk. Dette beskriver hun ved å si at den klimatiske fremtiden «forsvinn litt» som resultat av det økte fokuset på utdanning og videre arbeid. På en måte kan det virke som at den fjerne fremtiden føles grunnleggende avhengig av at hun gjør gode valg nå i den akutte fremtiden, mens den klimatiske fremtiden ikke i like stor grad oppleves som så påvirket av valgene hun tar nå.

Livsskript

Den personlige fremtiden som ligger lengre frem i tid enn den nære fremtiden, har jeg kalt den fjerne, personlige fremtiden. For å utforske denne ba jeg informantene forestille seg livene sine frem til de er 75 år. For å kunne undersøke hvordan informantene ser for seg den fjerne, personlige fremtiden i kronologisk rekkefølge, ble de stilt spørsmål som suksessivt og med ti års intervall, tok dem med fra den nære fremtiden og inn mot 70-års alderen. I denne sekvensen av intervjuet tok informantene ofte i bruk såkalte livsskript. Livsskript er kulturelt bestemte «livsmanus» som forteller hvordan et liv bør se ut. Livsskript ser man gjerne i fortellinger om et levd liv hvor informanten vurderer livet sitt ut ifra de ideelle livsskriptene. Selv om disse vanligvis brukes i retrospekt har Helena Kåks undersøkt hvordan det også er vanlig å bruke dem som redskap for å snakke og tenke om sin egen fremtid (Kåks 2007, 71).

Kåks (ibid., 212) bruker livsskriptsbegrepet til å undersøke hvordan ungdom forstår fremtiden sin, hvordan de forventer at livene deres vil arte seg og hva de fokuserer på. Som regel omhandler slike skript tidspunkt for når man skal begynne på en utdanning, være ferdigutdannet, når man skal gifte seg, stifte familie og skaffe seg hus. Disse hendelsene regnes gjerne som viktige i livet og skal, ifølge konvensjonelle, heteronormative og parnormative skript, ofte skje i en bestemt rekkefølge (Kverndokk 2020, 149). Det er nettopp et slikt type livsskript som for det meste blir tatt i bruk i mitt materialet også. Et eksempel på dette ser man i samtalen jeg hadde med Ragna om hvor hun ser seg selv som 45 år.

- Carmen: ...Enn eh.. når du e 45 da? Kordan ser du for dæ at hverdagen din e da?
 Ragna: Em.. det og spørs når man får barn og sånn da! Men hvis barnan dine på en måte e gammel, så kanskje æ e.. blitt sånn, litt el/ eller at æ liksom får te å reis og gjør sånne ting da! (Carmen: Ja) Med mindre dem på en måte bor hjem da, så blir det jo kanskje litt vanskelig hvis dem går på skole og.. sånne ting
 Carmen: Ja. Kordan ser du for dæ at hvergaden din må vær *da* da?
 Ragna: Mm.. travel sikkert? (Carmen: Mhm) Må følg opp dem og.. kjør dem og.. sånne ting.

Helena Kåks (2007) fant videre i undersøkelsen sin, at ungdommene i stor grad forholdt seg til to typer skript. Et skript kaller hun det negative livsskriptet og det andre kaller hun det positive livsskriptet, ut ifra hvordan informantene omtalte disse. Uansett hvilket av de to livsskriptene informantene forholdt seg til, gjorde de dette ved å forklare valgene sine som resonerte med det ene skriptet i lys av det andre. Det negative livsskriptet beskriver en mer tradisjonell livsvei og er gjerne knyttet til en livsstruktur som var mer vanlig før. I dette livsskriptet er kjønnsrollene også skilt på et noe mer tradisjonelt vis, og man har ofte kortere utdanning. Dette kan eksempelvis være en livsstruktur hvor man går tidlig inn i arbeidslivet og tidlig stifter familie (ibid., 283-284). Det positive livsskriptet fokuserer derimot på høyere utdanning, reising, og hvor ønske om å stifte familie kommer senere i livet (ibid.). I materialet sitt oppdaget Kåks at informantene, dersom de valgte å leve etter det negative skriptet, følte at de måtte gi en forklaring på dette valget. Dersom de valgte et positivt skript, forklarte de disse fremtidsforestillingene ved å ta avstand fra det negative skriptet. I mitt material gjenkjenner jeg det Kåks omtaler som det positive livsskriptet. Informantene forteller om 20-årene som forbeholdt høyere utdanning, jobb, kjæreste og reising, mens 30-årsalderen forestiller de seg som en tid for etablering med barn og hus. Utdraget fra samtalen med Ragna er et representativt eksempel på dette, hvor hun i 40-årsalderen ser for seg barn, blant annet ved at hun sier at det er snakk om «når man får barn». Det blir sagt som en selvfølge for alderen at man har barn, og hvordan hverdagen er, kommer bare an på «når» man får barna. Hun nevner også den «typiske travle hverdagen» med skolebarn, samt at hun parallelt forteller om et ønske om å kunne reise mer når barna har flyttet ut.

Forestillingen om hvordan livet hennes vil være, har Ragna så langt delt med de fleste andre informantene. Julie kaller det et A4-liv, og refererer til å få seg kjæreste, skaffe barn og hus og leve et rutinemessig, travet hverdagsliv.

- Carmen: Ja. Enn når du e 45 da?
 Julie: Da har æ en familie og.. alt. (Carmen: Ja) Ja, og bor i hus

Carmen: Bor i hus?
 Julie: Ja
 Carmen: Ja. Kordan ser du for dæ at hverdagen din e da?
 Julie: Æ trur den e ganske.. A4
 Carmen: A4?
 Julie: Ja
 Carmen: Ka betyr det da?
 Julie: At hver dag e ganske lik. (Meg: Ja) Ja.

Et liv preget av familieliv, hast og rutine og hvor hver ny dag er lik den foregående dagen, ser ut til å symbolisere voksenlivet for informantene. En slik forestilling gjør at jeg som intervjuer i retrospekt skulle ønske jeg hadde gravd dypere i disse øyeblikkene, eller kanskje heller gjort oppfølgingsintervjuer med hver enkelt. Her er det vanskelig å vite hvordan de hadde svart om de fikk reflektere litt mer over de ulike livsfasene og brukt litt lengre tid. Livsskriptene hjelper informantene til å forestille seg fremtiden ved å bruke disse som modeller. Livsskriptene gir dem også muligheten til å ha parate og raske svar. Skriptene ligger der som en del av en ferdig fortelling om hvordan livet bør se ut. Men, jeg fikk også oppleve at en av informatente plutselig brøt ut av det etablerte skriptet.

I det jeg spør Ragna videre om hvordan hun tror livet hennes er som 55-åring, endrer fremtidsbilde seg. Det som i utgangspunktet, gjennom hele fortellingen hadde vært parnormativ fortelling med en forventning om barn, ble, etter et noe ledende spørsmål fra meg, plutselig til en dypere refleksjon.

Carmen: Ja. Enn når du har.. blitt eh 55 da?
 Ragna: *Da* ser æ for mæ at æ sikkert bor.. alein eller med nånn da! Også... ja, man jobbe vel enno da, så.. Kanskje ha en hytte og.. sånne ting da.. å gjør i helgene.
 Carmen: Mhm. Ser du for dæ at du har mer fritid som 55 enn 45?
 Ragna: Ja (Carmen: Ja) Det trur æ
 Carmen: Koffår det da?
 Ragna: Fordi at.. æ bor jo sikkert mest sannsynlig alein da. Så det e ikke så mange å følg opp på en måte?
 Carmen: Ja. Ka mene du med alein?
 Ragna: Eh... enten så bor æ jo bare mæ, (Carmen: Mm) eller så har æ jo kanskje en samboer eller.. e gift eller nå sänn da. (Carmen: Ja) Mhm
 Carmen: Tenke du/ sir du det... fordi at du tenke at du har barn som har flytta ut?
 Ragna: Ja
 Carmen: Eller at du kanskje også ikke har barn?
 Ragna: Eh.. det k/ ja det kan jo også hend at æ ikke har barn. Sänn egentlig så vet æ ikke om æ har.. så lyst på barn! Men– (Carmen: Nei) hvis æ.. *har* barn da, så regne æ med dem har flytta ut.

Det som før hadde vært et liv i et parforhold med barn, blir så til «Da ser æ for mæ at æ sikkert bor.. alein eller med nånn da!». Parforholdet kommer ikke lengre frem som en selvfølge. Plutselig kan det like gjerne være bare henne, alene, selv om hun også ser en mulighet for at hun kanskje har en kjæreste eller er gift. Den kjente kjernefamilien er ikke lengre en selvfølgelig del av livet. Dette kan forklares med at en slik levemåte ikke nødvendigvis er noe hun kobler like direkte til den alderen, og at hun dermed frigjør seg fra det konvensjonelle livsskriptet. Deretter er det også interessant å se, etter et oppfølgingsspørsmål om hvorvidt hun faktisk ser seg selv med barn eller ikke, hvordan en slik mulighet til betenkingstid og refleksjon kan endre den tidligere forestillingen. Et slikt vendepunkt som forestillingen har tatt, trenger ikke alltid være en del av fortellingen, den kan også bli konstruert gjennom et samspill mellom intervjuer og informant (ibid., 120), slik som i dette tilfelle. Jeg løftet det jeg oppfatter som en frigjøring, frem som et vendepunkt.

Etter at Ragna svarer ja, på spørsmålet mitt om hun sier «alene» fordi hun ser for seg at barna er flyttet ut, spør jeg om det også kan være at hun ikke har barn. Etter litt refleksjon svarer hun at hun faktisk ikke helt vet om hun har lyst på barn, og endrer så forestillingen til «hvis æ har barn da, så regne æ med dem har flytta ut». Her gjør hun både en endring fra å inkludere barn som en selvfølge til noe som kanskje kan skje, samtidig som hun lager to alternative fremtider. På en måte eksisterer både en fremtid med og uten barn i denne ytringen. Den ene som omhandler usikkerhet rundt hennes egentlige ønske, og den andre som en del av den fremtiden det er enklest å se for seg og relatere seg til. Etter noen år med forestilt reising, som også et gjennomgående element hos flere, avslutter hun med en forestilt alderdom med hytte og som bestemor til barnebarn.

Carmen: Ser du for dæ at du.. har samme liv når du e 65 som 75?

Ragna: Mmm... kanskje ikke. Kanskje æ bynne å bli litt mer.. gammel og.. det e ikke sikkert helsa e like bra. Men, hvis den e det så.. hadd det jo vært gøy å fortsatt gjort artige ting da. Men æ har jo sikkert fått mer/ kanskje æ har fått barnebarn da eventuelt, og sånne ting? (Carmen: Ja) Og da hadd æ sikkert brukt litt tid på det

Carmen: Ja. Når du sir brukt litt tid på det, mene du at... at.. at du *ikke* reise da. Eller?

Ragna: Mmm.. da ser æ for mæ kanskje det har vært litt mer sånn, hytta og.. ta med dæm (Carmen: Ja) og pass på dæm og.. sånne ting?

Selv om de tidligere svarene kan være nøye gjennomtenkt, og reflekterer et ønske om hvordan hun vil at det personlige livet skal se ut i den alderen, kan dette svaret indikere at den første responsen om barn kom mer automatisk. Det kan vise hvor påvirket fremtidsforventninger blir

av den kulturelle forventningen til det «ideelle livet». Det å bruke livsskript kan gjøre det lettere for informantene å se for seg sin egen fremtid. Det kan kanskje gi dem knagger for hva som forventes av de ulike aldrene, og gi dem et fremtidsbilde som ikke krever nøye gjennomtenkning. Slik informanten Julie tidligere sa, er fremtiden så langt frem ganske uklar. Dermed kan livsskript bli et redskap for å gjøre fremtiden mulig å se for seg. Samtalen med Ragna viser også hvordan forestillingen i det ideelle livsskriptet kan skille seg fra individuelle ønsker, som på sin side trenger litt mer refleksjonstid for å komme frem.

Et yrkes- og samfunnslivsskript

I de gjennomgåtte utdragene ser man at det i forestillingene er gjennomgående fravær av samfunnet og den klimatiske fremtiden. Dette gjelder imidlertid ikke Nora, som i så måte skiller seg ut blant informantene. I stedet for å forestille seg fremtiden ut ifra familieliv og det som foregår innad i hjemmet, hobbyer, interesser og fritid, orienterer hun seg etter jobb og hva som foregår i resten av samfunnet.

Carmen: Eh.. når du e 45 da?

Nora: Da.. ser æ jo for mæ at æ.. enno jobbe... om æ ikke plutselig sku få en... skade eller nåkka (ler litt) (Carmen: Ja) Det e jo også nåkka man kan få. ..I hvertfall når det e et.. yrke med ganske my sånn tunge løft og.. ja, (Carmen: Ja!) ståing og gåing, så kan det jo hend at... man pådrar sæ enten... ja æ veit ikke (ler litt) (Carmen: Mhm) kanskje skada i knæ'ærn eller.. anklan eller, (Carmen: Mhm) ja

Vanligvis innebefatter livsskript ulike overganger, roller og hendelser, slik man ser i den mer konvensjonelle fortellingen (Aukrust 1999 referert i Kåks 2007, 80). Der hvor de andre beskriver 40-årene som et A4-liv med barn og hus, har Nora fokuset rettet mot arbeidslivet med mulige yrkesskader hun antar å ha opparbeidet seg i løpet av tiden. I motsetning til livsskriptet de andre bruker, hvor de diskuterer ulike ønsker, tradisjonelle livsmål og familieroller, så kommer ikke Noras yrkesskript frem gjennom ulike etapper. Hun diskuterer heller ikke mål hun ønsker å oppnå. De to livsfortellingene jeg har vist utdrag fra, fremstår som to motsetninger. Ragna beskriver livet utenfor jobben hvor resten av verden ikke eksisterer hverken med klimaendringer eller bærekraftig utvikling, mens Noras livsfortelling konsentrerer seg om samfunnsendringer, og hennes plass i samfunnet. Blant annet når hun forestiller seg at befolkningen kommer til å gå over til å bo i flermannsboliger, eller at de med sentrumsjobb ikke lengre kan kjøre til jobb på grunn av miljøtiltak. Nora diskuterer heller ikke pensjonisttilværelsen mye, annet enn at hun mest sannsynlig må jobbe til hun er rundt 70 på grunn av pensjonsordningene. Denne forskjellen skaper et bilde av to ulike fremtider. En

bruker mest formuleringer som «æ ser for mæ at æ», den andre bruker «æ ser for mæ at man må bynn å». Et eksempel fra Nora sin formulering vises i utdraget under.

Carmen: Ja. E det nå grunn te.. at du tenke det?
Nora: ..Eh.. enten at... æ veit ikke man bestemme sæ for at man... må bynn å bo tettere, æ veit ikke koffår æ tenke det (ler litt). (Carmen: Ja) Men sånn at man tenke at alle menneska må bynn å bo tetter og ikke kan bo sånn spredd her og der, (Carmen: Mhm) eller nå. (Carmen: Ja) Ja

Det kan være fristende å skille disse to fortellingene ut i et individuelt og et kollektivt perspektiv. Men, i bunn og grunn er alle livsløpsfortellinger begge deler, da de bruker en blanding av kollektivt dannede livsmodeller og individuelle ønsker (Kåks 2007, 82). Likevel kan man skille mellom normative og deskriptive formuleringer og fokusområder. Nora sier ikke noe om hvordan hun forholder seg til dette livet hun beskriver, og ønskene hennes får ikke en viktig rolle. På den måten kan hennes livsløpsfortelling fremstå nesten utelukkende deskriptiv og ikke normativ. Modellen genereres etter yrkesskader og helse, og formes etter det politiske bilde. Den følger alderdommen på en mer helsereelatert måte snarere enn gjennom ulike familieroller som mor og bestemor. Dette gjør hun uten å ta aktivt avstand fra det andre konvensjonelle skriptet, eller forklare hvorfor hun ikke nevner familie. Det kan virke som yrkes- og samfunnsskriptet kommer som en selvfølge for henne. Det er mulig å tenke seg at det har bakgrunn i at hun er en av de elevene som går yrkesfaglig studieretning, men på den annen side så skiller hun seg ut også i denne gruppen.

Selv om slike livsskript ofte er etablerte og aksepterte, viser Kåks (ibid., 92-93) at det mest dominerende normative skriptet i hennes undersøkelse også er påvirket av samtidsutfordringer. Arbeidsledigheten på den tiden Kåks gjorde sine undersøkelser, førte til at de fleste ønsket en høyere utdanning og familiestifting senere enn det som før hadde vært vanlig. Dette var også et problem mange allerede hadde erfart personlig og gjennom foreldre (ibid. 92-93). I Noras livsløpsfortelling kommer nåtidens politiske diskusjoner inn og påvirker fremtidsforestillingen av det samfunnet hun må leve i. Hun reflekterer ikke over hva hun selv synes om disse forandringene, eller valg hun vil at samfunnet skal ta. Hun beskriver snarere en fremtid som uunngåelig vil bli forandret og som er utenfor hennes kontroll, hvor samfunnet har hovedrollen og hun må leve i konsekvensene av disse endringene.

Den klimatiske fremtiden

I den perioden som informantene på samtale tidspunktet står overfor, peker den personlige fremtiden seg ut som den viktigste. Den er sentrert rundt deres selvstendighet fremover, og særlig den nære fremtiden omhandler i liten grad klimautfordringer.

Klimaets fremtid ble verken fortalt som en tydelig bærekraftig eller som en katastrofal fremtid. I dette kapitlet har jeg derfor valgt å omtale denne fremtidskategorien som en samlet klimatisk fremtid. Dette uklare forholdet mellom forestillingene om den bærekraftige og den katastrofale fremtiden, går jeg nærmere inn på i neste kapittel.

Den klimatiske fremtiden er en fremtid som det blir snakket mer generelt om, og som noe som eksisterer utenfor informantenes personlige sfære. Denne fremtiden handler i de fleste samtale om en felles fremtid som involverer alle i verden. En slik altomfattende betydning innebefatter flere interessante elementer som det er verdt å undersøke, som blant annet hvordan informantene selv forholder seg til denne fremtiden og hvordan denne kommer til uttrykk i tid.

Den klimatiske fremtiden omfatter hele verden, både globalt og lokalt, og tilhører den akademiske verden like mye som den diskuteres blant folk i gata og den involverer folk i alle aldre. Dette brede spekteret kan gjøre at klimafremtiden oppleves stor og vanskelig å forestille seg. Selv om den fjerne personlige fremtiden også kan føles utfordrende å se for seg, har ikke klimafremtiden noe allment etablert livsskript som informantene kan ta i bruk. Dette gjør at de dermed må bruke andre støttepunkt for å kunne fortelle om klimafremtiden.

En abstrakt klimakrise

I motsetning til det personlige livet og den personlige fremtiden, følger ikke klimaendringer, slik det kommer frem i intervjusamtalene, parallelt med det personlige livet og hverdagen. Klimakrisen kommer fra tid til annen bruddvis inn livet deres. I intervjuet med Selma trakk hun fram at hun og vennene hennes vanligvis bare snakker om den personlige fremtiden. Fremtiden i forhold til klima og bærekraft snakker de bare om dersom skolen tar det opp.

- Carmen: Tenke du.. bruke du å tenk på fremtida my?
Selma: Nei
Carmen: Nei. Det e ikke nåkka du og vennan dine snakke om?
Selma: Nei. Vi kan snakke om sånn, personlige ting. Så kan vi tenke sånn, korr vi kom'te å bo og sånt. (Carmen: Ja) Men vi snakke ikke om sånn, miljø eller.. (Carmen: Nei) Eller koss'n teknologien e i fremtida, (Carmen: Nei) det e ikke sånn vi snakke om

Carmen: Nei. Dåkker snakke ikke om klima og sånn?
 Selma: Nei.. det e bare av og te, det e egentlig når skolen tar det opp. (Carmen: Ja) Da blir vi og sittende å snakk om det, (Carmen: Ja) men ikke utenom
 Carmen: Kordan e det å sitt å snakk om det da?
 Selma: ...Det føles veldig.. det føles veldig langt fram i tid! (Carmen: Ja) Så det virke så.. man bryr sæ på en måte ikke, for det at, du tenke at "ja det kan du håndter seiner" (sier og ler litt) (Carmen: Ja) Så det e litt som å snakk om en bok, ka du tror kom'te å skje, men det gjør jo ikke så my om det ikke e *det* som skjer, for det e bare en bok. (Carmen: mhm) Og tenke litt sånn. Bare at, der e det faktisk en framtid som.. nånn må.. lev med
 Carmen: Ja! At du føle at, det nesten på en måte ikke angår dæ på en måte?
 Selma: Mhm

Her ser vi hvordan klimaendringene innimellom kommer inn i livet deres, og at de som regel bare ender opp med å snakke om klimaet når skolen bringer temaet på banen. Denne uttalelsen indikere altså at den klimatiske fremtiden som regel bare eksisterer som et tema på skolen. Som hun sier i utdraget, så oppleves den klimatiske fremtiden veldig langt frem i tid. Den oppleves som så langt frem at hun ikke nødvendigvis sitter igjen med en følelse av at noe må gjøres nå, men heller som at dette er noe som kan håndteres senere. Dette kan tolkes som et resultat av at de akademiske begrepene «klimaendringer» og «global oppvarming» gjerne fortelles i større tidsskalaer enn hva den personlige tiden fortelles i. Det kan også forklares ved at de abstrakte fenomenene føles så langt fra det virkelige og erfarte livet, at tiden blir en beskrivelse av hvor fjernt temaet kjennes for hennes personlige liv. Nilsen (1999, 190) forklarer denne distansen med at disse abstrakte klimabegrepen kan oppleves som så fjerne fra det erfarte livet, at de blir plassert i samme rom som drømmer og mareritt fordi de oppleves som nesten tidløse, utenfor det som kan oppfattes som en lineær forståelse av tiden, og det personlige rommet. Selv om Nilsens (1999, 177) intervjuundersøkelse foregikk i 1996 og 1997, og min i 2021, er det likevel noen likhetstrekk mellom det Nilsen skriver og uttalelsen til Selma. Dette kommer kanskje tydeligst frem når Selma sier at den klimatiske fremtiden oppfattes som så fjerne i tid at den føles som noe fra en bok.

Sammenligningen mellom klimaendringer og en fortelling i en bok, tegner et interessant bilde av distansen hun føler til klimafremtiden. Det former en forestilling om en mulighet til å kunne lukke boka og gå tilbake til en verden hvor den fortellingen ikke er en realitet. Nilsen (1999, 187) skriver nettopp dette, at vanskeligheten med å forestille seg miljøtrusler, kan gjøre at tilnærmingen til disse kan sammenlignes med tilnærmingen til å lese en bok. Det blir som å høre om noen andres liv, noe som skjer langt borte og med en annen person. Dette kommer tydelig frem i det Selma sier:

«Så det e litt som å snakke om en bok, ka du tror kom'te å skje, men det gjør jo ikke så my om det ikke e *det* som skjer, for det e bare en bok»

Klimaendringene oppfattes ikke som en virkelighet, men heller som en fremmedgjort fortelling. Den kan diskuteres blant venner, men i bunn og grunn angår den ikke deres liv. Hun plasserer seg selv på utsiden av fortellingen, og leser den adskilt fra sitt liv og sin fremtid. Årsaken til en slik fremmedgjøring kan være måten klimaendringene blir fortalt på. Dette kan være at formidlingen består av abstrakte og akademiske begrep som føles virkelighetsfjerne, snarere enn noe som lar seg forstå og lar seg veve sammen med hverdagen slik at hun ser seg selv i denne fremtiden. Klimafortellingene kan også være bygget rundt eksempler og motiver som Selma ikke klarer å relatere seg til, og derfor virker det for henne som historier om noen andre. Dette kommer også frem på slutten av utdraget når hun avslutningsvis sier; «Bare at, der e det faktisk en framtid som.. nånn må.. lev med». Fremtiden tilhører fremdeles ikke henne selv, den tilhører en annen, «noen». Det kan være at hun anser fremtiden som så uklar i tid at hun ikke vet om beskrivelsene i den fortellingen er nærme nok i tid til også å gjelde henne. Det kan også være at hun forholder seg til en vanskelig fremtid ved å eksterne den.

Klimafremtidens tid

Det er interessant å se hvordan informantene tilsynelatende lettere organiserer fremtiden i tid når den kan knyttes til deres egen alder og personlige fremtid. Den klimatiske fremtiden er en tid som involverer mange ulike tidsdimensjoner. Den er både lineær og lang, den følger sakte målinger samtidig som krisebegrepet setter den i en tid som føles hastende og umiddelbar. I de fleste samtaler med informantene fremstod den klimatiske fremtiden på flere ulike vis. I samtalen min med Nora er det klart at krisebegrepet har en tydelig effekt på hvordan hun forstår klimaendringene i tid.

Carmen: Mhm. Snakke du og vennan dine my om klima?

Nora: ...Egentlig ikke. (ler litt nervøst) (Carmen: Nei) Kanskje – (utydelig)

Carmen: Har du nånn andre folk du snakke med da?

Nora: Alt for lite. ..(Carmen: Ja) Det va en periode at.. det va veldig my sånn.. at vi snakka om det, og så på en måte va det at vi –

Carmen: Vart det litt for my?

Nora: Ja? Æ veit ikke ka som skjedd, men det va på en måte at vi slutta å snakke om det helt. (Carmen: Ja) I stedetfor å... / Æ tror på en måte at det va *to* år.. engang at vi.. snakka om det kanskje hele *tia* og (Carmen: Ja) og va veldig.. på det og.. alt det der, og at vi lært veldig my om det på skolen, også ble det på en måte *helt* stilt. (Carmen: Ja) Og no sir folk igjen at "Åh no e det kjæmpekrise"

og bla bla bla, (Carmen: Ja) og det e jo på en måte.. litt dumt og fordi man/ hvertfall æ blir litt sånn forvirra av.. ka ska æ egentlig.. tenk, fordi.. plutselig så snakke man om.. / Altså, plutselig i 2017 så snakka vi om at det va kjæmpekrise og at.. om vi ikke gjør nåkka no så kjæm verden te å... på en måte gå.. rett vest ganske fort, (Carmen: Ja) og så.. på en måte hørt man ikke nåkka mer, og ingen gjør nåkka og så.. *no* igjen så bynne man å vær sånn.. "No må vi faktisk gjør nåkka, det her e siste mulighet og.." Man blir veldig sånn forvirra og.. litt sånn *sliten* egentlig

Carmen: Ja. Slitsomt å tenk på

Nora: Mhm. (Carmen: Mhm) Fordi man vet ikke helt ka man ska tenk, også/ man blir litt sånn... "E det krise no? Eller va det krise i 2017?" (Meg: Ja) " Va det ikke krise i 2017? Va det bare nåkka nånn *sa* liksom?". (Carmen: Mhm, mhm) Det blir veldig my sånn.. ja. (Carmen: Mhm) Slitsomt

Slik Bjærke og Kverndokk (2022, 92) skriver, er tid i seg selv et område i klimadebatten som byr på uklarhet. Krisebegrepet er et nåtidsbegrep, da den uttrykker et hastverk og en alvorsbetont nåtid hvor fremtiden står på spill (ibid., 14). Tidsbeskrivende ord som «nå» og «raskt», kan likevel ha vidt forskjellig betydning avhengig av hva som måles og hvordan den som lytter forstår begrepene. Hva som definerer hvordan man skal forstå et «nå», kommer an på hvor lang nåtid man forholder seg til. Den geologiske tiden har en mye lengre nåtid enn det hverdagen har. På den måten kan én tidsskalas nåtid overlappe en annens fremtid, og til og med fortid. Det at klimakrisebegrepet rommer flere ulike nåtider med hver sin varighet, kan forklare Nora sin forvirring rundt dette «av og på»-fokuset fra samfunnet. Denne forvirringen kan man tyde ut fra indikasjonen om at hun forestiller seg klimakrisens nåtid som ikke mer enn rundt to til tre år. Dette tyder på at fire år for henne kanskje er for lang tid for å kunne kategoriseres som en «nåtid». Her kan det være at informantens alder spiller en rolle. Differansen mellom 2017 og 2021 vil for mange oppleves som relativt kort tid i sammenheng med klimakrisen, mens det for Nora på 18 år er et betydelig tidsspenn og utgjør mer enn 20% av hennes liv i levde år. Det virker også som hun måler krisens tid og alvor ut ifra når og hvordan samfunnet viser krisen oppmerksomhet. Dette kan bidra til at krisen fremstår kort og sporadisk. Krisen kan dermed ende opp med å komme frem som flere forsøk på å erklære klimakrise, heller enn én lang krise.

Selma ble spurt om hun merker forskjell på sin generasjon og eldre generasjoner når det kommer til det å snakke om den klimatiske fremtiden, hvorpå hun gir et svar jeg bet meg merke i.

Carmen: Kordan e det dæm snakke.. snakke om framtida da?

Selma: Dæm snakke mer om framtida sånn... fakta, litt sånn været, klima, litt sånn, ja

litt sånn faktabasert. Mens vi snakke mer om sånn der, koss'n det kommer te å bli, (Carmen: Ja) koss'n vi kommer te å *føl* at det blir, (Carmen: Ja) mer om koss'n vi kommer te å.. *føl* på det, når det skjer

Ved at hun forteller at hennes generasjon fokuserer mer på hvordan de kommer til å føle på det «når det skjer», blir fremtiden et «det». Videre i samtalen kommer det frem at dette «det»-et er de negative konsekvensene, eller at det er det mest kritiske stadiet av klimakrisen hun snakker om. Det er dette stadiet hun føler at de unge blir etterlatt i, og at det er de som potensielt må leve med «det». Med dette i betraktning blir fremtiden det samme som negative klimakonsekvenser, og kan i dette utdraget også forstås som noe som bestemt vil skje en gang i fremtiden. Her tegnes et bildet av fremtiden som lineær og flat, med et kommende felles problem. Selma bruker entallsordet «det» når hun henviser til ulike, og omfattende klimatiske endringer. Det er ikke uvanlig å omtale disse forholdene som singulære, dvs som én klimakrise og én klimakatastrofe (Ingemark 2021, 66). Slike formuleringer kan igjen tyde på en forventning om at dette som kommer er ett stort fremtidsproblem. Denne fremtidsforestillingen kan derfor sies å følge et katastrofenarrativ. Det er en forestilling om én kommende katastrofe, som ett globalt problem som vil treffe hele verden (Kverndokk 2017, 13).

En annen måte å plassere klimaets framtid inn i en tidsforståelse, er slik Julie gjør dette. Hun bruker historisk tid til å plassere klimaendringene, både nå og i fremtiden, inn i en kronologisk tidsskala. Hun forteller om de historiske hendelsene og utviklingene som har skjedd fra 1700-, 1800- og 1900-tallet.

Carmen: Kordan e det å.. å tenk sånn på fremtida?

Julie: Det e ganske rart

Carmen: Det e ganske rart?

Julie: Og surrealistisk. (Carmen: Ja) Og det e ganske.. sånn, det e ganske rart å tenk på at fra.. liksom, la oss... sånn 1700-tallet da! Og og liksom, alt historien før der, da va det jo på en måte.. alt va jo på en måte menneske.. det va liksom ikke nå robota og sånn. (Carmen: Nei) Og så.. på 1800-tallet så fant man jo kull og sånn! (Carmen: Ja) Og det e jo ikke så bærekraftig, for det e jo ikke.. vi har jo bare så så my av det, (Carmen: Ja) på en måte. Og så, fra 1800-tallet og fram te no, så har det jo vært liksom veldig my funn og oppfinnela og sånn. Og så.. Men, så har vi på en måte funnet ut at alt det vi fant på 1900-tallet det va kanskje ikke så bra likavel. At vi, for eksempel olje da, for vi kan jo ikke lev av det for alltid! Så, det e ganske rart, rart at så lite på en måte har skjedd fram te 1700-tallet, og så fra 18- til 1900-tallet så skjedd det veldig my, (Carmen: mhm) og no må vi på en måte gå tebacke igjen, (Carmen: Ja) eller

liksom finn andre løsinga da. (Carmen: Ja) Fordi det va ikke så bra som vi trudd liksom.

Slik det kommer frem i dette utdraget, ser Julie på klimaendringene ved å både se disse i historisk tid, og ved å gå gjennom fortiden for å kunne forutsi en mulig fremtid. Den historiske tidsskalaen beskriver både menneskets og samfunnets utvikling (Bjørke og Kverndokk 2022, 29). Hun bruker den lineære og kronologiske tidsformen til å skape et helhetlig bilde av klimaendringene som menneskeskapte. Hun går også igjennom hva det var som ikke fungerte, og hvor det gikk galt. Julie knytter klimaendringene til historiske hendelser opptil tre hundre år tilbake i tid, og det skaper dermed en forventning om at fremtiden skal følge den samme skalaen videre fremover. En slik historisk tidsregning er større enn den tiden den personlige fremtiden opererer i, noe som i dette tilfelle kan være med å skape en distanse mellom den klimatiske og den personlige fremtiden.

Julie forteller at tiden vil bevege seg bakover som en konsekvens av, og som løsning på klimakrisen når hun sier «(...) no må vi på en måte gå tebacke igjen, eller liksom finn andre løsinga da». Dette kan være et svar til diskusjonen om at vi må reversere klimaendringene, og at reverseringen lager et bilde av å gå tilbake. Det kan også være at hun refererer til den historiske tiden og bruker denne til å se tilbake til tiden før utviklingen skadet jorda, for om mulig å se etter en løsning der. En slik idé, om å se til fortiden etter en løsning for fremtiden, er en utbredt forestilling blant flere klimaaktivister (Milkær 2021, 32-45; Bjørke og Kverndokk 2022, 53). Det er også noe som kommer opp i samtalen min med Ragna, når hun forteller om hva hun tror kommer til å bli solgt på bruktbuikker i en bærekraftig fremtid.

Carmen: Mhm. Ka med sånn.. elektronikkvara og sånn da?

Ragna: Eh.. Det e jo sikkert det da og. Æ tror vi liksom går *tebacke* i tid, så æ vil tru det e like my elektronikk egentlig

Det å gå tilbake i tid mens man beveger seg fremover i tid, oppleves motsigende og utfordrer forestillingen om fremskrittet som en selvfølgelig del av fremtiden. Da en økende økonomisk vekst tidligere har symbolisert et samfunn i utvikling med fremgang og forbedring, har den i senere tid også blitt koblet sammen med den økende forurensningen (Bjørke og Kverndokk 2022, 53). Likevel trenger ikke tvilen om fremskrittet som forbedring av nåtiden bety at man skal se til fortiden igjen for å finne svar. Når Ragna sier «(...) så æ vil tru det e like my elektronikk egentlig», betyr det nødvendigvis ikke at fremtiden betyr å gå bakover, men

tydeliggjør det man kan se på som et brudd med forståelsen av fremtiden som økonomisk vekst.

Når fremtidene møtes

Selv om den personlige og den klimatiske fremtiden for det meste ble omtalt som egne fremtider, var det også tilfeller hvor de møttes. Disse møtene kom som regel frem når det oppsto en konflikt mellom planer og håp for den personlige fremtiden og de forestilte scenarioer fra den klimatiske fremtiden. Et slikt fremtidsmøte finnes i samtalen med Vilja der hun forteller om ønsket om å få barn.

- Carmen: Mhm. ...Kordan e det på en måte å tenk sånn.. å tenk sånn på fremtida? ...Gjør du det my?
- Vilja: Det e litt spennende, (Carmen: Mhm) ..men og litt skummelt, (Carmen: Ja) for.. det står jo.. my i nyhetern, du ser jo.. my som står i nyhetern om at... kloden.. ikke e så sykt frisk sku æ te å si, (Meg: Ja) at det går mer og mer sånn.. nedover da. (Carmen: Mhm) Og da bynne du å tenk litt på det sånn, jah, koss e det når æ liksom e 50? (Carmen: Mhm) E.. kloden bra? Går det an å lev på den da, eller e det.. ikke mulig å lev på den engang? (Carmen: Mhm) Og da blir du med en gang veldig veldig bekymra da, (med en nervøs tone) (Carmen: Mhm) men så tenke æ og at det e jo litt spennende og på en måte tenk på koss... og man glede sæ jo på en måte te/ æ glede me jo veldig te æ e.. ferdigutdanna for eksempel! (Meg: Ja) Og har etablert mæ, og har/ e gift og.. har barn liksom! (Carmen: Mhm) Æ har alltid vært veldig glad i barn, så æ har jo.. veldig lyst på barn! (Carmen: Mhm) Men så vil man jo og.. gi sine egne barn en bra framtid! (Carmen: Mhm) Og hvis æ da får barn i en verden som e døende.. så e det jo ikke like hyggelig hvis... eh hvis du liksom/ hvis den kunna ha vært *bra* da på en måte. (Carmen: Mhm) Du vil jo liksom gi.. du vil gi din neste en.. en bra framtid

I frykten Vilja forteller om, klinger flere tilsvarende, tidligere ytringer. Frykten for å ikke ha en klode å leve på når man er 50, er en frykt som går igjen blant flere skolestreikende klimaaktivister. Dette er også klimaretorikk som har vært brukt av internasjonale politikere i flere år, og som nå har blitt tatt opp og sent i retur til dem av skolestreikerne (Kverndokk 2019). Bakhtin (Bakhtin og Slaattelid 2005, 68) kaller dette «fremmed tale». En fremmed tale vil si å inkorporere en annens ytring i sin egen ytring. Med dette, samt uttalelser som at «kloden ikke er så sykt frisk», bruker Vilja et språk man også hører brukt av andre klimaaktive barn og unge som er bekymret for fremtiden. Bekymringen de unge har for fremtiden er stor, og Vilja høres nervøs ut når hun snakker om denne. Hun formulerer fremtiden med store og vage ord, og det kan oppfattes som at trusselen hun ser fremtiden

bringer med seg oppleves som mulig fatale for henne. Dette apokalyptiske bildet snur derimot brått i en retning av positive fremtidsforventninger og håp når hun så sier følgende;

«(...) men så tenke æ og at det e jo litt spennende og på en måte tenk på koss... og man glede sæ jo på en måte te/ æ glede me jo veldig te æ e.. ferdigutdanna for eksempel!»

Vilja lager en kontrast mellom de to fremtidsfortellingene når hun går fra det apokalyptiske bildet, til å nevne viktige livshendelsene hun gleder seg til i fremtiden. Den personlige fremtiden består av flere punkt fra et typisk livsskript, og blir et element av fremtiden som hun fortsatt kan glede seg til. Ved at hun sier «men så tenke æ og at ...», virker det som at disse to fremtidene, trusselen og håpet, kan eksistere sammen, parallelt med hverandre. Hun ramser opp ulike livsmål hun ser frem til, som det å bli ferdigutdannet, gifte seg og få barn. Til tross for at fremtiden er truet av klimakrisen kan hun fremdeles glede seg, men etter å ha nevnt ønsket om barn, endres fremtidsbildet seg igjen til så å bli et konfliktområdet. Hun kommer brått til et punkt der fremtidene ikke eksisterer parallelt med hverandre, men møtes og blir til én fremtid. Den klimatiske fremtiden blir som en trussel mot forestillingen hun har om den personlige fremtiden sin. Hun sier «Men så vil man jo og.. gi sine egne barn en bra framtid!», noe jeg tolker som at hun kjenner seg moralsk ansvarlig for et mulig fremtidig barn.

Ytringen baseres også på den mye anvendte retoriske barnetropen som mange politikere har tatt i bruk (Sheldon 2016: Kverndokk 2019: Kverndokk 2020). «Barnet» kan i klimadebatten bli sett på som et symbol på fremtidens generasjoner og det som skal beskyttes. «Barnet» brukes ofte for å vekke den moralske ansvarsfølelsen man har for barn (Johns-Putra 2016, 523). Den retoriske bruken av «barnet» som fremtidens ansikt gjør at konseptet om at menneskene må redde jorden, forstås som at det er verdens voksne, foreldrene og besteforeldrene, som må «redde barna» (Bjærke og Kverndokk 2022, 139). De voksne får rollen som aktive aktører som skal redde de passive barna. Når Vilja da videre sier at det ikke ville vært like hyggelig å få barn i en verden som er «dødende», og også om verden «kunna ha vært *bra*», kan det også forstås som en beskjed til de voksne i dag. Dette kan man tolke som en retorisk bruk av barnetropen, hvor hun implisitt sier at hennes fremtid, og hennes barns fremtid er avhengig av de aktive aktørene i klimapolitikken i dag. Greta Thunberg har også aktivt tatt i bruk barnetropen, og sender den gjennom talene sine i retur til verdenspolitikkerne (Kverndokk 2019).

Bærekraft som eget møtepunkt og konfliktområde

Med mindre informantene ble spurt direkte, så ble det i utgangspunktet ikke gjort klare skiller mellom den bærekraftige og den katastrofale fremtiden, selv om de til og med under direkte spørsmål kunne blande seg. I utdraget fra samtalen med Vilja kommer den klimatiske fremtiden derimot frem som katastrofal. Det fremtidige livet til Viljas barn skal potensielt være å vokse opp i en dødende verden. En slik konflikt mellom den klimatiske fremtiden og håp for den personlige fremtiden var også noe som ble tematisert i direkte sammenheng med den bærekraftige verden. I samtale med informantene kommer det frem ulike varianter av slike kollisjonsområder. Det blir for eksempel nevnt konflikt mellom å ønske seg drømmehuset samtidig som man ikke ønsker å hogge ned mange trær. Lysten til å reise verden rundt kommer også i konflikt med målet om utslippskutt. Et svært interessante utsagn er Lotte sin beskrivelse av bekymringen rundt det å få barn. Utsagnet hennes viser at håpet for den personlige fremtiden kommer i konflikt med ulike fremtider. Lotte beskriver engstelsen slik;

Carmen: Ja. Tenke du my på framtida?

Lotte: Ja. (Meg: Ja) Æ gjør det. For da tenke æ liksom sånn... kordan../ om hverdagen kjæms te å bli skikkelig annerledes, og om det blir... vanskelig å få barn liksom hvis dæm ska lev i en, (Carmen: Ja) ka ska æ si da? Liksom, det blir ikke vanskelig for *dæm*, for det e jo *det* dæm kjæms te å.. voks opp i, det... samfunnet som e liksom bærekraftig, (Carmen: Mhm) men om man/ om det liksom blir for eksempel sett *ned* på da, å få barn, (Carmen: Ja) fordi at du må jo bruk mer ressursa på et nytt menneske, (Carmen: Ja) og sånne ting... Så æ tenke my på det ja, (Carmen: Ja) fordi æ veit liksom ikke helt ka framtida bringe da

I denne sammenhengen kommer det moralske ansvaret frem som noe hun har for samfunnet, til forskjell fra Viljas svar hvor ansvarsfølelsen lå for barnet. Lotte er bekymret for om hun vil oppleve å bli «sett ned på» for å få barn, da et menneske krever mye av felles ressurser. Begge utdragene handler om at det er vanskelig å forene forestillingen om egne barn og forestillingen om den klimatiske fremtiden. I Viljas utsagn er det frykten for de truende omgivelsene og i Lottes utsagn ligger frykt for å ødelegge ytterligere for samfunnet.

På samme måte som bekymringen for reising og bygging av drømmehus, viser svaret at det kollektive ansvaret kan utfordre individuelle ønsker. Det kan se ut som at Lotte forestiller seg en ny norm for livet og familieplanlegging i den bærekraftige tiden, og at hun forventer et endret dominerende, normativt livsskript. Hun ser ut til å vurdere ønskede valg opp mot hvordan disse avviker fra hva hun forestiller seg vil være sosialt akseptert i fremtiden. Dette

nye, potensielle livsskriptet kommer i konflikt med det eksisterende livsskriptet hun pr i dag ser livet gjennom. Grunnlaget for den nye normen har hun antagelig hentet fra nåtiden. Ut fra dette kan det kanskje tenkes at forventninger til fremtiden er i ferd med å endre seg i samfunnet.

Ungdommenes fremtidsforventninger i Kåks sin undersøkelse, viste seg å være påvirket av to ulike og av og til nesten motsigende livsskript (Kåks 2007, 282-283). Lotte virker bekymret for at normen skal være endret når hun blir eldre. I stedet for at konflikten ligger i hva som oppfattes som høye ambisjoner (få utdanning og deretter barn, kontra det å få barn og starte å jobbe tidlig), slik ungdommene i Kåks sin studie opplever det, opplever mine informanter konflikt mellom egne forventning og solidaritet til samfunnet. Slik det kommer fram i Lottes svar, er hun redd et valg om å få barn blir oppfattet som lite solidarisk med resten av samfunnet, og at hun ved å få barn vil gå imot den nye normen. Selv om alle livsskript i stor grad er kollektive, kommer Lotte sitt forventede livsskriptet, på samme måte om Nora sitt livsskript, frem som et mer samfunnsorientert skript i motsetning til det mer individualiserte skriptet. Kanskje ser man hos disse to informantene konturen av en norm hvor man ikke lengre nødvendigvis bare streber etter å ta det riktige valget for en selv, men også vurdere hva som er best for samfunnet.

Oppsummering

Det å fortelle om fremtiden kan være vanskelig. I denne analysen har jeg sett at jo fjernere fremtiden er, jo vanskeligere blir det. Hva som gjør fremtiden fjern, kan både handle om hvor langt unna den er i tid, men også hvor langt unna den er fra det nære, personlige og erfarte dagliglivet. Disse to fremtidene kom frem som beskrivelse av ulike livsområder hvor den personlige fremtiden omhandler ungdommenes individuelle liv, og den klimatiske fremtiden omhandler en felles fremtid som også omfatter samfunnet og resten av verden.

I fortellingen om sine forestilte liv tar informantene i bruk veletablerte livsskript for lettere å kunne forholde seg til den fjerne personlige fremtiden. Dette kommer i stor grad likt frem hos alle ungdommene. Den klimatiske fremtiden kom likevel frem på noe ulikt vis både hva tid og forventning angår. Her kom det for eksempel frem forestillinger om en fremtid som følger katastrofenarrativ, og en fremtid som går tilbake i tid. Da det ikke er noe skript som tegner et fremtidsbilde for hvordan den klimatiske fremtiden kan se ut, må ungdommene bruke det de har tilgjengelig av informasjon og påvirkning i omgivelsene sine. Dette er informasjon de både får fra skolen, politiske taler, skolestreiker og populære fremtidsbilder som befinner seg

rundt dem i samfunnet. Denne tydelige forskjellen på hvordan informantenes to fremtider kommer frem i tid, kan gjøre det vanskelig å forene dette til én fremtid. Det kan også være en årsak til at fremtiden gjerne snakkes om som to separate fremtider.

Disse to fremtidene møtes likevel av og til. Dette skjer i hovedsak når det oppstår en konflikt mellom håpet for den personlige fremtiden og forestillingen om den klimatiske fremtiden som en trussel mot dette håpet. Et gjennomgående eksempel på et slikt problemområde har vært rundt ønsket om å få barn. I Viljas tilfelle blir den klimatiske fremtiden plutselig avgjørende for realiseringen av barneønsket, samtidig som det tydeliggjør hennes følte moralske ansvar for dette kommende barnet. Lotte på sin side, opplever den bærekraftige fremtiden som et mulig hinder for å kunne få barn. Hinderet kommer frem som en forestilt sosial norm om å vise solidaritet med det bærekraftige samfunnet. Måten denne normen blir presentert på, kan tyde på konturen av et nytt livsskript om hvordan man skal leve bærekraftig og om hvilke valg man da må ta.

Å se på dette som et mulig nytt livsskript er interessant, og sammen med Noras mer samfunnsorienterte livsskript, kan det kanskje se ut som en ny voksende trend. Kanskje kan det også fungere som en et redskap som muliggjør en forening av den klimatiske og samfunnsorienterte fremtiden med den personlige individuelle fremtiden, til én fremtid.

Kapittel 5

Fremtiden som krise

Da jeg først gikk inn i intervjusituasjonen, la spørsmålene mine opp til å undersøke hvordan informantene forestilte seg en bærekraftig fremtid. Gjennom samtalene ønsket jeg at de skulle utforske egne fremtidsvisjoner om hvordan livet deres ville kunne være i en bærekraftig verden etter dagens klimakrise. Jeg hadde en forutinntatthet om at jeg ville få fortalt ulike forestillinger om en glad og håpefull fremtid, men til min overraskelse var informantenes fremtidsvisjoner preget av følelsen av fortsatt å være i krise. Det kunne synes som at krisens styrke og den emosjonelle påvirkningen av denne var kraftigere enn påvirkningen fra håpet som bærekraften fører med seg. Dette mønsteret fatter jeg interesse for og i dette kapittelet skal jeg undersøke hvordan forestillingen om kriser inngår i fremtidsforestillingene til informantene.

I og med at klimakrisen er bakgrunn for oppgavens overordnede tema, er kriseperspektivet en selvfølgelig del av oppgaven. «Krise» er også et begrep som er i stadig omløp i media, og særlig i perioden da jeg gjennomførte intervjuene i 2021. På den tiden var hverdagslivet snudd opp ned på grunn av koronakrisen, og informantene levde under en ny hverdagsnormal. Hvordan fremtiden som krise fremtrer varierte fra informant til informant, men kunne også variere innad i samme intervju.

Det nye perspektivet om krisepregede forestillinger om en bærekraftig fremtid, endret min tilnærming til datamaterialet mitt. Det ble nå også interessant å se nærmere på ulike måter kriseperspektivet kommer frem i fremtidsforestillingene, samt hvordan denne utviklingen henger sammen med bærekraftsbildet. Jeg ville undersøke hva kriseperspektivet gjør med fremtidsvisjonen til ungdommene, og hvilken tid krisene kommer frem i. For å kunne se nærmere på dette ble det viktig å finne ut hvordan informantene forstår begrepene «klima» og «bærekraft», og hvordan bærekraftscenariet og katastrofescenariet kommer frem i krisefortellingene.

Krise, katastrofe og bærekraft i klimafortellinger

For å kunne utforske hvordan ungdommene forestiller seg den klimatiske fremtiden, vil jeg se nærmere på hvordan de forteller om de plottede begrepene «krise», «katastrofe» og

«bærekraft». Disse begrepene er tett knyttet til hverandre, hvor de sammen virker meningsbærende og er fortellingskapende (Kverndokk og Eriksen 2021, 8). Begrepene danner det Bjærke og Kverndokk (2022) kaller «et todelt plott» i klimafortellingene;

Klimakatastrofen og en bærekraftig fremtid er fremtidsscenarioer som gjerne opptrer sammen, som de fremtidene vi frykter og håper på. Disse scenariene danner et todelt plott for fremtidsfortellinger, som to mulige og motsatte utfall av dagens klimakrise (Bjærke og Kverndokk 2022, 17)

«Bærekraft» og «katastrofe» er begge to begrep som forteller om mulige utfall av klimakrisen. De utgjør to scenarioer som ofte blir fremstilt som motsetninger til hverandre hvor det ene begrepet inneholder håpet og målet, og det andre inneholder frykten. Begge disse utfallene blir ofte brukt politisk og retorisk som synonym og symbol for menneskers og dyrs overlevelse av klimakrisa (Giæver 2019; Gimmestad 2019; Nordstrand 2019; Kvåle med flere 2019). «Klimakrisa» kan også knyttes til den videre utviklingen av det som blir omtalt som den sjette utryddelsen⁴ (Thonhaugen og Sørgård 2016; Bjærke 2021; Bjærke og Kverndokk 2022, 67-68). Krisens to mulige utfall som enten-eller blir da et spørsmål om liv eller død. En krise som står fremfor et potensielt fatalt utfall, fører med seg sterke følelser og gir katastrofescenarioet et dommedagspreg. Katastrofen blir ofte unyansert omtalt som en stor felles ødeleggelse hvor alle på jorden rammes likt og til samme tid (Bjærke og Kverndokk 2022, 15).

Bærekraftscenarioet skiller seg fra katastrofen som dens motsetning og blir dermed et begrep som inneholder håp. Dette har i det siste fått enda et navn som nesten brukes parallelt; «det grønne skifte». Selv om bærekraftscenarioet i seg selv beskriver en fremtid i et lavutslippssamfunn, er ikke overgangen og selve utførelsen gitt. «Det grønne skifte» betegner det som forbindes med forslag til den bærekraftige utviklingen. Dette er et uttrykk som ofte brukes av politikere. I motsetning til andre forslag som gjerne krever store forandringer, lover «det grønne skifte» en fremtid som ikke skiller seg mye fra nåtiden. Fremtiden blir som en sømløs fortsettelse av nåtiden, med små forandringer, hvor mesteparten av ansvaret for den bærekraftige utviklingen hviler på nye teknologiske løsninger (Kverndokk 2017, 13). «Det

⁴ Det er i det siste argumentert for at vi opplever starten på en ny masseutryddelse, da verden har opplevd en bekymringsverdig øking i tap av biologisk mangfold. Jorden har bare opplevd fem slike masseutryddelser før, og denne fryktes lik i størrelse. Det er uenighet i startpunkt og når den vil regnes som over, men konsensusen er at mennesket er ansvarlig. Det er også argumentert for at den heller bør knyttes til klimakrisen og den økende befolkningsveksten, og ikke mennesker i seg selv (Bjærke 2021).

grønne skiftet» lover også en bærekraft som kan gå hånd i hånd med økonomisk vekst og videreføring av samme økonomiske system.

Bjærke og Kverndokk (2022, 17) hevder at det bærekraftige og det katastrofale scenarioet gjerne fremstilles som de to mulige og motsatte utfall av klimakrisa; enten blir det en bærekraftig fremtid eller katastrofe. Med dette utgangspunktet skal jeg undersøke hvordan informantene forholder seg til krisebegrepet når de beskriver fremtiden. For å undersøke dette må jeg se nærmere på hva informantene selv legger i begrepene. I intervjusamtalen ble de direkte spurt om hva de selv assosierte med begrepene bærekraft og klima. De ble også indirekte spurt ved at jeg stilte mer generelle spørsmål om klimaet i fremtiden, og hva deres håp for klimaet er.

Klima som krise

I utgangspunktet er «klima» et begrep som brukes om gjennomsnittlig temperatur og værforhold over tid i et geografisk område (Dannevig og Harstveit 2022). I dette utdraget fra samtalen min med Vilja, tydeliggjøres sammenhengen mellom klimabegrepet og krisebegrepet. Dette kommer frem da Vilja beskriver hva hun tenker på når hun hører ordet «klima».

Carmen: Ja. ...Ka.. ka tenke du på når æ sir ordet klima?

Vilja: At.. det e en klimakrise. (Carmen: Ja) Det e egentlig bare det som slår mæ, for.. det e jo det.. vi ungdomma no hvertfall e vokst opp med å hør.. den/ om den klimakrisen, (Carmen: Mhm) som e no. Og at ting må gjøres, (Carmen: Ja) men at ting kanskje ikke gjøres.. så fort som det burde gjort. (Carmen: Ja) Mhm

Carmen: Så.. det ligg.. det ligg en krise i det ordet

Vilja: Ja. Æ forbinde det bare med en klimakrise ja

Ved at Vilja med en gang knytter ordet «klima» til krisebegrepet, kommer det frem hvilken sterk krisekonnotasjon som ligger i ordet. Med støtte i Bakhtin vil jeg bruke begrepet flerstemmighet i forståelsen av ordet (Bakhtin og Slaattelid 2015, 66-68). I dette ligger at forståelsen av ordet «klima» bærer med seg tidligere bruk, som diskusjoner, medieoppslag, politiske taler om klimakrisa og utfordringer knyttet til denne. Oppå den opprinnelige forståelsen av ordet klima, kommer nå en betydning av global oppvarming og miljøutfordringer. Ordets innhold blir dermed en kompleks blanding av ulike betydninger og ulike bruksområder, hvor «klima» går fra å kunne bety flere ulike klima, til ett felles globalt klima, ulike miljøutfordringer og ett felles klimaproblem.

De mulige utfallene av klimakrisen påvirker forståelsen av «krisen» og dens tid. Det lager en spenning mellom nåtid og fremtid, hvor fremtidsscenarioet er betinget avgjørende valg i nåtiden. Denne spenningen kommer blant annet frem når Vilja sier «ting må gjøres», da det forstås som at det også ligger et implisitt «hvis ikke». En slik forestilling tegner nåtiden som et vippepunkt. Slike vippepunkt blir gjerne brukt retoriske i politiske taler om en situasjon hvor man står overfor dramatiske konsekvenser (Bjærke og Kverndokk 2022, 15). I Viljas uttalelse, kommer likevel ikke dette vippepunktet frem som om vi står på randen av katastrofen i og med at hun også sier; «så fort som det burde gjort», i stedet for «så fort som det må». På denne måten fremtrer vippepunktet slik biolog Dag O. Hessen bruker det, som «å unngå at det går fra vondt til verre» (Hessen 2020 sitert i Bjærke og Kverndokk 2022, 15). Vippepunkter i Viljas uttalelse beskriver det punktet i krisen hvor situasjonen forverres, men fremdeles befinner seg innenfor mulig handlingsrom.

Klimabegrepets kompleksitet i tid kommer også frem i utdraget fra samtalen min med Nora, hvor hun trekker inn flere ulike typer vær og ekstremvær og kobler dette til begrepet.

Carmen: Mhm. ..Ka tenke du på når æ sir klima? Koss.. koss tanka får du da?
Nora: Mm... Æ får sånn.. værskifte og../ æ tenke jo liksom sånn.. ekstremvær, sånn flom og..(Carmen: Ja) ja. (Carmen: Mhm) At det e my sånn.. sterke vindstorma

I dette svaret kommer det frem forskjellige naturfenomen som både assosieres med globale klimaendringer og med det tradisjonelle klimabegrepet. Det første Nora sier er «værskifte». Dette kan, i tillegg til klimaendringer, knyttes direkte opp til det opprinnelige begrepet. Det hun sier videre passer mer inn i typiske assosiasjoner med de truende klimaendringene. Ordene «ekstremvær», «flom» og «sterke vindstorma» tydeliggjør klimabegrepets kobling til krisebegrepet. Det viser samtidig hvordan klimaendringene i hovedsak er noe som både forventes og fryktes i fremtiden og hvordan klimakrisen snarere knytter ekstremværene fra nåtiden til en del av fremtiden og ikke en del av fortiden. Slik Kverndokk skriver, «Vi lever i stedet i en påbegynt framtid» (Kverndokk 2015, 251). Ifølge Kverndokk, knyttes ikke ekstreme væroplevelser i nåtiden lengre til fortiden og tidligere erfaringer, men blir forstått som frempek og forventninger til fremtiden (ibid.), og «klima» blir dermed et fremtidsbegrep. Selv om mennesker har lang erfaring med stormer og flom, tilhører ordet ekstremvær en begrepsgruppe med forventningen til fremtiden. Et tydeligere eksempel på dette kommer frem i samtalen min med Hanna. Selv om det ikke var i forbindelse med assosiasjoner til klimabegrepet, er det interessant å se på dette eksempelet.

Carmen: Kordan håpe du at det går med verden da? Så langt frem?
Hanna: Æ håpe at.. sånn.. det fortsatt e skoga igjen (Carmen: Ja), at ikke alt står i flamma (Carmen: Mhm), i USA brenn det jo hver sommer omtrent (Carmen: Ja). Og det.. va et eller anna som brant oppi skogen atmed mæ og, og det har aldri brent oppi der

Her presenteres nåtidens skogbranner som frempek på hva man kan ha i vente i fremtiden. I stedet for å knytte disse til tidligere branner blir de knyttet til klimakrisen og fremtiden. Både brannene i USA og brannen ved huset hennes er eksempler på hvor ille det vil kunne bli. Nilsen (1999, 187) har undersøkt hvordan unge har vanskeligheter med å relatere seg til miljøutfordringer på grunn av avstand i tid, sted og nærhet til det levde liv. I dette tilfelle ser vi det motsatte. Hanna har selv erfart en skogbrann der hun bor. Hun kan derfor føle skogbranntrusselen tett på seg og ser hvordan klimaendringer og ekstremvær kan inngå i hennes eget liv.

Klima som et stort og sammensatt begrep, som rommer både klimakrisen, og miljøutfordringer kommer tydelig frem i samtalen min med Ragna.

Carmen: Men eh... ka tenke du på når æ sir klima?
Ragna: Æ tenke på utslipp, sånn CO2 og.. sånne ting, men også.. sånn plastikk og søppel ut og... (Carmen: Ja) Også været og sånn da, at vi.. at det blir my varmer fordi at vi ikke.. e flink på en måte?

Ved at hun bruker ord som «men også», «også været da» kan man tolke det som et tredelt klimabegrep. Den første delen er CO₂-utslipp, som er det mest grunnleggende i klimakrisa. Her ligger hovedårsaken til den globale oppvarmingen, og viser at ytringen hennes er kunnskapsbasert, det er også et vitenskapelig og målbart element. Den andre delen er plast og forsøpling, som er noe hun til dels kan ha kontroll over selv. Dette er synlig og en del av den erfarte hverdagen, samtidig som det er et alvorlig og globalt problem. Plast og forsøpling knytter miljøproblem direkte til klimaet. Den siste delen er effekten av klimakrisen, selve været med den økende temperaturen. Været er noe konkret vi erfarer og daglig forholder oss til (Kverndokk 2015, 219). Alle tankene hennes er rundt samme begrep, men tilhører ulike aspekter ved klimakrisen. Dette utdraget viser begrepets flerstemmighet. Denne refleksjonen rundt begrepets mange betydninger og kontekster kommer frem i intervju samtalen rundt polyfonien til klimabegrepet. I en undersøkelse av folkloristen Camilla Ingmark (2021, 66) om ulike informanters tanker rundt klimaendringene, fant hun ut at klimaendringene fikk en «sort hull»-egenskap. Alt som kan relateres til fenomenet ble absorbert inn, som del av et nytt og mer altomfattende begrep.

I Ragna sine assosiasjoner kommer de ulike kategoriene frem som adskilte fra hverandre. Hun skiller mellom de mer vitenskapelige og abstrakte årsakene og de nære og konkrete miljøutfordringene som årsaker. Samtidig kommer det frem et klart skille mellom årsaker til klimakrisen og effektene av klimakrisen. Hun skiller dette både ved å indikere at været og temperaturøkning er separert fra plast og forsøpling, og understreker dette ved å starte på nytt etter en liten pause og si «Også været og sånn da». I tillegg presenterer hun det selv som effekt ved å avslutte setningen med «fordi at vi ikke.. e flink på en måte». Ordet 'fordi' indikerer en årsak-virkning. På denne måten viser utdraget klimabegrepet som et omfattende begrep som ikke bare er knyttet til klimakrisen. Det er et begrep som omfatter ulike årsaker til krisen og det omfatter andre relaterte problemer og effekter.

Den bærekraftige utviklingen som motsetning til klimakrisen

«Bærekraft» er et stort, uklart og abstrakt begrep som gjør at det er interessant å undersøke hvordan informantene oppfatter dette. Begrepet er uklart definert i tid, da det er en del av nåtiden, samtidig som det regnes som et fremtidshåp, og dermed også del av den fjerne fremtiden. Da Nora ble spurt om hva hun tenker på når hun hører «bærekraft», var det første hun nevnte klær og klesproduksjon, og knytter dermed begrepet til problemer i nåtiden.

Carmen: Mhm. ...Ka tenke du på når æ sir ordet bærekraft da?

Nora: Mm.. da tenke æ jo på sånn.. eh klæsprduksjon i hvert fall, (Carmen: Mhm) og.. ja, for det e det vi har hadd mest om på skolen, når vi liksom har lært om bærekraft så e det liksom klæsprduksjon og.. at man ser alle dem. eh.. literan eller tonn med vann man bruke på å lag en bukse for eksempel, det e sånn der -. (Carmen: Ja) Det e veldig my sånn æ.. tenke på når æ høre bærekraft

Ved å si «at man ser alle dem literan eller tonn med vann man bruke på å lag en bukse», presenterer ikke Nora klesproduksjonen som noe bærekraftig og ønskelig. Den kommer frem som en del av selve klimaproblemet som bærekraften skal løse. Hun forteller at dette var noe hun lærte fra en dokumentar fra skolen. Å lære om bærekraft, blir i dette tilfellet å lære hvorfor noe ikke er bærekraftig i stedet for å lære hva som ville vært en bærekraftig klesproduksjon. Det kan kanskje hende det er lettere å lære hva et fenomen er, om man først lærer hva det *ikke* er og hva det er en motsats til. Selv om Nora og hennes medelever sikkert også lærte om miljøproblemet og mulige bærekraftige løsninger, er det likevel interessant å merke seg at det kan se ut som at det umiddelbart er miljøproblem som assosieres med bærekraftsbegrepet, og ikke de bærekraftige løsningene.

Det å tenke på klær og klesproduksjon i forbindelse med bærekraftsbegrepet er imidlertid ikke Nora alene om. Både i media og blant miljøbevisst ungdom blir dette gjerne koblet sammen, blant annet ved å oppfordre til gjenbruk og brukthandel. Som medlemmer av samfunnet er ungdommer medborgere som lever med konsekvensene av politiske valg, men uten å ha stemmerett. For mange kan skolestreikene være en måte å vise politisk aktivisme på, og kan være en måte for unge å uttrykke et ønske om å få en større rolle i demokratiet (jf. Klein 2014, 295). Ungdommer som ikke er med på slike aksjoner eller viser opprørskhet på samme måte som tidligere generasjoner gjennom protester og klesstil, kan vise det gjennom andre typer politisk aktivisme (Hegna mfl. 2018, 22), som for eksempel ved bevisst å kjøpe og selge brukte klær.

Klær og klesproduksjon kan bli en politisk arena for ungdommene å være aktive medborgere i samfunnet. De kan påvirke ved for eksempel å gi støtte gjennom bevisste kjøp, utføre boikotting og lignende. Dette er også aktiviteter som kan gjøres i fellesskap. Mine informanter var alle på intervju tidspunktet 18 år eller på sitt 18. år, og dermed med mulighet til å delta som førstegangselgere ved stortingsvalg den samme høsten (høsten 2021).

Bærekraft som et fravær av klimakrisen kommer også frem i samtalen min med Hanna, hvor jeg spør henne hva hun tror noen i en bærekraftig fremtid tenker om bærekraft.

- Carmen: Om.. æ hadd spurt ei jente på din alder.. langt i fremtida, i en sånn bærekraftig fremtid, (Hanna: Mhm) om.. om bærekraft og ka hu tenke om bærekraft, og ka det betyr og sånn, ..tror du hu hadd svart.. det samme som dæ?
- Hanna: Æ trur ikke hu hadd/ om.. om, altså om det hadd blitt sånn som æ *håpe* det blir, (Carmen: Mhm!) em.. æ trur ikke hu hadd vært like... æ trur hu hadd vært mer../ eh.. jah, æ kan jo ikke kall mæ negativ! Men, æ e jo litt sånn.. sånn skeptisk på om det faktisk kjæm te å *skje* eller ikke
- Carmen: Ja, litt bekymra?
- Hanna: Ja! (Carmen: Mhm) Æ trur ikke hu hadd vorre like bekymra (Carmen: Nei). Æ trur hu hadd vorre litt mer sånn.. «Ja, vi kjøre buss.. vi sykle» (lett tonefall), (Carmen: Mhm) «vi gjør, ditt og vi gjør datt» (Carmen: Mhm) «spise plantebasert tre daga i uka liksom (Carmen: Ja, mhm), og at *det/* i stedet/ altså hu hadd på en måte, eh.. bytta ut den bekymringa mi med positive ting da!

Hanna nevner konkrete tiltak ved bruk av ord som «buss», «sykkel» og «plantebasert».

Likevel er det følelsene som er hovedtema i utdraget. Den største forskjellen på henne selv og jenta i fremtiden er at den fremtidige jenta slipper å bekymre seg, og kan bytte ut bekymring med «positive ting». Det er en kjent sak at flere unge i dag kjenner på stor engstelse for klimaet, som også har blitt omtalt som «klimaangst». Det diskuteres om man heller bør

snakke om «klimafrykt» da bekymringene og frykten er reell og konkret i forhold til trusselen, og kan risikeres å gjøre irrasjonell ved å kalle det «angst» (Spjeldnæs 2022; Garbo 2022). Over hele verden rapporteres det om økende redsel for klima og fremtiden blant unge, og eskaleringen av denne redselen er bekymringsverdig (ibid.). Selv om Hanna sin bærekraftsfremtid ikke fremstår som en totalt frigjørelse fra bekymringer ved at hun sier «Æ trur ikke hu hadd vorre like bekymra», presenteres fremtiden likevel som tid hvor bekymringer kan vike for positivitet i stedet. Den bringer også med seg en normal hverdag med kjøring av buss, sykling og inntak av plantebasert kost noen dager i uken. Hanna tenker seg her at det som utgjør bevisste og aktive valg i dag, vil bli en positiv og normalisert del av fremtiden.

I utdraget sier hun også noe annet interessant, hun sier «altså om det hadd blitt sånn som æ *håpe* det blir», etter at jeg har poengtert at vi snakker om en bærekraftig fremtid. Om det ikke er det at hun ikke hørte meg, kan det tyde på at en bærekraftig fremtid ikke blir forstått som én bestemt type fremtid, men flere ulike alternative muligheter. Den fremtiden hun snakker om i dette utdraget er derfor det bærekraftscenariot som hun håper på.

Slik det har kommet frem i intervjuene, synes bærekraft å vise seg som et fravær av klimakrise eller en direkte motsats til enkelte miljøutfordringer. Ved at begrepet blir en negasjon til klimaproblem, kan det oppleves som et fenomen hvor det er vanskelig å få grep om substansen. I dette utdraget fra Hanna reflekterer hun rundt følelsen av å ikke ha ordentlig tak på konseptet bærekraft.

Carmen: Ka tenke du på da, når æ sir bærekraft?

Hanna: ..Em... at vi ikke har nok om det i skolen/ vi hadd veldig my om det i engelsken i fjor (Carmen: Mhm), em.. men da va det egentlig mest sånn «skriv en tekst om bærekraft» også va æ sånn «æ kan jo ingenting om det..» (Carmen: Nei) æ kan jo sånn.. småting som.. æ kanskje kjæm på, på en god dag liksom (Meg: Ja), ..men det e sånn.. som at nånn sku ha spurt mæ om å løs *det* mattestykket (Carmen: Mhm), æ kan liksom ingenting

Det er ikke så merkelig at Hanna kjenner på en følelse av ikke å kunne noen ting om dette. Bærekraft er ikke bare et begrep, men det er også faktiske handlinger og tiltak satt i verk uten at det nødvendigvis er enighet om de praktiske konsekvensene. Det er på én side en kamp om å bryte med de handlingene av i dag som er klimafarlige, samtidig som det også er en ideologisk kamp. Bærekraft som ideologisk kamp har vi eksempel på med «de gule vestene» som kjempet mot hva de opplevde som en urettferdig miljøpolitikk i Frankrike (Orban og

Aukrust 2020). Et annet eksempel er frykten for fremtidig arbeidsledighet hos oljearbeidere (NTB og Strand 2021). Den ideologiske kampen ser vi også i uenigheten mellom politikkenes høyre- og venstrefløy. Bærekraft fortelles som enkeltsaker, systemforandringer, lovnader om økt vekst og lite forandring, samtidig som det snakkes om store, nødvendige forandringer med begrensning av produksjon og ressursutvinning.

Man kan lure på om bærekraften også kan sees i sammenheng med dette «sorte hullet» som Ingemark har observert (2021, 66) i sine undersøkelser. I disse undersøkelsene kom det frem at alt som forbindes med miljøproblemer, inkludert krisen og katastrofen kan synes å bli absorbert inn et stort klimaendringshull. Det kan tenkes at man kan begynne å se på bærekraften også som et eget «sort hull», hvor alt av klimamål, bærekraftsmål, uenigheter, debatter, taler, streiker, reklamer og forskningsrapporter som befinner seg i dens krets, også suges inn, og blir en del av et stort bærekraftskaos.

Bærekraftsbegrepet som en motsetning til klima- og miljøutfordringer, kan man også forstå ved å undersøke i hvilken sammenheng begrepet ofte blir brukt. Når man vet at det man gjør i dag fører til en potensiell klimakatastrofe, er det rimelig å tenke at for å bytte retning på krisen må man gjøre det helt motsatte, kanskje uten egentlig å vite hva det motsatte betyr. Tanken er at å gjøre det motsatte også vil føre til helt motsatte klimaresultater enn de skremmende utfallene man ser i dag. Bærekraften, med hele sitt kaos, blir selve løsningen på å få jorden i motsatt retning. Dette kan forklare hvorfor Hanna oppfatter bærekraft som «*det mattestykket*», og hvorfor begrepet får innhold etter hva man skal bort fra. På denne måten er det kanskje uklart hvilken løsning man skal se til, men man vet i det minste hvordan det *ikke* er, hva det ikke skal være, og dermed også hvilke problem som ikke er en del av en bærekraftig fremtid. Noras beskrivelser av den problematiske klesproduksjonen, forteller hva bærekraft ikke er. Hannas følelse av bekymring i nåtid, blir til tanken om at man skal være uten bekymring i fremtiden. Hun tenker at handlinger som i dag er motivert av engstelse, vil vekke positive følelser i fremtiden.

En annen grunn til at bærekraften har fått en slik egenskap kan være bruken av den mest anvendte begrepsavklaringen. Dette kommer frem i utdraget fra Ragna hvor hun selv baserer bærekraftsforståelsen sin på definisjonen fra Brundtlandsrapporten (1987). I dette utdraget kommer bærekraften frem som håpet for fremtiden.

Carmen: Ja. ...Kordan.. kordan håpe du at det går med verden da? –
 Ragna: Mm..
 Carmen: så langt fram
 Ragna: Æ håpe jo at vi klare å.. *ikke* forurens så my da. Og at vi ikke utgjør nå forskjell, sånn at vi blir tom for *mat* og sånn, og må bynn å spis insekta, det e jo litt.. skremmende. (Carmen: Mhm) ...E det.

Det første jeg legger merke til er at Ragna svarer på spørsmål om håp ved å bruke et språk som bygger på definisjonsavklaringen om en bærekraftig utvikling kjent fra Brundtlandsrapporten (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling 1987). Dette kan man se komme frem i utdraget når hun sier «at vi ikke utgjør nå forskjell, sånn at vi blir tom for *mat* og sånn». Fremtidshåpet er dermed basert på idéen om bærekraft, men i stedet for å svare hvordan hun håper fremtiden er, svarer hun hvordan hun håper den *ikke* er. Bærekraftshåpet blir i Ragnas svar fremstilt som et fravær av klimakrisen og av andre miljøutfordringer, som overutnyttet ressurslager. Man ser noen likhetstrekk med Ragnas begrepsforståelse og slik bærekraftsbegrepet blir forklart i Brundtlandsrapporten. I rapporten beskrives den bærekraftige utviklingen som følgende; «imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» (ibid., 42). Selv om bærekraften ikke er formulert som en «ikke» i rapporten, er hovedbudskapet at man ikke skal ødelegge mulighetene for at nye generasjoner skal få dekket behovene sine. I mangel på et bedre uttrykk, kommer bærekraften frem som en «What not to do». Ser man da hvordan begrepet i seg selv er laget på bakgrunn av hva man skal unngå, kan det forklare hvorfor det av informantene blir forstått og brukt som en motsetning til klimakrisen og ulike miljøutfordringer.

I tillegg til å være en motsetning til klimakrisen, viser Ragnas utsagn at bærekraft også kan forstås som et noe fleksibelt begrep. Bærekraften som en ikke-krise, slik den kommer frem i utdraget, er ikke nødvendigvis beskrevet som bedre enn forholdene er nå. Hun sier «*ikke* forurens så my», i stedet for «*ikke* forurens». Slik sett kan Ragnas håp ligne på Nilsens (1999, 190) håpsbegrep om fremtidsønsker innenfor det gjennomførbare. En slik måte å formulere seg på, kan vise et behov for å tilpasse håpet mot noe Ragna mener er et mer realistisk fremtidsbilde. Bærekraften blir da ikke en absolutt motsats, men den tar utgangspunkt i det den skal motarbeide og regulerer suksessen ut ifra følelsen av sannsynlig gjennomførbarhet. Bærekraften bruker dermed egenskapen som en motsats hovedsakelig til å kunne bli identifisert som bærekraft, men trenger ikke nødvendigvis føre til en totalt motsatt situasjon.

Håpet i krise

I klimafortellinger er bærekraften fortalt som det endelige målet, det som skal redde oss fra katastrofen. Bærekraften er håpet som skal berge fremtiden til nye generasjoner. Det virker likevel vanskelig å få tak i hvilke håp ungdommene selv har for fremtiden, og om de i det hele tatt har håp. I samtalen min med Selma blir håpet til tvil om en bedre verden.

- Carmen: Kordan håpe du at det... at det går da?
Selma: Æ håpe jo at det går bra liksom, at det ikke forandre sæ så my, at vi klare på en måte å redd... verden. Men eh, æ tror egentlig ikke det kom'te å skje. Æ tror det e for my...penga på spill, så æ tippe at det kommer te å...gå liksom en... *dårlig* en lang stundt forover, før det...liksom vi blir tvunget te å gjør det bra igjen. (Carmen: Ja) At vi liksom "Okei no *må* vi... gjør nåkka" (Carmen: Ja) No e det sånn "Ah, vi burde. Vi virkelig burde" Men det e ingen som gjør det på en måte.
Carmen: Ja. Kæm e *vi* da?
Selma: Både liksom dæm som har... sånn faktisk makt i samfunnet, sånn politikera og sånt. Men også sånn, hverdagsmenneska. (Carmen: Mhm) Det e mange som liksom gjør *mange* småe litt sånn... dumme valg.

I dette utdraget tenker Selma seg fremtiden med en klimakrise, pågående over et betydelig tidsrom. Slik det kommer frem, beskriver hun en situasjon hvor verden fremdeles er i en vedvarende klimakrise, der det går dårligere og dårligere før Alvoret slår inn og det så begynner å gå bra. Hun forteller om fremtiden som en varig krisetid på grunn av at behovet for umiddelbar handling ikke har blitt tatt tilstrekkelig nok på alvorlig før etter lang tid. Slik Helge Jordheim (2018) skriver, kan man begynne å undre seg på om klimakrisens varighet kan gjøre at den heller bør regnes som en tilstand.

Håpet som Selma først presenterer, slår hun selv raskt ned med tvil og mistillit. Dette er hun ikke er alene om. Selv om en undersøkelse av norsk ungdom viste en stadig økende tillit til det politiske systemet fra 2009 til 2016 (Huang mfl. 2018, 162), rapporterer de med mest frykt for klimaet en større mistillit til det politiske systemet i Norge enn de som føler seg mindre bekymret (Spjeldnæs 2022). Som noe som er særegent for Norge sammenlignet med tidligere målinger, viser også den samme undersøkelsen fra 2016 en minkende tillit til medborgerne (Huang mfl. 2018, 152. Dette kan vi se igjen i Selmas mangel på tillit til å legge sin fremtid i hendene til resten av befolkningen.

En slik mangel på tillit til medborgere og forestillingen om en lang og vedvarende krisetilstand, kommer også frem i samtalen min med Julie hvor hun viser større mistro enn Selma til en bærekraftig fremtid.

Carmen: Ja. Kordan håpe du at det går med klimaet da?
Julie: Em, æ håpe jo at vi klare å.. liksom hold.. temperaturen.. til en viss grad så det e su.. det e jo ikke.. ikke sunt for jorda liksom, men at vi ikke ødelegge det *helt*. (Carmen: mhm) Fordi æ tror det kjæm te å bli ødelagt te slutt, av menneska, men det e liksom.. æ veit ikke korr lang tid det tar.

Denne lange krisen kan også sees i sammenheng med utviklingen som kunst- og kulturviter Isak Winkel Holm (2012, 16) mener heller kan dreie seg om en sammensveising mellom krise og katastrofe. I motsetning til hva Ingemark (2021, 66) sier, at klimaendringer er som et sort hull som kan absorbere alt, inkludert katastrofe og krise, så sier Holm at det kan dreie seg om en forstørring av katastrofeforståelsen. Ser man på forutsetningen til katastrofen, er det ikke bare naturkrefter som avgjør om noe er alvorlig og ødeleggende. Det er også sårbarheten til menneskene som blir påvirket, og han anbefaler derfor å se på tiden før katastrofen som en vesentlig del av denne. Katastrofen blir dermed ikke «bare» sett på som en plutselig ødeleggelsen, men en sakte utvikling av sosiale, menneskeskapte sårbarheter. Dette beskrives treffende i sitatet av Creighton Bernette; «(katastrofen var) decades in the making» (Creighton Bernette sitert i Holm 2012, 16). Dette skjer retrospektivt mener Holm, men det er også tydelig til stede i Julie sin beskrivelse av fremtiden. Hun forteller om den kommende katastrofen som noe hun antar med høy sannsynlighet vil inntreffe, hun vet bare ikke når det vil skje. På denne måten passer det å se krisetiden hun beskriver fra en annen side. I stedet for at krisen blir beskrevet som en usikker tid på vei mot en potensiell fare, tegner Julie et bilde av krisen som en allerede påbegynt katastrofe. Krisen blir en før-katastrofetid.

Gjennom Holm (2012, 16) sin utvidelse av katastrofebegrepet ved å inkludere førkatastrofetiden, får krisens tid og katastrofetiden et mindre klart skille. Ingemark (2021, 63) skriver også om et mindre skille i sammenheng med klimaendringer. Hun peker på hvordan krise og katastrofe forsterker den underliggende apokalyptiske tendensene begge begrepene har. I tilfelle med Julie, kan det se ut som om skille mellom bærekraft og katastrofe også er blitt mindre klart, ved at bærekraftscenariet ser ut til å bli påvirket av denne apokalyptiske tendensen. I motsetning til Selma, forteller Julie om en tilnærmet bærekraftig tid, en tilnærmet stabilitet i oppvarmingen, men som likevel kan ende i et katastrofalt utfall. På den måten kan bærekraft faktisk også være en krisetilstand fordi det er noe midlertidig og sårbart som på et punkt kommer til å svikte. På samme måte som Ragna, beskriver også Julie at bærekraften har

en fleksibilitet i seg. Ved at hun sier at hun håper temperaturen «til en viss grad» blir hold nede, slik at jorda ikke blir *helt* ødelagt, trer også bærekraften frem som noe som kan befinne seg på en skala. Fremtiden kan på en slik måte, være *litt* bærekraftig, men gå mest i retning av katastrofe. Dette justerer fremtiden til et sted mellom det bærekraftige håpet og det katastrofale scenarioet. Bærekraften er ikke lengre bestemt av bæredyktig kontinuitet, men heller evnen til midlertidig å unngå en katastrofe.

Julie beskriver håpet som noe forbigående, hvor katastrofen til slutt kommer som en uunngåelig og endelig dom. Fremtidsbildet hennes følger en apokalyptisk tidsstruktur hvor menneskene til slutt vil ødelegge jorda. En slik mangel på tillit til at bærekraften kan skape en stabil og trygg fremtid kommer også frem i en internasjonal undersøkelse av flere ungdommer. Undersøkelsen viser at litt over halvparten av de skandinaviske ungdommene ikke tror det vil være en positiv slutt «i kampen mot forurensing» (Huang mfl. 2018, 156). Den bærekraftige fremtiden fremstår dermed som et mindre sannsynlig utfall enn katastrofeutfallet. I denne sammenhengen kan det passe å se på håpsbegrepet slik Ann Nilsen (1999, 190) bruker det. Ifølge henne beskriver håpet et ønske i fjern fremtid, men som samtidig er innenfor det mulige. Dette kan være med å forklare hvorfor håpet til Julie plasserer fremtiden på en skala mellom bærekraft og katastrofe, og hvor håpet blir justert opp eller ned etter hva som oppleves som mest realistisk.

En fremtid plassert mellom to fremtidsscenarioer gir den en form for kriseplassering. Fremtiden balanseres på et punkt mellom to utfall, noe som får fremtiden til å virke som en kontinuerlig forlenging av dagens klimakrise, selv med en periode hvor verden beskrives som mer bærekraftig.

Fremtidens utfordringer

Som nevnt i innledningen til kapittelet, ble jeg overrasket over krisens plass i informantenes fremtidsforestillinger. Selv om de skulle se for seg en bærekraftig fremtid, ble denne likevel fremstilt som en usikker tid. Informantene fortalte om mulige farer og problem, noe som i bunn og grunn speiler nåtiden. Et eksempel på en slik bærekraftig fremtid med en forestilt krise blir uttrykt av Selma da jeg spør henne om hvordan plassfordeling vil se ut i fremtiden med tanke på økt befolkningsvekst og migrasjon.

Carmen: Enn å del på plass da? Så, det kjæm jo sikkert te å./Det e jo migrasjon i dag også, men så blir det kanskje.. enda mer! em, så må vi kanskje bynn å... del litt på plass, så alle har en plass å bo da? (Selma: Mhm) Kordan tenke du at det

- kjæm te å se ut?
- Selma: Æ ser for mæ at det blir, nånn områda der det e litt sånn enorme blokka som e helt opp med hverandre. Også e det nånn som har dritmy penga, som leve fint, med store haga og..sånt. (Carmen: Ja) Æ trur dæm som på en mate har makt, har ikke så ønske om å del.
- Carmen: Nei. Og at det kjæm te å forbli sånn. (Selma: Ja) Ja. E det ideelt da tenke du.. i et samfunn som ska vær bærekraftig?
- Selma: Nei. (Carmen: Nei) Men æ tror det ska my te å.. at det ikke ska end opp sånn

Etter et ledende spørsmål fra meg om hvordan det vil se ut å dele på mer plass, forestiller hun seg et stort økonomisk skille i samfunnet. Ulikheten er noe hun selv ser på som et problem for et bærekraftig samfunn, men blir presentert som et uunngåelig utfall. En slik vurdering av fattigdom i fremtiden er ikke uvanlig blant ungdom i verden. Selv om skandinavisk ungdom ligger under det internasjonale gjennomsnittet, ligger norske ungdommer over de skandinaviske landene når det gjelder å se for seg en fremtid med mer fattigdom (Huang mfl. 2018, 156).

Slik Selma beskriver problemet med økonomisk ulikhet, fremstår det som en forlengelse av dagens fattigdomsproblem. Hun tror det skal mye til for at det ikke «ska end opp sånn». Det tegner et bilde av noe som har hatt den kursen en stund, samt at det også er mange krefter som presser utviklingen i den retningen. Hun vurderer derfor utviklingen i dag som noe som mest sannsynlig vil føre til en større skeivfordeling. Fremtiden som klassesdelt får derfor et håpløst preg. Velferdsstaten har igjennom lang tid hatt en viktig fordelingsoppgave i Norge, men fremtiden forestilles her som en tid hvor det er opp til hver enkelt å ville dele på godene. Denne krisen fremstår som en allerede påbegynt og vedvarende krise, og presenteres som umulig å løse. Selv om problemet med skeivfordeling er forestilt som et problem som må løses som del av den bærekraftige fremtiden, føler Selma det er en stor sannsynlighet for at det ikke vil skje. Slik det kommer frem kan bærekraften ta form på ulikt vis, hvor det ikke er noen garanti for at det blir rettferdig med økonomisk utjevning.

Flere har omtalt moderniteten som en tid med konstante kriser (Jordheim 2018). Den evige rekken med kriser kan vise hvor normalisert det er å tenke på disse som en naturlig del av det historiske fremskrittet. Dette kan speile seg i Selmas måte å forestille seg fremtiden på gjennom flere kommende kriser. Ragna så også for seg en potensiell kommende krise, men i motsetning til Selma gav hun inntrykk av å tenke seg mulighet for at den kan forhindres.

- Carmen: Nei. ..Et eller anna i framtida som kanskje kan hjelp oss? (lang pause) Nei det e vanskelig å ska..
- Ragna: Ja. Eller sånn det e jo snakk om robota og sånn da, men.. æ veit ikke helt ka æ

syns om det
 Carmen: Nei, det e ikke nødvendigvis nåkka du håpe på
 Ragna: Nei. (Carmen: Nei) Æ syns *det* også e litt sånn.. hvis/ at det e litt skummelt,
 (Carmen: Ja) også føle æ at det kan ta bort jobba igjen, (Carmen: Ja) så æ føle
 ikke det e nødvendig.. (Carmen: Nei) når vi på en måte bare blir flere,
 (Carmen: Ja) så syns æ vi må liksom hold på.. jobba og sånn

Den teknologiske utviklingen blir ofte sett på som en bærekraftig løsning i det som omtales som «det grønne skiftet» (Kverndokk 2017, 13). Likevel blir det ikke opplevd som en åpenbar positiv løsning for Ragna. Birgit Hertzberg Kaare (2002) har skrevet om hvordan man gjennom historien har sett et mønster i å møte ny teknologi med kraftige reaksjoner, både positive og negative. Innføringen av ny teknologi er noe som stadig har reist frykt for at det vil utløse ulike kriser og farer for fremtiden. Ragna vurderer roboter som en skummel trussel for arbeidsplasser i fremtiden, spesielt sammen med den forventede befolkningsveksten. Som hun sier «så syns æ vi må liksom hold på.. jobba og sånn». Hun er ikke alene i skepsisen for at roboter kan lede mennesker inni en arbeidsledighetskrise, det har av flere blitt stilt etiske spørsmål til den teknologiske utviklingen (Tidemann 2020).

Både Selma og Ragna sine forestillinger om fremtidige kriser kan sees i sammenheng med moderniteten, og dens kontinuerlig rekke av kriser. Samtidig er det relevant å knytte krisene til senmoderniteten og dens fremtidsaspekt. Senmoderniteten beskriver et mer reflekterende samfunn, hvor man i større grad vurderer mulige risikoer både nå og i fremtiden enn hva man gjorde i det som kalles moderniteten (Lindh 2013, 155). Karolina Lindh beskriver dette med at den nyere tiden har ført med seg mulighet til å forestille seg farer i fremtiden og plassere dem i nåtiden (ibid.). På bakgrunn av bekymringen for at roboter vil erstatte menneskelige jobber og forestillingen om et samfunn som vil ha problemer med å ha nok jobber til alle, forteller Ragna om frykt for en potensiell, fremtidig arbeidskrise. Hun gjør en kalkulering av fremtidsfarene, og stiller seg derfor skeptisk til roboter i nåtiden. Faren hun vurderer og helst vil unngå, er en menneskeskapt trussel, noe som også har blitt en større del av risikobildet i senmoderniteten (Kverndokk 2015, 266).

I motsetning til Selmas fremtidsforestilling, uttrykker Ragna en viss kontroll. Gjennom kalkuleringen av risikoen gjør hun et aktivt valg om å styre mot en bærekraftig fremtid uten denne utviklingen. Selmas forestilling kommer derimot frem som noe som vil skje, noe hun ikke kan velge å unngå. Hun forteller om en antatt krise i fremtiden, mens Ragna viser til en vurdering av en fremtidig fare, som kan forebygges.

Den bærekraftige fremtidens brudd med fortiden

Hvordan informantene forestiller seg den bærekraftige fremtiden har kommet ulikt frem i intervjusamtalene. Et fellestrekk er at de faktisk *har* forestillinger om fremtiden. Jeg ble derfor overrasket da jeg snakket med Lotte og fikk et ganske annerledes svar. Da jeg spurte henne om hvordan hun opplever det å tenke på den bærekraftige fremtiden, var det ikke forestillingen om denne som bekymret henne, men heller fraværet av en forestilling.

Carmen: Mhm. ..Kordan e det å.. å tenk sånn på fremtida?

Lotte: Det e/ æ syns det e skummelt, (Carmen: Ja) gjør æ, men det har æ liksom alltid syntes. (Carmen: Ja) ..Fordi at.. det e jo på en måte ingen som veit.. koss'n framtida blir. Politikeran som.. driv å love at.. 50/ at det ska reduseres med 50%, (Carmen: Mhm) dæm *veit* jo ikke.. koss'n dæm ska gjør det, eller koss'n det kjæms te å bli etterpå.. eller koss'n det blir *under*

Selv om hun gjennom hele intervjuet kom med tanker og idéer for fremtiden, uttrykte hun på slutten av samtalen en følelse av frykt fordi ingen vet hvordan en bærekraftig fremtid kan se ut, ikke engang politikerne. I dette svaret kommer bærekraften frem som en fremtid som kan ta mange ulike former, hvor både utviklingen og det endelige utfallet er usikkert. Den bærekraftige utviklingen og det fremtidige bærekraftige samfunnet synes her også å komme frem som adskilte fremtider, som begge kan skape forskjellige samfunn. Dette tegner et bilde av at det kan finnes mange ulike bærekraftige fremtider. Det vil si at ett bærekraftsamfunn ikke nødvendigvis gir noen garanti på at denne fremtiden passer med håpet, eller at verden oppleves bedre.

Etnolog Helena Hörnfeldt (2018, 167) har i sin undersøkelse av barns fryktfortellinger sett at det som fryktes kan oppleves enda skumlere dersom det er abstrakt og vagt, slik en bærekraftig fremtid er. Fremtiden er nødvendigvis ukjent. Uansett om man skulle kunne vite at fremtiden vil bli bærekraftig, er det likevel ingen garanti for hvilken vei verden vil ta og hvordan den vil være å leve i.

Lotte gir uttrykk for frykt for selve overgangen til den bærekraftige fremtiden og frykt for at fremtiden kan ende opp med å være en helt annerledes tid enn hva hun kjenner til. Historiker Reinhart Koselleck har skrevet om krisebegrepet, og har blant annet sett på hvordan begrepet har endret seg gjennom historien og antatt ulike former (Jordheim 2018). En av disse kriseformene er det som beskrives som forestillingen om et fullstendig brudd med nåtiden og fortiden. I motsetning til andre krisebegrep «avviser dette krisebegrepet enhver form for kontinuitet» (ibid.). Fremtiden blir dermed ikke lenger en «naturlig» konsekvens av fortiden,

men er en brå og kraftig forandring og starten på noe helt nytt. Man kan tolke Lotte sin frykt for den ukjente fremtiden, en potensielt helt ny verden, som frykten for en slik krise. Det at hun synes det er skummelt å tenke på hvordan fremtiden kan bli «etterpå» kan tyde på frykt for en slik separasjon mellom den «normalen» hun kjenner nå, og den ukjente, bærekraftige fremtiden. Fremtiden fremstår endatil som skummel, da den er uklar og forbundet med usikkerhet for hva den kan ha å si for hennes fremtid. Det er ikke dermed sikkert at fremtiden som et brudd i seg selv er en skummel tanke. Det skumle ligger i ikke å vite den potensielle effekten den nye bærekraftige fremtiden kan ha på livet hennes. Den bærekraftige utviklingen kan dermed også være årsak til usikkerhet.

Oppsummering

I de intervjuutdragene jeg har analysert i dette kapittelet henger forholdet mellom bærekraft og krise tett sammen, hvor de manifesterer seg i følelser og håp for fremtiden. De påvirker også hverandre og formes på bakgrunn av forestillingen om bærekraft og kontrollen det kan virke som at informantene opplever å ha over krisen. Krisen kommer ulikt frem både i tid og form, hvor en håpløshetsfølelse rundt klimakrisen synes å komme til uttrykk som opplevelsen av en vedvarende lang krise, med en stadig overhengende dommedag. Mistro til innsats fra medmennesker ser også ut til å spille en rolle i den lave troen på et bærekraftig utfall.

I ungdommenes fortellinger om fremtiden er krisen stadig tilbakevendende, og en del av fremtidsfortellingen. Etter nærlesing av utdragene ser jeg at ungdommenes fremtidsforestillinger er relativt komplekse narrativ, som ikke helt passer inn den narrative modellen Bjærke og Kverndokk (2022, 17) presenterer om klimafortellingenes doble plott. I sammenheng med min analyse og mine funn, blir denne modellen dermed litt for enkel til å romme kompleksiteten i fortellingene.

Følelsen av derimot å kunne forutse mulige risikoer og kunne velge en fremtid uten disse, ga en følelse av å kunne forbygge den forestilte krisen. Krisen ble en fremtidstrussel informanten selv kunne velge å ikke forholde seg til og dermed ikke inkludere i den ønskede fremtidsforestillingen. Lotte sin frykt for den usikre, bærekraftige fremtiden, uttrykte en følelse hun hadde av ikke selv å ha kontroll over utfallet. Hun tegnet et bilde av at fremtiden styres og bestemmes av politikere som ikke vet hvor de er på vei. Fremtiden blir dermed en reise i blinde hvor den bærekraftige utviklingen i seg selv kan bli en krise. Krisen tok form som en fremtid som kan ende opp med å være et absolutt brudd med det vanlige og kjente,

hvor den kan bli helt ugjenkjennelig, og uten noen garanti for at det blir bedre for informanten.

Gjennom disse beskrivelsene av fremtiden som krise, kommer det også frem hvor mye deres følelse av kontroll har å si og hvordan de forestiller seg et lavutslippsamfunn. Det er tydelig i løpet av denne undersøkelsen, at bærekraft kan være et stort, men vagt ord, som i bunn og grunn bare forklarer hvordan noe ikke skal være. Derfor er det også nærliggende å knytte ordet til krise. Bærekraft er en kriseløsning. Det er dermed lett å oppfatte bærekraft om noe som bare eksisterer der det er krise, ikke i et samfunn uten krise. Modernitetens evige krisetilstand har også gjort det vanskelig å se for seg hvordan en tid fri for krise kan se ut.

Kapittel 6

Fremtiden som krisehåndtering

Implisitt i spørsmålene jeg stilte informantene om en bærekraftig fremtid, ligger en forutsetning om å forestille seg at vi har kommet igjennom klimakrisen og at de kan se for seg verden etter en slik krise. Det overrasket meg at samtalene i stedet for å handle om tiden etter klimakrisen, i stor grad dreide seg om selve veien til en bærekraftig fremtid og om hvordan vi eventuelt kan klare dette. I forrige kapittel ble informantene stilt mer generelle spørsmål om fremtiden og om deres håp for den, og det kom frem hvor gjennomtrengende krisen er i fremtidsforestillingene deres. Krisen ble fremstilt ganske konsekvent som noe utenfor ungdommenes kontroll. I dette kapitlet ser jeg nærmere på svarene jeg fikk på de mer konkrete spørsmålene i intervjuet. Det viste seg nemlig at i denne delen av samtalen tok fremtiden en ny form. I stedet for at krisen ble oppfattet som ukontrollerbar, skal vi se at den ble klarere, mer konkret, til en viss grad mer håndterbar og innenfor ungdommenes kontroll. Denne kontrollen over krisen og beskrivelsene av løsninger endrer fremtidsforestillingene fra å handle om krise til å handle om krisehåndtering.

Siden koronapandemien kom og etablerte seg som en premissleverandør for samfunnet i mars 2020, har krisehåndtering og debatter rundt dette blitt et allment samtaletema. Gjennom koronaperioden har de fleste fått et nært og erfart forhold til krisehåndtering. Pandemien var også en tydelig del av intervjuene da smitteverntiltakene la rammer for feltarbeidet. Samtalene ble gjennomført ved skolestart høsten 2021. Vaksinasjonen mot covid-19 var i gang, tiltak og restriksjonene hadde gått inn i en mer avslappet periode, men pandemien var likevel synlig hvor enn du så. På bordet mellom meg og informantene var det håndsprit, vi holdt den anbefalte avstanden og hilste på «koronavis». Ungdommene hadde ett og et halvt år bak seg med en hverdag påvirket av pandemi. Denne hverdagen og nyhetsbilde farget også samtalene våre. Det er blant annet interessant å se hvordan erfaringene fra koronakrisen kommer til uttrykk når informantene og jeg snakker om håndtering av klimakrisen, altså en annen type krise.

I dette kapitlet ser jeg nærmere på hvordan det som startet som fortellinger om en fremtid med ulike former for uunngåelige kriser, ble til forestillinger om krisehåndtering, hvor bærekraften nå tar form av beredskap, forebygging og forhindring av klimakrisen.

Informantenes fortellinger syntes i utgangspunktet å fremstå svært ulike. Etter hvert oppdaget jeg mønstre som blant annet handlet om hvilken tid fortellingene ble fortalt i. Dette dannet utgangspunkt for de to kategoriene jeg valgte å dele håndteringsstrategiene inn i. Den første kategorien omhandler det som kommer frem som en akutt unntakstilstandsstrategi. Den andre kategorien omhandler de ulike måtene ungdommene forestiller seg en fremtid som en tid med en vedvarende krisehåndtering. Her ser jeg blant annet på utdragene av intervjuene i sammenheng med idéer om offentlig regulering og forebygging.

Krisehåndtering som akutt unntakstilstand – erfaring fra en pandemi

Den første krisehåndteringsstrategien jeg skal se nærmere på, var å se det fremtidige samfunnet i likhet med håndteringen av koronapandemien. I løpet av kort tid ble koronakrisen til en del av det hverdagslige og private livet, og som en del av det nye atferdsmønsteret. Selv om temaet for intervjuene var klimakrisen, den bærekraftige utviklingen og fremtidsforestillinger, var koronakrisen overalt og omkring oss.

Den danske etnologen Tine Damsholt (2021) har undersøkt hvordan koronapandemien påvirket det danske samfunnet ved å omorganisere rammene for de ulike tidene som inngår i hverdagslivet. Unntakstilstanden gjorde at arbeidstiden, fritiden, leketiden og familietiden ble blandet sammen i en ny «koronahverdag». Slik Damsholt (ibid., 29) påpeker, ble grensen mellom det private og det offentlige rom visket ut. Soverommet ble bakgrunnen for formelle møter, fester og klasses timer, samtidig som det skulle bevare dets opprinnelige rolle som en privat og personlig sfære. Med inngripende restriksjoner og tiltak trengte den offentlige krisehåndteringen inn i det private livet. Krisen eksisterte ikke bare på nyhetene og på sykehusene, den var også en merkbar del av livene i hus og private rom (ibid., 32).

Koronapandemien førte med seg en hverdag som sto som en motsats til den gamle «normale hverdagen», samtidig som koronahverdagens stillhet stå i kontrast til sykehusenes og nyhetenes alvor og uro. Unntakstilstanden ble følbart og erfart av alle og enhver. En slik inngripende, global og prioritert krisehåndtering som kan snu alt av normalt hverdagsliv på hodet, var ikke lenger noe som bare fantes i filmer, den ble en aktuell del av hverdagen.

Den ulike tiden under koronapandemien er noe informantene har merket på kroppen, på det sosiale livet og på skoledagen. Gjennom å følge nye samfunnsnormer, restriksjoner og anbefalinger, har de hatt en aktiv rolle i krisehåndteringen. Denne deltakelsen sammen med opplevelsen av en ekte inngripende unntakstilstand, kan forklare at de ser koronapandemien

som analog med håndteringen av klimakrisen. Dette kommer tydelig frem i samtalen med Nora, hvor hun forteller hva hun mener kan blir gjort for at fremtiden kan bli bærekraftig.

- Carmen: Mhm. E det nåkka du føle at.. det/ folk med litt mer makt.. at det e nåkka *dæm* bør gjør?
- Nora: Æ veit jo at det e –
- Carmen: Som kanskje ikke du kan gjør?
- Nora: ...Æ kjenne jo mange som e sånn "Ja men herregud æ kan jo ikke gjør nåkka, æ styre jo ikke landet, *dæm* må gjør/ *dæm* må bestem det, *dæm* må gjør ting" men – / og æ veit jo at.. *dæm* kan jo gjør/ altså *dæm* som styre og bestemme.. *dæm* kan jo gjør my, og det e kanskje *dæm* som må på en måte, ta hovedbeslutningan, (Carmen: Mhm) men vi kan jo ikke.. legg alt på *dæm* heller, og vi kan jo ikke/ æ tror på en måte at vi bare må slutt å liksom.. finn/ fordi no e det veldig my sånn at.. *dæm* sir at "Ja, den forrige generasjonen levd alt for my, og gjør alt, bla bla bla" at vi bli veldig, vi e mer innstilt på en måte å finn.. ut *kæm* som gjør ka og *kæm* sin feil det e, (Carmen: Ja) i stedet for å fokuser på sånn "Okei, men hvis *du* gjør det her, også gjør æ det her" (Carmen: Ja) "også gjør *dæm* det, også gjør *dæm* det" at vi fordele arbeidet, (Carmen: Ja) sånn som det e på arbeidsplassa på en måte, (Carmen: Ja) at man samarbeide
- Carmen: Mhm, men *kæm* tenke du ska fordel det?
- Nora: Mm.. æ tenke typ at.. mmm hvis nånn kommer med forslag.. eller... æ veit ikke (litt oppgitt)
- Carmen: At folk på en måte.. tar på sæ litt ansvar av sæ sjøl?
- Nora: Mhm... At for eksempel/ det kan jo vær at hvis politikera for eksempel sir at "Okei, men det her e sånn det fungere" litt sånn med.. sånn som med koronatiltakan (Carmen: Mhm) at.. eh.. man typ fordele ka man ska gjør, at *dæm* som.. *dæm* som kan å- og *dæm* som på en måte e utdanna som *kan* å teste folk, *dæm* tar sæ jo av å teste folk (Carmen: Mhm) for om *dæm* har det, (Carmen: Mhm) at det blir litt sånn, at man sir at "Ja men.. hvis alle *dæm* som.. for eksempel.. produsere kjøtt.. gjør.. ting annerledes, (Carmen: Mhm) eller *dæm* som produsere klær gjør ting... annerledes"

Selv om klimaendringene også regnes som en krise, har ikke tilnærmingen til den vært like inngrepene i folks hverdag som tiltakene under koronakrisen. Pandemien medførte raske og effektive tiltak, med erklært unntakstilstand, mens klimakrisen håndteres i mindre inngrepene former. Tiltakene i håndtering av klimakrisen er for mange nærmest ikke merkbare og noen av informantene har også etterlyst tydeligere og større tiltak. Pandemiens krisehåndtering med drastiske endringer, har skapt et større ønske om store forandringer som overgår ønsker om utsettelsesstrategier i håndtering av andre kriser også, spesielt blant unge (Damsholt 2021, 40-41; Engberg 2020, 49). Ved at Nora ønsker at man ikke skal bruke mye tid på å finne «*kæm* sin feil det e», gjør det at klimakrisen får et hastverk over seg. Det er ikke tid til å gruble, man må bare begynne å fordele arbeidsoppgaver slik det ble gjort under koronapandemien. Tiden hun beskriver denne krisehåndteringen i, ligner på tiden pandemien ble fortalt i, og også med

et ganske likt forløp. Det er behov for akutt nasjonal beredskap, hvor staten tar overordnet kontroll og erklærer en form for unntakstilstand. Krisehåndteringsstrategien ble til noe akutt, unntaksverdig og dermed også noe som kan være midlertidig. Det er en unntakstilstand som har som formål, raskt å få kontroll over krisen. Den erfaringen Nora har gjort seg fra pandemien, med den endringen hun selv opplevde i sitt personlige liv, kan være en årsak til at det er lettere å forestille seg en slik inngripende tilstand som en faktisk mulighet.

Beskrivelsen av samfunnet slik det var under koronakrisa, kommer tydeligere frem videre i samtalen. Nora forteller da om politikere med overordnet kontroll, som fordeler oppgaver, og flytter de fagfolk der de trengs, når de trengs. Her ser det ut som hun refererer til sykepleiere som midlertidig ble flyttet fra sine vanlige jobber, til nyopprettede arbeidsplasser innenfor den nasjonale og kommunale krisehåndteringen. Videre ser det ut som hun også refererer til bedriftene som byttet ut brennevinproduksjonen til fordel for håndspritene, og klesindustrien som begynte å sy munnbind. Nora sin fremtidsforestilling synes tydelig å gjenspeile hendelser og medieoppslag fra koronatiden. På en måte kan man se på intervjuet hennes som en tekst bestående av andre tekster, det Bakhtin kaller dialogisme (Bakhtin og Slaattelid 2015, 66). Det er historier fra koronatiden satt inn i en ny kontekst og brukt om en forestilt, fremtidig klimakrisehåndtering, hvor ytringen må forstås i sammenheng med tidligere historier fra koronatiden. Ord Nora bruker, som det å «teste folk», har også med seg en meningsballast, som tar med seg den tidligere bruken fra pandemien og koronakonteksten. Dette kaller Bakhtin for polyfone, eller flerstemmige ord (ibid., 68-70). I den sammenhengen og tiden dette ble sagt i, forstås det som sykepleiere som PCR-tester folk for korona i nese og hals på etablerte teststasjoner. Disse klare parallellene til krisehåndteringen av koronapandemien tydeliggjør den som en modell for den ønskede håndteringen av klimakrisen. Utdraget kan tolkes som et ønske om å skape et samfunn som ligner det vi hadde da det var en unntakstilstand, da samfunnets viktigste oppgave var krisehåndtering. Her kommer koronakrisen frem som en modell man kan ta lærdom av, slik at også metoden kan brukes på klimakrisehåndteringen.

I utdraget snakker Nora om «døm». De som kan gjøre noe, de som må ta beslutninger, de som «styre og bestemme». Dette kommer etter at jeg har spurt henne om hva «døm» med mer makt kan gjøre for klimaet, og kan derfor forklare hvorfor hun bruker den benevnningen. Likevel er det interessant å merke seg at «døm» ikke blir ytterligere definert eller forandret gjennom utdraget. Det er et personlig pronomen som brukes om en stor, formløs gruppe som ikke blir særlig konkretisert. «Døm» er både politikere, fagfolk og markedet. De ulike

maktposisjonene og samfunnsaktørene flyter sammen under lik benevning, hvor de kommer frem som aktive aktører som noen andre enn henne selv. En lignende måte å omtale befolkningen på, ved et «oss mot de andre», er noe som også er i analyser av konspirasjonskulturen (Wetteland 2020). Kulturviter Marte Wetteland (ibid.) har undersøkt hvordan konspirasjonsteoretikere forholder seg til store, fleksible, samfunnsgrupper som står i opposisjon mot hverandre i en «folket» mot «eliten»-holdning. Det er ubestemte størrelser, og denne «oss mot dem» kan vise til en utenforsksfølelse i forhold til de fra en høyere samfunnsklasse (ibid., 80-83). Dette er interessant da Nora tilhører en gruppe av samfunnet som hittil ikke har vært myndig og ikke har hatt særlig makt, noe som kan være med på å forklare en slik mulig følelse av utenforskap.

I motsetning til konspirasjonsteoretikerne, er ikke hennes egen posisjon fast. Benevnelsene er fleksible, og hun veksler fra å stille seg utenfor gruppen, til å inkludere seg selv i den.

«dæm sir at "Ja, den forrige generasjonen levd alt for my, og gjør alt, bla bla bla" at vi bli veldig, vi e mer innstilt på en måte å finn.. ut *kæm* som gjør ka og *kæm* sin feil det e»

Plutselig benevner hun den samme gruppen hun først kalte «dæm» for «vi». Det oppstår da et paradoks i utdraget, ved at «dæm» brukes om noen med påvirkningskraft i samfunnet, noen andre enn henne selv, samtidig som benevnelsen også blir brukt på selve samfunnet. Dermed veksler hun både på å dele samfunnet i to, selve samfunnet med høyerestilte folk og folk som henne, samtidig som hun ser et fellesskap i samfunnet og inkluderer seg selv i det, til et «vi». Her flytter hun tilhørigheten sin og uttrykker dette gjennom ulik bruk av personlig pronomen. Fra å ha et adskilt forhold til resten av samfunnet, og de hun omtaler som «dæm», blir hun inkludert i samfunnet ved at hun her bruker både «dæm» og «vi» om den samme gruppen. Endringen til å bruke fellesbenevnelsen «vi» ser ut til å komme når hun omtaler de konkrete tiltakene. Dette er interessant, da det kanskje kan tyde på en økt følelse av inkludering i selve krisehåndteringen.

Hvordan ungdommer oppfatter seg selv som aktører i samfunnsbildet, hva som gjør dem til aktive i stedet for passive medborgere, og hvor vidt de praktiserer demokratideltakelse, er undersøkt av flere de siste årene (se Ødegård og Svagård 2018; Hegna mfl. 2018). Studiene undersøker ulike måter ungdommer kan uttrykke deltakelse og involvere seg i politikken. På den ene siden viser Nora seg som en engasjert og aktiv medborger ved at hun uttrykker interesse for samfunnet og politikken. Dette kan kanskje tyde på at temaet er noe hun

reflekterer over og diskuterer med andre (Hegna mfl. 2018, 20). Distanseringen som kommer frem i ytringen, mellom henne selv og «de andre» aktørene, kan på den andre siden vise til at hun som ungdom likevel ikke føler seg helt sidestilt med andre medborgere. Det kan tolkes som at hun ikke anser seg selv som en aktør med særlig påvirkningskraft i samfunnet. En forklaring på dette kan være hva man kan kalle «et demokratisk paradoks», som forklarer hvordan samfunnets forventninger til ungdommene er, og kalles et paradoks fordi samfunnsrollene de forventes å ta på seg drar de i motsatte retninger (ibid., 15). Det forventes av ungdommene at de skal være pliktoppfyllende demokratideltakere, samtidig som det forventes at de skal stille spørsmål og utfordre det etablerte.

En vedvarende krisehåndtering – å leve med krisen

I studien om koronatiden i Danmark skriver Damsholt (2021) om hvordan innbyggerne har levd med krisen tett på sitt personlige liv og hvor krisen og krisehåndteringen har blitt en del av folks hverdag. Damsholt beskriver hvordan dansker har erfart den intense og inngripende unntakstilstanden og hvordan de i løpet av ett år har lært seg å leve med en ny type hverdag hvor en krise danner bakgrunnen og er premissgiver for flere områder av livet. Nora bruker erfaringen fra koronatidens unntakstilstand og reguleringer til å lage fremtidsforestillingen om en tilsvarende håndtering av klimakrisen. Noen av informantene gjør også bruk av koronatidens hverdagserfaringer, hvor de trekker inn elementer av den nye hverdagen for å danne seg fremtidsbilder. Når informanten Eva refererer til sine erfaringer fra pandemien, ser hun for seg at samfunns erfaringene fra koronatiltakene med fordel kan bli tatt med videre inn i en bærekraftig fremtid.

Carmen: Mhm. ..Kanskje det blir litt mindre jobbreisa også?
Eva: Ja. Det e jo.. vært veldig få jobbreisa liksom.. her sist/ dæm to siste åran.
(Carmen: Mhm) Eh... så... æ trur, ja æ trur det kom'til å bli mindre jobbreisa og, no som dæm har funne ut at liksom, Skype og Teams funke.. like bra det og, med mindre man liksom *må* dra for å se på en ting, sånn (Carmen: Mhm) ..ja. Men hvis det bare liksom e et møte, så.. –

Som et resultat av nedstenging av samfunnet, ble digitale kommunikasjonsrom som Skype, Teams og Zoom, tatt i bruk som en erstatning til fysiske rom. Selv om det på mange områder viste seg å ikke være en positiv forandring, som for eksempel digitale klasserom, endte det opp med å bli en interessant tid hvor man erfarte at mange jobbmøter strengt tatt ikke må være fysiske, og dermed spare mye unødvendig flytransport. Som Damsholt (ibid., 41) påpeker har nedstengingen gitt samfunnet mulighet til å vurdere hva man kan ta med seg til en bedre hverdag i fremtiden. I svaret fra Eva fremstår denne digitale utviklingen som noe nyttig å ta

med seg videre. På denne måten får hun koronaens krisehåndtering til å bli en del av klimaendringenes bærekraftige utvikling. Krisehåndteringsstrategien strekker seg derfor lengre enn den akutte og midlertidige krisehåndteringen, men brukes som en analogi for å danne et bilde av en mulig levemåte i fremtiden. I denne fremtidsforestillingen er ikke endringen drastisk og midlertidig. Endringen blir heller en integrert del av en ny hverdag og som en del av en «normal». Målet om at jobbreiser skal unngås «med mindre man liksom *må dra*», forteller implisitt at det er et alvor i å fly, og at klimakrisen fremdeles ligger i bakgrunnen og må holdes under kontroll.

Informanten Lotte trekker også frem færre flyreiser i fremtiden som et moment, men ikke i like stor grad. Hun beskriver her fremtiden som ganske lik nåtiden.

Carmen: Ja. Kordan tror du at reisevanan vårres blir i framtida?
Lotte: Æ trur dæm blir.../ æ trur folk kjæms te å reis, men kanskje ikke like my, (Carmen: Ja) fordi det kan hend at det blir litt dyrer, (Carmen: Mhm) også.. tror æ folk kjæms te å ha det litt på samvittigheten, (Carmen: Ja) at man ikke ska reis verden rundt og jorda rundt og... sånne ting liksom

I dette svaret kommer innbyggerne frem som de aktive aktørene, de som selv velger om de skal reise mindre og hvor mye mindre. Kutt i utslipp og reguleringen av flytrafikk er avhengig av den enkeltes samvittighet, og blir bestemt av forbrukerne selv. Ordet «samvittighet» i denne sammenhengen får en til å tenke på det nye begrepet «flyskam». «Flyskam» kan forstås som flerstemmig (Bakhtin og Slaattelid 2015, 68-70), ved at det er fylt av flere diskusjoner, som f.eks. hvorvidt flybegrensning skal innføres eller være opp til den enkelte borger, samt hvor alvorlig flyving er. Dette kommer også frem ved at hun sier at folk kommer til å ha det «*litt på samvittigheten*». Denne forestillingen om fremtiden viker egentlig ikke mye fra dagens situasjon. Kutt i utslipp slik de kommer frem i Lottes sitat, krever ingen radikal forandring og det individuelle valget gjør reisevaneendringer til noe fleksibelt og til et frivillig alternativ.

Når Lotte ser for seg at medborgere selv regulerer flyvningene etter samvittighet, kan det vitne om en tillit til at folk flest også deler samme bekymring for klimaet som hun selv. Det kan også tyde på et ønske om minst mulig grad av fastsatte rammer. Denne tilliten strider imidlertid med trenden man ser blant norsk ungdom som forteller om en minkende tillit til medborgere (Huang mfl. 2018, 162). Dette kan rett og slett være fordi de resultatene som Huang presenterer aldri vil representere alle, men det kan også være en effekt av pandemien. Mye av hverdagen under koronareguleringene var avhengig av at innbyggerne selv valgte å følge anbefalingene, og at de gjorde det de opplevde som tilstrekkelig i den krisehåndteringen

som pandemien fordret. En krisehåndtering som er bygd inn i befolkningens verdier og samarbeid, er det som i media ofte har blitt omtalt som «dugnadsånd» (Røed-Johansen 2020).

I samtalen min med Vilja kom vi inn på temaet rettferdighet. Da dukket også den bærekraftige fremtiden opp som en fremtid med vedvarende krisehåndtering.

Carmen: Tror du det e viktig.. viktig å tenk på rettferdighet når man –
Vilja: Mhm
Carmen: ..ska gå mot å bli bærekraftig?
Vilja: Ja. Det trur æ. Folk.. eller unga og sånt i Afrika, dæm har jo ikke.. i nærheten av så godt som vi har det her! (Carmen: Nei) Her klage vi jo på hvis vi har en iphone 6 og ikke en iphone 12 liksom, (Carmen: Mhm) mens dæm i Afrika har jo ingenting! (Carmen: Mhm) Så æ tenke at hvis.. man.. *dele* litt mer, (Carmen: Mhm) at man/ ja, vi som har så my peng i Norge da, at man kanskje klare å gi litt hver måned te dæm som e i.. Afrika, te også.. sånn at dæm kan få det litt bedre. (Carmen: Mhm) For her e man jo ganske god på/ vi e jo ganske god på resirkulering og sånn, (Carmen: Mhm) men det e ikke nok at lille Norge gjør det, hvis ikke hele Afrika har *muligheten* te å gjør det engang, for dæm har ikke nok penga!

I kampen mot klimaendringer er Norge en del av den store verden, hvor fremtiden er felles for alle. Da jeg og Vilja kom inn på tema om internasjonal rettferdighet og det å dele på ressurser, tok hun opp hvor avhengig landene er av hverandre, og hvor viktig det derfor er å dele. Ønsket hennes om internasjonal solidaritet og samarbeid går også grunnleggende igjen i FNs bærekraftsmål (se FN-sambandet 2022 b). Det globale blikket på klimakrisen tydeliggjør de økonomiske og sosioøkonomiske forskjellene mellom i-land og u-land i verden. For å beskrive ulikheten setter hun livet her i Norge i kontrast med livet til barna i Afrika. Hun deler verden inn i to deler, det rike Norge og det fattige Afrika, hvor det kanskje synes som nyansene i verden er borte. Vilja etablerer en skarp kontrast mellom fattigdom og rikdom, og bruker en globalisert forenkling av verden som et retorisk redskap til å forklare nødvendigheten av økonomisk utjevning.

Som Vilja sier, hjelper det ikke at Norge er bærekraftige dersom Afrika ikke har lik mulighet. De akutte humanitære krisene på det afrikanske kontinentet kommer likevel ikke frem hos Vilja som noe som krever en akutt krisehåndtering. Håndteringen blir forestilt gjennom små endringer i hverdagen, ved å «gi litt hver måned». Dette er måten støtteabonnementer til veldedige organisasjoner er strukturert, og det kan tenkes at Vilja sin assosiasjon har dette som utgangspunkt. Private bidrag, månedsvis eller som engangsbetaling er også den eneste måten de fleste nordmenn kan bistå direkte med pengehjelp til internasjonale kriser. Faste donasjoner som Vilja implisitt beskriver i utdraget, trekkes vanligvis med en fast sum hver

måned, og Vilja ser for seg at en veldedighetsrutine skal kunne være en del av hverdagen. Hjelpen til Afrika kommer som forslag til bistand ved siden av mulighet for resirkulering, som et annet bærekraftige tiltak. Dette kan gi Afrika mulighet til å bli litt mer bærekraftig, samtidig som vi i Norge fortsetter med vår utvikling og klimakamp. Ved å beskrive en rutinemessige og kontinuerlig tid med private pengedonasjoner, tegner Vilja et bilde av en stabil, strukturert og lang krisehåndtering som holder et fast og jevnt tempo.

Hvordan Vilja bruker «Afrika» som en kontrast, er også interessant å se nærmere på. Etter mange år med aksjoner for å bekjempe fattigdom, sult og tørke mange steder i Afrika, er det som om selve kontinentet har blitt et symbol på håpløshet. Afrika representerer på et vis den ultimate katastrofe, en krise som aldri blir løst, og blir et symbol på det man vil redde. Dette symbolet, samt reklamer for veldedighetsorganisasjoner har også skapt tropen «de fattige barna i Afrika» som ikke nødvendigvis refererer til noen konkrete barn, men som heller er et uttrykk for barn i konstant nød. Tropen blir gjerne brukt retorisk for å sette ens eget liv i perspektiv sett i forhold til de som lever i absolutt fattigdom, noe også Vilja gjør i dette utdraget. På denne måten kan man forstå hvordan spørsmål om rettferdighet og deling her kommer frem gjennom det å hjelpe «Afrika».

For å undersøke hvordan krisehåndtering blir forestilt i tid, er det også interessant å se på hvordan selve bærekraften kommer til uttrykk hos Vilja. I dette utdraget forteller hun både om forestillinger rundt bærekraft, samtidig som hun gir uttrykk for hvordan dette inngår som del av et samfunn.

- Carmen: Ja. Kordan tror du at man kan/ at butikkan kan... vær i framtida for å på en måte minske den der bruk-og-kast?
- Vilja: At det blir et slags system av nå slag, at... men det går jo ikke an å ha kontroll på det da, men at du liksom.. kjøpe du det så... må du liksom bruk den.. så så leng før du liksom kan kjøp en ny en på en måte
- Carmen: Ja, at du på en måte levere inn den ødelagte, eller nå sånn?
- Vilja: Ja, også kan du få en.. ny en te en *litt* billigere penge, (Carmen: Mhm) at du først kjøpe én ting te full pris, (Carmen: Mhm) også bruke du det te det blir ødelagt, (Carmen: Mhm) også levere inn den når den e ødelagt, (Carmen: Mhm) så kan dæm reparer den, og så gi den ut igjen.. te en ny kunde på en måte, (Carmen: Mhm) at det liksom.. går en sånn.. syklus da, (Carmen: Mhm) i steden for at –
- Carmen: Det blir jo nesten en slags.. nesten resirkulering da
- Vilja: Ja, at det blir litt mer resurkulering på sånne ting ja. (Carmen: Ja) For det e mange sånn/ når du... vrake en bil for eksempel! (Carmen: Ja) Så blir jo det te spiker, (Carmen: Ja) ..og det e jo egentlig veldig bra, (Carmen: Ja) for det treng man jo.. når man ska bygge hus, (Carmen: Mhm) for eksempel. At man

liksom bruke/ at man bruke det man allerede har produsert da! (Carmen: Mhm!) I steden for å hent inn *nye* råvara og lag helt nye ting

Vilja tegner et bilde av hvordan hun forestiller seg butikkene og det framtidige forbrukersamfunnet. Selv om hun ikke kommer inn på detaljene rundt hvem som har stått for innføringen av de nye reglene, er det et klart budskap om å redusere «bruk og kast». Ved å beskrive den bærekraftige kjøpskulturen som «et slags system», fremstilles den som en integrert del av levemåten, og selve samfunnsorganiseringen. Bærekraft, og ønsket om kontroll over klimakrisen blir uttrykt gjennom frykten for overforbruk av råvarer. Dette kommer frem som noe som bør kontrolleres i et system. Dette kan også gjøre at resirkulering av råvarer vil kunne betraktes som en type regulering og derfor være en del av en mer vedvarende strategi.

Det overrasket meg først at et slikt synet på bærekraft var den mest gjennomgående forestillingen blant informantene, da det er en idé som skiller seg ut fra hvordan fremtiden som regel blir fremstilt i det politiske bildet. I de siste årene har begrepet «grønt skifte» ofte blitt brukt blant politikere om bærekraftig utvikling som noe som ikke krever store strukturelle forandringer (Kverndokk 2017, 13). Idéen viser stor tillit til ny teknologi som redning, og blir av de fleste høyre og sentrumsparti (bortsett fra MDG), forstått som en løsning som gjør det mulig å forene bærekraft med en stadig økende økonomisk vekst. I motsetning til hvordan «det grønne skiftet» ofte blir anvendt, forteller informantene derimot om en bærekraftig utvikling som krever omfattende begrensning i forbruk og utslipp, samt innføring av sirkulærøkonomi, slik det kan se ut som det kommer frem i utdraget til Vilja.

Offentlig regulering som metode

Denne måten å forestille seg fremtiden på, blir også uttrykt som en ny måte å leve på, nye samfunnsformer og hverdagsvaner. Den vedvarende krisehåndteringsstrategien kommer til uttrykk på ulike måter, men som regel i en form av regulering. Jeg har tidligere gått igjennom utdrag av intervjuene hvor informantene forteller om selvregulering. Dette blir tematisert i det siste utdraget med Lotte om hvordan reisevanene ligger på hvert enkelt menneskets samvittighet. Det kommer også frem i samtalen med Vilja når hun beskriver forestillingen om en uklar, regulerende aktør og når hun forteller om de framtidige butikkene. Jeg skal nå se på forestillinger om en fremtid med en lang og innarbeidet krisehåndtering, hvor det rettes fokus mot en offentlig regulering som strategi. Dette er spesielt interessant å se nærmere på etter koronapandemien, da disse ungdommene har levd med offentlig regulering mesteparten av deres ungdomsår på videregående skole.

Hvem reguleringsansvaret ligger på, blir sjeldent påpekt direkte, men beskrives ofte gjennom scenarioer hvor det mest naturlige er å tolke at det ligger offentlige tiltak bak. Dette kan man se i samtalen min med Lotte, hvor hun forklarer hva hun mener de med makt i samfunnet kan gjøre for å fremme den bærekraftige utviklingen.

- Carmen: Ja. ...Og ka føle du at det e folk i maktposisjona og sånn som../ ka dæm bør gjør? Enkle ting at dæm kan gjør/ eller det treng ikke vær enkelt! Men nåkka som det e dæm som må gjør, som ikke vi kan gjør
- Lotte: At dæm for eksempel innføre regla.. for ka alle ska gjør, (Carmen: Ja) og dæm kan jo bytt ut ting, sånn som dæm har bytta ut plast med treverk og sånn. (Carmen: Mhm) Og dæm kan jo../ ja dæm kan innfør strenge regla som folk bare må følg, (Carmen: Ja) for at klimaet ska få det bedre

Der det tidligere har vært uklart hvem «de med makt» er, kommer det klarere frem her.

Innføring av regler er tiltak som stort sett er forbeholdt den overordnede staten. I dette svaret blir ideen om regulering uttrykt som forslag om innføring av «strenge regla som folk bare må følg». Et slikt ønske tegner et bilde av en høy tillit til det politiske systemet i Norge. Dette er noe som ifølge en internasjonal undersøkelse, har økt blant norsk ungdom fra 2009 til 2016 (Huang mfl. 2018). Ifølge dette svaret virker det som det fortsatt er høyt hos Lotte, selv etter over et år med pandemi og inngripende restriksjoner. Det kan være at reglene under pandemien har blitt oppfattet som både trygge, og viktige for å ha en viss kontroll i et kaotisk og risikofyllt samfunn, slik mange opplevde at det var under pandemien. Både Nora og Lottes ytringer har paralleller til Damsholdts (2021, 40-41) funn om hvordan koronapandemiens krisehåndtering gir inspirasjoner til håndteringer av andre kriser. Det virker som det er en større aksept for dette, med ønske om krisehåndteringer som bærer med seg store forandringer i samfunnet. De forandringene Lotte ser for seg, er imidlertid ikke beskrevet som en unntakstilstand, men snarere som nye innførte lover og regler. Da hun i utdraget refererer til lovendringen om engangspplast, tegner hun et bilde av et bærekraftig samfunn med nye regler som en del av et nytt etablert system.

Ordlyden i utdraget fra intervjuet med Lotte kan forstås etter Bakhtins (Bakhtin og Slaattelid 2015, 66-70) begrep om flerstemmighet og det dialogiske, altså i sammenheng med lignende tidligere ytringer fra klimakrisen. Hun plasserer seg i en debatt om hvorvidt det kreves regler og forbud fra staten i lys av klimakrisen, noe som er etterspurt av klimastreikende barn og unge. Skolestreikende elever har ved flere anledninger kommet med en klar beskjed til Erna Solberg om å sette en stopper for oljeleting, samt kommet med kritikk rettet mot en handlingslammet klimapolitikk (se Mathismoen 2019; Hirsti 2019). På denne måten kan man tolke utdraget som at Lotte ønsker handling fra folk i maktposisjon, og at disse skal føre en

kraftig og merkbar klimapolitikk. Krisehåndteringen kan derfor forstås som noe som ikke skal være avhengig av den enkelte, men som heller må være en del av offentlig styre og struktur.

Ved at Lotte har et klart svar på spørsmål om tankene sine vedrørende samfunnet og fremtiden, fremstår hun som en politisk aktiv ungdom. Hun viser et ungt, aktivt medborgerskap (Hegna mfl. 2018, 20), selv om det ikke nødvendigvis er snakk om et partipolitisk medborgerskap. Det at hun også henviser til lovendringen i engangsplass, kan tyde på at forestillingene hennes er kunnskapsbaserte. Hun bruker informasjon hun har hentet fra media eller endringer i samfunnet til å tegne et fremtidsbilde av samfunnet som bærekraftig. Dette er også noe Ragna gjør når hun snakker om å redusere flyvninger som et bærekraftig tiltak i fremtiden.

- Carmen: Ka føle du at.. e nåkka som folk med litt mer makt kan gjør da? Sånn, folk og kanskje ulike land også sånn, politikera da kanskje
- Ragna: Eh.. det går jo an og.. æ/ eller æ føle det har vært snakk om nå sånn der, så så mange flyreisa i året og sånn. (Carmen: Ja) Det e jo.. ja
- Carmen: At dæm på en måte tildele folk en slags sånn kvote, eller sånn, – (Ragna: Ja) et antall?
- Ragna: Ja
- Carmen: Ja. Nesten litt sånn klippekort?
- Ragna: Ja, æ føle ikke det hadd vært så dumt

Flere av informantene kommer inn på ulike typer kvoteringsystemer. I sitatet over forteller Ragna om en regulering av flyreiser som et bærekraftig tiltak i fremtiden, mer spesifikt en tildeling av et visst antall flyreiser per år: «så så mange flyreisa i året og sånn». Sees dette utdraget som hva Bakhtin (Bakhtin og Slaattelid 2015, 66-70) kaller dialogisk, ser man hvordan flere nyhetssaker om diskusjon rundt kvoteregulering av flyreiser kommer opp. Ytringen er en del av en større sammenheng, og består av en politisk idé fra Miljøpartiet de Grønne, som fikk en del medieoppmerksomhet da de begynte å utforske denne muligheten (Larsen 2021; Teigen 2021). Ragnas svar kan sees som en respons til diskusjonen hvor hun stiller seg positiv til forslaget, da hun sier at det «ikke hadd vært så dumt».

Forberede til fremtiden

Koronapandemien førte med seg store forandringer i folks hverdagsliv, hvor tider ble blandet sammen og sto i kontrast med hverandre. Slik Damsholt (2021, 42) skriver, sto den stille hverdagen i kontrast til den raske smittespredningen og den politiske og offentlige tiden. Likedan ble forholdet til fortid, nåtid og fremtid endret. Den nostalgiske førkoronatiden sto i kontrast med den unormale «satt-på-pause»-nåtiden, og de stadig endrende fremtidsprognosene. I løpet av pandemien levde disse tre tidene sammen på en særegen måte i

media og i refleksjoner rundt denne spesielle perioden. Samtidig som man forsøkte å finne årsaken til den katastrofale pandemien, ble det også fokus på å sikre bedre beredskap ved en eventuelt ny pandemi i fremtiden. Gjennomføringen av nåtidens beredskap forgikk samtidig som man jobbet med forbedringen av eksisterende beredskap, samt forebyggingsarbeid av en kommende pandemi (Folkehelseinstituttet 2020; Regjeringen.no 2022; Thommessen 2021; Røsjø 2020). Sammenkoblingen av tider sees i samtalen min med Nora når hun snakker om fremtiden gjennom erfaring fra nåtidens politiske situasjon.

- Carmen: E det nåkka du tenke at man må.. /at andre land også har ansvar for på en måte? Å del på litt sånne ressursa og sånn
- Nora: Ja. Æ ser for mæ at vi kanskje må.. også endre på sånne ting, for no veit æ jo at det e sånn at hvis nånn.. finn ut at typ/ hvis et land fin ut av nåkka så e dæm sånn "åh vi ska ikke del det med nånn andre". (Carmen: Mhm) Æ tror på en måte at det kjæm te å bli mer sånn at vi.. sånn som med koronavaksinan no, at flere land skriv sæ opp og bestemme sæ for at "okei vi må faktisk samarbeid om vi ska klar det her" og.. ja. (Carmen: Mhm) Også man dele mer på kunnskapen sæ imellom da, (Carmen: Mhm) at det ikke e sånn at.. ett firma finn ut nåkka også nekte dæm å gi det videre på en måte

Dette utdraget kan forstås som en tekst bestående av mange andre tekster. Det er tekst i dialog med flere tidligere tekster om temaet, samt kommende tekster om bekymring for fremtiden (Bakhtin og Slaattelid 2015, 66-70). Denne intertekstualiseringen viser hvordan ytringen hennes klinger av flere aktuelle debatter, og ordene hun bruker er full av tidligere kontekster og bruk. Ordet «koronavaksinan» sammen med «ikke del» og «flere land skriv sæ opp» snakker til tidligere og aktuelle diskusjoner rundt vaksinekappløpet, diskusjoner om patentbeskyttelse, diskusjoner om eierskap av privatfirma og global solidaritet.

Koronakrisen ble dermed et utgangspunkt for læring og forbedring av praksiser. Nora bruker koronavaksinenes patentbeskyttelse til å illustrere ønske om endring rundt åpenhet og kunnskapsdeling i fremtiden. Holdningene hun refererer til, og som ble mye diskutert i media rundt pandemiens vaksinekappløp, tydeliggjorde forskjellene mellom i-land og u-land. En blanding mellom såkalt «vaksinenasjonalisme» blant i-land, og en urørlig patentbeskyttelseskultur i farmasøytindustrien, er noe partier som Rødt og SV allerede mener har gått for langt og fortsetter å gå på bekostning av u-land (Schjønberg 2021). Dette ble tematisert under pandemien og reiste noen etiske spørsmål i media rundt rettferdighet, og om hvor vidt det kunne forlenge varigheten av pandemien (Leger uten grenser 2020). Denne refleksjonen rundt betydningen av internasjonal solidaritet og kunnskapsdeling, blir i ytringen til Nora brukt som en erfaring verden kan dra nytte av i fremtiden. I dette utdraget bruker hun

ordet «endre» for å vurdere problem i nåtiden. Denne vurderingen gjør hun på bakgrunn av ugunstige holdninger før og under koronapandemien. Dette er holdninger hun mener både må og vil endres i fremtiden. Endringen kommer frem som nødvendig for å unngå potensielle lignende kriser i fremtiden. Gjennom dette ønsket om endring knyttes dermed førkoronatiden, nåtiden og fremtiden sammen.

Ved å snakke om patentopphvelse og samarbeid på tvers av landegrensene, ligger det et potensial i Noras ytring til forberedelse og forebygging for en eventuell ny stor, global krise. En slik krise vil i utgangspunktet være vanskelig å forebygge, men hun prøver likevel å finne måter samfunnet kan være bedre rustet for håndtering av fremtidige kriser. Hun beskriver ikke potensielle problem nærmere. Disse ligger implisitt i beskrivelsene av hva hun mener vi bør gjøre for å unngå å få slike problem i fremtiden som vi har i dag (høsten 2021). Selve spørsmålet mitt kan også tenkes å påvirke svaret hennes ved å antyde at andre land kanskje ikke deler og ikke tar ansvar.

Det er likevel interessant å se hvordan fremtiden fremstilles som en tid med kommende problem som må løses. Fremtidsforestillingene til Nora fortelles ut fra en slags nåtid, hvor samfunnet gjennom krisehåndtering forsøker å få kontroll på en eksisterende klimakrise, jobbe for å holde den og andre kriser under kontroll, samt forebygge og forberede samfunnet mot kommende trusler.

Oppsummering

I dette kapittelet kommer bærekraften til uttrykk som krisehåndtering og ulike tiltak, noe som fremdeles underbygger forståelsen av bærekraftsbegrepet som en motsats til klimakrisen. I motsetning til forrige kapittel fremtrer denne fremtiden som håndterlig og den er til en viss grad også håpefull.

Erfaringen fra pandemien viste krisehåndtering i praksis. Ved at informantene har opplevd krisehåndtering tett på livet, fremstår tiltak og reguleringer som en reell mulighet. Dette kan også være en medvirkende årsak til den gjennomgående tendensen til å forestille seg fremtiden som krisehåndtering. Krisehåndteringen fremstilles som en selvfølgelig og naturlig del av det bærekraftige samfunnet. De ulike strategiene ble beskrevet som akutte tiltak, men også som noe langsiktig og vedvarende. Fremtidssamfunnet som blir tegnet, er et samfunn i beredskap og i modus for å håndtere latente farer og trusler. Samfunnet må være forberedt på nære og kjente utfordringer i tillegg til at man må forebygge med tanke på potensielt

kommende farer. Dette fokuset på ulike utfordringer som må håndteres og samfunnet som må tilrettelegge for dette, tegnet et bilde av et samfunn i konstant refleksjon og vurdering.

En slik kontinuerlig vurdering av mulige kriser og kommende katastrofer er ikke uvanlig å knytte til det senmoderne samfunnet (Kverndokk 2015, 265). Typisk for dette samfunnet er, ifølge filosofen Adi Ophir, en tendens til å forstå farer og latente katastrofer som en selvfølgelig del av samfunnet (ibid., 264). Denne «katastroferingen» kan sies å foregå gjennom diskurser som deler farer og trusler inn i målbare, definerte kategorier. Dette gjør det mulig for samfunnet og ha et fokus rettet mot å analysere seg frem til hvor farlig en situasjon enten har blitt, er, eller kan bli for samfunnet dersom man ikke tar kraftig grep (Ophir 2010, 43-44). Informantenes forestillinger om krisehåndtering i fremtiden speiler denne tendensen til katastrofering, og kan vise hvordan katastroferingen ikke bare kan forstås som en naturlig del av nåtidens samfunn, men også av framtidens bærekraftige samfunn.

Kapittel 7

Avslutning

I denne studien har jeg undersøkt hvordan åtte ungdommer forteller om fremtidsforestillingene sine og hvilke refleksjoner de har rundt klimaendringene. De har fortalt om fremtiden slik de ser den for seg fra det tidspunktet de slutter på videregående og frem til de blir rundt 70 år. De har fortalt om hva de tenker rundt utviklingen av klimakrisen og hva en bærekraftig fremtid eventuelt kan by på av problemer. De har også fortalt hva de ser for seg må gjøres av samfunnet for å komme ut av klimakrisen som verden nå er i.

Informantene er født samme år, og på samtale tidspunktet var alle i starten av sitt siste år på videregående. Dette er et år som av mange oppleves som et spennende og avgjørende år for fremtiden. Den nære fremtiden syntes også å være et naturlig tema for dem alle, da de fleste uttrykte at dette er det fremtidstemaet de oftest snakker med vennene sine om. Dette har gjort det særlig interessant å høre hvordan de forestiller seg fremtiden i en større målestokk, både i forhold til sitt eget liv og med tanke på dagens klimautfordringer. Alt i alt har disse samtalen gitt meg et innblikk i flere ulike fremtidsforestillinger. Når jeg ser tilbake på problemstillingen min, ser jeg at det overordnede funnet mitt i denne studien er at fremtiden i seg selv ikke nødvendigvis blir fortalt som én. I stedet består fremtiden for disse ungdommene av mange ulike fremtider.

I det første analysekapittelet undersøkte jeg hvordan informantene forteller om sin personlige fremtid og den klimatiske fremtiden som to adskilte tider. Etter at jeg hadde spurt ungdommene om hvor de tror de befinner seg når de er 70 år, og jeg kom inn på klimakrisen, snakket de i liten grad om sitt personlige liv, men heller om samfunnet. Gjennom resten av samtalen forble disse fremtidene for det meste fortalt som separate verdener. Dette kan komme av at fortellingene beskriver ulike steder og ulike rom i fremtiden. Det personlige rommet omfatter de livsmålene som forventes i et liv og de fasene man tenker man skal igjennom. Ser man bort fra at samfunnet spiller en sentral rolle i danning av livsskript, som for eksempel at arbeidsmarkedet nå lager en forventning om høyere utdanning, trekker ungdommene i liten grad inn samfunnsutfordringer i det personlige rommet.

Den klimatiske fremtiden beskriver på sin side, forestillinger om felles eie, en felles fremtid på kollektive arenaer som samfunnet, landet og verden. Den klimatiske fremtiden følger ingen

fast modell annet enn en felles forståelse av hvilket sted den beskriver. Samfunnet som arena for fremtiden gjør forestillingen påvirkelig av måten samfunnet blir forstått på i dag. Ser man fortellingene om klimafremtiden gjennom historiens briller, kommer moderniteten klart frem som en ramme og et mønster. Forestillingene om en fremtid i en vedvarende krise eller med potensielle kriser, kan sees i lys av modernitetens krisemønster, fremskrittet og utviklingen som skjer gjennom løsning av kriser. Fremtiden settes inn i en historisk, kronologisk rekke av kriser, noe som kan gjøre krisen så selvfølgelig at den blir uunngåelig og utenfor kontroll. Det kan også gjøre at den klimatiske fremtiden blir satt på en tidsskala som er større enn den personlige, og føles fjern og utenfor rekkevidde.

Den samme påvirkningen av moderniteten kommer til uttrykk i beskrivelsene av de forestilte krisehåndteringene. Måten samfunnet fremstilles på i denne sammenhengen, kan knyttes til den økende tendensen til å forstå nåtiden som en tid med latente katastrofer og kriser. Her danner krisen et utgangspunkt for samfunnet. Da jeg spurte informantene om hva som kan gjøres for å bli bærekraftige, tok svarene form som forslag til krisehåndtering. Selve krisehåndteringene ble tematisert ulikt i tid, både som akutt unntakstilstand og som mer vedvarende krisehåndtering. Denne fremtiden med krisehåndtering, ser ut til å oppleves som relativt nær i tid. I stedet for å se frem på fremtiden i det store og det hele, beskriver ungdommene konkrete samfunnstiltak. Gjennom forslagene på hva som kan gjøres, føles kanskje fremtiden nærere i tid og som en beskrivelse av en slags nåtid. Likevel er den personlige fremtiden holdt utenfor, og krisehåndteringenes «nåtid» representerer et rom i fremtiden.

Disse klimatiske fremtidene om krise og krisehåndtering kan forstås som ulike «rom». Det ene «rommet» plasserer fremtiden langt frem i tid, hvor informantene drøfter hvordan de tror det vil gå, på tross av hvordan de ønsker at det vil gå. Fremtiden blir en krisetid ute av informantenes kontroll. Det andre «rommet» plasserer fremtiden i en udefinerbar tid som oppleves nærmere, da den er mer konkret og kontrollerbar. Denne fremtiden beskriver et samfunn med muligheter. Dette gjør meg nysgjerrig på hvordan informantenes fremtidsforestillinger ble påvirket av meg. Den fjerne og ukontrollerbare klimafremtiden som kan se ut til å bli satt i en historisk tidsskala, kan også tenkes å bli fremkalt på grunn av mine spørsmål. I forkant av noen av disse svarene har jeg spurt om håpet deres, og hvordan det er å se langt frem. Det å se langt frem kan hente frem følelsen av å ikke ha kontroll, og derfor også gjøre fremtiden usikker. Ser man også på håpet som noe som tilhører den fjerne fremtiden, slik Nilsen (1999, 179-180) gjør, kan man se på mitt spørsmål som en anmodning om å

fortelle om den fjerne fremtiden. Det er likevel interessant å merke seg hvordan et ord som «håp» kan trekke frem forestillinger om usikkerhet og tvil, fremfor optimisme.

Da jeg derimot spurte informantene om hva de mener kan gjøres for at verden og samfunnet skal bli mer bærekraftig, tok de i bruk de erfaringene de hadde gjort seg i sitt eget liv.

Koronapandemiens krisehåndtering og forslag fra politiske partier danner grunnlag for flere av informantenes forslag til håndtering av klimakrisen. Påvirkningen fra nåtiden synes å gi fremtiden en nærhet. Det kan tenkes at det å *gjøre noe*, samt å bli direkte spurt om butikker og reisevaner, hører med til livet i nåtiden. Fremtiden blir et samfunn ungdommene selv kan forme, og en arena for muligheter, og bærekraften tar form gjennom konkrete tiltak for krisehåndtering. De konkrete spørsmålene om hva som må gjøres, kan også vise hvordan konkrete tiltak og krisehåndtering tilhører nåtiden. De to ulike klimafremtidene, den fjerne og den nærmere, skiller seg fra hverandre både i tid og hvilke forhold de beskriver.

Informantenes fortellinger om fremtiden er sammensatt av flere sfærer, som utgjør ulike fremtider. De er ulike tilgjengelig fremtidsrom informantene selv kan hente frem og bruke, alt etter hvilke spørsmål eller tema som diskuteres. Det klare eksempelet med skillet mellom den klimatiske og den personlige fremtiden viser to klart adskilte sfærer som beskriver forskjellige fremtidssteder. Samtidig kan disse sfærene deles inn i ulike varianter av nær og fjern tid, og etter mer eller mindre nærhet til det erfarte livet. Informantene orienterer også seg selv i disse fremtidene, ved å formidle ulik grad av kontroll og tilstedeværelse i fremtidsforestillingene. De ulike fremtidene har dessuten ulike meningsdimensjoner som kan brukes til å uttrykke hvordan informantene mener utviklingen *bør* skje, hva de tror *vil* skje og hva de *håper* på.

Gjennom det sammenvevde forholdet mellom fremtidsforestillingens tid og hva de beskriver, gjennom livsskripter, krisefremtiden og krisehåndteringssamfunnet, kan de ulike sfærene sees i lys av flertemporalitet. De ulike temporalitetene former fremtidsfortellingene og virker meningsbærende. Den alvorsbetonte og raskt endrende verdenen i klimaendringenes tid, blir ofte fortalt ved å stå i motsetning til den mer fredfulle og sykliske tiden til livsløpet og familietiden. En slik kontrast kan også skimtes i ungdommenes fortellinger om den personlige fremtiden, og den klimatiske fremtiden. Fremtiden sett på som langt vekke, i en krisetid uten mye kontroll, kan også komme frem som en kontrast til måten fremtiden som en nær og gjennomførbar krisehåndtering, blir fortalt. Denne studien kan derfor kaste et lys over hvordan de ulike temporalitetene kan organisere forestillingen og forståelsen av den komplekse fremtiden.

Litteraturliste:

- Andersen, Nina Møller. 1998. «Det fremmede ord og dets anvendelighet: En læsning af Bachtin som sprogteoretiker» I *K&K - Kultur Og Klasse*, 26(86). s. 95–116.
doi.org/10.7146/kok.v26i86.20971
- Arvidsson, Alf. 1998. *Livet som berättelse – Studier i levnadshistoriska intervjuer*. Studentlitteratur: Lund
- Arvidsson, Alf. 2001. *Etnologi – Perspektiv och forskningsfält*. Studentlitteratur AB: Lund
- Aukrust, Knut. 1999. «Livsløp og livsverden» I *Kunnskap om kultur: Folkloristiske dialoger*. Av Knut Aukrust og Anne Eriksen (red.). Oslo: Novus forlag, s 87-108.
- Bakhtin, Mikhail M. og Slaattelid Rasmus T. 2005. *Spørsmålet om talegenrane*. Oslo: Pensumstjeneste AS
- Bakken, Laila Ø. 2018. «Greta (15) skulker skolen for klimaet» nrk.no. Lest 11. november 2020. Hentet fra [https://www.nrk.no/urix/greta-_15_-skulker-skolen-for-klimaet-1.14179684]
- Bastian, Michelle. 2012. «Fatally Confused: Telling the Time in the Midst of Ecological Crises» I *Environmental Philosophy* 9 (1), 23–48.
- Bauman, Richards. 2004. *A World of Others' Words: Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Blackwell Publisher: Malden, MA
- Bjærke, Marit Ruge og Kyrre Kverndokk. 2022. *Fremtiden er nå: Klimaendringenes tider*. Manuskript (under utgivelse)
- Bjærke, Marit Ruge. 2021. «The sixth extinction: naming time in a new way» I *Climate Change Temporalities* av Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke og Anne Eriksen (red.), 125-140
- Carlsen, Helge og Milana Knežević. 2019. «Streikelederen» NRK. Lest 01.august. 2022. Hentet fra [<https://www.nrk.no/urix/xl/streikelederen-1.14480533>]
- Damsholt, Tine. 2021. «Selv tiden står stille – Hverdagslivets mange tidsligheter under en nedlukning» I *Tidsskrift for kulturforskning nr 1/2021*, s. 23-44. Novus forlag.
- Dannevig, Petter og Knut Harstveit. 2022. «Klima» I *Store norske leksikon*. Lest 20. mars 2022. Hentet fra [<https://snl.no/klima>]
- Engberg, Kristian (red.). 2020. *Coronatanker. Studenterperspektiver fra en lockdown*. Forlaget 21.34: København
- Eriksen, Anne og Torunn Selberg. 2006. *Tradisjon og fortelling: En innføring i folkloristikk*. Pax Forlag: Oslo

- Feixa, Carles, Carmen Leccardi og Pam Nilan. 2016. «Introduction: Chronotopes of Youth» I *Youth, Space and Time: Agoras and Chronotopes in the Global City, volum 3*. Av Carles Feixa, Carmen Leccardi og Pam Nilan (red.). Leiden: Boston
- Fløttum, Kjersti, Vegard Rivenes og Trine Dahl. 2014. «Ungdommers forståelse av og holdninger til klima» I *Naturen06 (Volum 138)*
- FN-Sambandet. 2022 a. «Barnekonvensjonen» Oppdatert 04. februar 2022. Hentet fra [<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/barnekonvensjonen>]
- FN-sambandet. 2022 b. «FNs bærekraftsmål». Sist oppdatert 11. mai 2022. Lest 17. juni 2022. Hentet fra [<https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>]
- Folkehelseinstituttet. 2020. «Forebyggende strategier ved et pandemiutbrudd» Folkehelseinstituttet. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [<https://www.fhi.no/nettpub/veileder-for-massevaksinasjon-mot-pandemisk-influensa-i-kommuner-og-hel/pandemisk-influensa/smitteverntiltak-ved-et-paedemiutbrudd/>]
- Garbo, Gro Lien. 2022. «Hvorfor rammes så mange unge av klimaangst?» Forskning.no. Lest 09. juli 2022. Hentet fra [<https://forskning.no/angst-barn-og-ungdom-klima/hvorfor-rammes-sa-mange-unge-av-klimaangst/1967280>]
- Gimmestad, Storm. 2019. «Kloden har dødelig feber. Vi burde reagere som om det var krig» Aftenposten. Lest 09. juli 2022. Hentet fra [<https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/oRrJWg/kloden-har-doedelig-feber-vi-burde-reagere-som-om-det-var-krig-storm-grimmestad>]
- Giæver, Henrik. 2019. «Forskere: Flere enn 250.000 kan dø årlig som følger av klimaendringer». VG. Lest 09. juli 2022. Hentet fra [<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/rLa3eR/forskere-flere-enn-250000-kan-doe-aarlig-som-foelger-av-klimaendringer>]
- Gregersen, Thea. 2021. «Bekymringer for klimaendringer» Energiogklima. Lest 03. november 2021. Hentet fra [<https://energiogklima.no/nyhet/bekymring-for-klimaendringer/>]
- Hegna, Kristinn, Guro Ødegård og Idunn Seland. 2018. «Ungt medborgerskap – Kunnskap, mobilisering og deltakelse» I *Tidsskrift for ungdomsforskning, årgang 18, nr. 1-2018*, s. 7-27. Nova, OsloMet – storbyuniversitetet
- Hellstrand, Ingvil. 2018, «Radikal nåtid» i *KOLLAPS – På randen av fremtiden*. Av Peter Bjerregaard og Kyrre Kverndokk (red.). 197-210. Dreyers forlag Oslo AS: Oslo

- Hirsti, Kristine. 2019. «Klimastreikende unge buet på Erna Solberg» NRK. Lest 04. juli 2022. Hentet fra [<https://www.nrk.no/norge/klimastreikende-unge-buet-pa-erna-solberg-1.14563192>]
- Huang, Lihong, Jens Bruun, Jonas Lieberkind og Cecilia Arensmeier. 2018. «Nye tall om ungdom: Skandinaviske ungdommers tillit til samtid og framtid» I *Tidsskrift for ungdomsforskning*, årgang 18, nr. 1-2018, s.146-165
- Hulme, Mike. 2017. *Weathered – Cultures of climate*. Sage Publications Ltd.
- Hörnfeltdt, Helena. 2018. «The End of the World Apocalyptic Narratives in Children’s Fears» I *Ethnologia Scandinavica*, Vol. 48, 2018. s. 153-170
- Ingemark, Camilla Asplund. 2021. «In the shadow of apocalyptic futures: climate change as a cultural trope in vernacular discourse» I *Climate Change Temporalities* av Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke og Anne Eriksen (red.), 49-68
- Johns-Putra, Adeline. 2016, «“My Job Is to Take Care of You”: Climate Change, Humanity, and Cormac McCarthy’s *The Road*» I *MFS Modern Fiction Studies*, Volume 62, Nummer 3, Fall 2016, 519-540
- Jordheim, Helge. 2018. «Krisetid – Introduksjon til en begrepshistorisk forståelse av krisebegrepet*» I *Arr – idéhistorisk tidsskrift 2-2017* på arrvev.no (publisert på nett februar 2018). Lest 04. februar 2022. Hentet fra [<http://arrvev.no/artikler/krisetid>]
- Kjus, Audun. 2009. «Ordet og livet i straffeprosessen» I *Retfærd Årgang*, 32, nr. 21/25, 45-54
- Klein, Naomi. 2014. «Blockadia: The New Climate Warriors» I *This changes everything: capitalism vs. the climate*. Allen lane: London
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2015. *DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU*, 3. utgave. Gyldendal Akademisk: Oslo
- Kverndokk, Kyrre og Anne Eriksen. 2021. «Climate change temporalities: narratives, genres, and tropes» I *Climate Change Temporalities* av Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke og Anne Eriksen (red.), 3-14
- Kverndokk, Kyrre. 2015. *Naturkatastrofer: En kulturhistorie*. C/O Spartacus forlag AS: Oslo
- Kverndokk, Kyrre. 2017. «Klimakrisens tid» I *Arr – idéhistorisk tidsskrift 2-2017*, s. 33–47.
- Kverndokk, Kyrre. 2019. «Barnet og ungdomsopprøret» I *Salongen – nettidsskrift for filosofi og idéhistorie*. Lest 26. desember 2021. Hentet fra [<https://www.salongen.no/barnet-og-ungdomsopproret/>]
- Kverndokk, Kyrre. 2020. «TALKING ABOUT YOUR GENERATION “Our Children” as a Trope in Climate Change Discourse» I *Ethnologia Europaea* 50(1): 145–158.

- Kvåle, Gunnar, Knut Mork Skagen, Lars T. Fadnes og John Gunnar Mæland. 2019. «Klimakrisen – vårt ansvar som leger» I *Tidsskriftet; den norske legeforening*. Lest 09. juli 2022. Hentet fra [<https://tidsskriftet.no/2019/04/kronikk/klimakrisen-vart-ansvar-som-leger>]
- Kåks, Helena. 2007. «Mellan erfarenhet och förväntan – Betydelser av att bli vuxen i ungdomars livsberättelser» I *Linköping Studies in Arts and Science* No. 408.
- Kaare, Birgit Hertzberg. 2002. «Menneskers møter med ny teknologi» I *Sagnomsuset – fortelling og virkelighet* av Arne Bugge Amundsen, Barne Hodne og Ane Ohrvik (red.), Novus forlag: Oslo s. 100-126
- Larsen, Hanne. 2021. «Sondre nekter å ta klimastøyten: – Jeg har besøkt 50 land og vil fortsette å fly» NRK. Lest 24. juli 2022. Hentet fra [<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/sondre-mener-det-er-feil-a-la-unge-ta-miljostoyten-ved-a-slutte-a-fly-1.15629084>]
- Leger uten grenser. 2020. «Korona-pandemien: Ingen bør profitere eller ta patent på medisiner, tester eller vaksiner» Leger uten grenser. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [<https://legerutengrenser.no/nyheter/korona-pandemien-ingen-bor-profitere-eller-ta-patent-pa-medisiner-tester-eller-vaksiner>]
- Lindh, Karolina. 2013. «Att göra kris till rutin. Hur dokument och information skapar rutiner kring hjärtstopp och hjärt-lungräddning» I *Kris och kultur: kulturvetenskapliga perspektiv på kunskap, estetik och historia*. Av Mats Arvidson, Ursula Geisler og Kristofer Hansson (red.). Sekel Bokförlag: Lund. S. 155-163
- Mathismoen, Ole. 2019. «Erna Solberg roser streikende barn. Men vil ikke gjøre som de ber henne om» Aftenposten. Lest 04. juli 2022. Hentet fra [<https://www.aftenposten.no/norge/i/qLQkm1/erna-solberg-roser-streikende-barn-men-hun-vil-ikke-gjoere-som-de-ber-henne-om>]
- Milkær, Lone Ree. 2021. «The great re-skilling: understandings of generation, tradition, and nostalgia in everyday-life climate activism» I *Climate Change Temporalities* av Kyrre Kverndokk, Marit Ruge Bjærke og Anne Eriksen (red.), 32-48
- Nilsen, Ann. 1999. «Where is the future? Time and space as categories in analyses of young people's images of the future» I *Innovation*, Vol. 12, No. 2
- Nilssen, Vivi. 2012. *Analyse i kvalitative studier – Den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget AS: Oslo
- Nordstrand, Karine. 2019. Klimaendringer tar liv» Leger uten grenser. Lest 09. juli 2022. Hentet fra [<https://legerutengrenser.no/nyheter/klimaendringer-tar-liv>]

- NTB og Hilde Kristin Strand. 2021. «Vil legge ned all oljeutdanning i Norge» Khrono. Lest 15. juli 2022. Hentet fra [<https://khrono.no/vil-legge-ned-all-oljeutdanning-i-norge/603205>]
- NSD. Lest 20. november 2022. «Barnehage- og skoleforskning» Norsk senter for dataforskning. Hentet fra [<https://www.nsd.no/personverntjenester/oppslagsverk-for-personvern-i-forskning/barnehage-og-skoleforskning/>]
- Ophir, Adi. 2010. «The politics og catastrophization» I *Contemporary states of emergency: The politics of military and humanitarian interventions*. Av Didier Fassin og Mariella Pandolfi (red.). Zone books: New York. s. 40-61
- Orban, Franck og Kjerstin Aukrust. 2020. «De gule vestene – to år etter» Forskning.no. Lest 15. juli 2022. Hentet fra [<https://forskning.no/frankrike-frankrike-forklart-podcast/de-gule-vestene---to-ar-etter/1771928>]
- Postholm, May Britt. 2010. *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier*. 2. utgave. Universitetsforlaget AS: Oslo
- Regjeringen.no. 2022. «Utvalg skal evaluere myndighetenes håndtering av covid-19 pandemien» Regjeringen.no. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utvalg-skal-evaluere-myndighetenes-handtering-av-covid-19-pandemien/id2910785/>]
- Ridderstrøm, Helge. 2020. «Trope» Litteraturogmedieleksikon.no. Lest 20. april. 2020. Hentet fra [<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/trope.pdf>]
- Røed-Johansen, Daniel. 2020. «Dugnadsånden sprer seg i Norge: - Rørende å se hvor mange som vil hjelpe» Aftenposten. Lest 17. juni 2022. Hentet fra [<https://www.aftenposten.no/norge/i/8mkWd2/dugnadsaanden-sprer-seg-i-norge-roerende-aa-se-hvor-mange-som-vil-hjelpe>]
- Røsjø, Bjarne. 2020. «– Det kommer flere virus som vi må forberede oss på». Forskning.no. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [<https://forskning.no/historie-partner-pest/det-kommer-flere-virus-som-vi-ma-forberede-oss-pa/1660589>]
- Schjønberg, Snorre. 2021. «SV og Rødt: Pinlig at Norge ikke ville dele vaksineoppskrift med verden» Aftenposten. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/pAz46E/sv-og-roedt-pinlig-at-norge-ikke-ville-dele-vaksineoppskrift-med-verden>]
- Scott, Erika R. 2005. «Intervju av barn: Mellom drøm og virkelighet» I *Kulturvitenskap i felt – Metodiske og pedagogiske erfaringer*, av Anders Gustavsson (red.). Høyskoleforlaget: Kristiansand

- Sheldon, Rebekah. 2016. «Future» I *The Child to Come: Life after the Human Catastrophe*. London: University of Minnesota Press, s. 23-55
- Spjeldnæs, Amanda Hylland. 2022. «Ungdom er engstelig for klimaendringene» I *Tidsskriftet den norske legeförening*. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0044
- Sæther, Elin. 2017. «Ungdommers meningsskaping i møtet med utdanning for bærekraftig utvikling i samfunnsfag» I *Åpne dører mot verden - Norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier*. Av Jonas Bakken og Elisabeth Oxfeldt (red.). Universitetsforlaget
- Teigen, Espen. 2021. «MDG med nye drastiske klimatiltak mot fly: Nye forbud og kvotesystem for alle» Nettavisen. Lest 24. juli 2022. Hentet fra [<https://www.nettavisen.no/okonomi/mdg-med-nye-drastiske-klimatiltak-mot-fly-nye-forbud-og-kvotesystem-for-alle/s/12-95-3424116313>]
- Thommessen, Louise Scharff. 2021. «Terror og pandemi: Her sviktet beredskapen igjen» NRK. Lest 05. juli 2022. Hentet fra [https://www.nrk.no/norge/terror-og-pandemi_-her-sviktet-beredskapen-igjen-1.15465188]
- Thonhaugen, Markus og Katrine Olsen Sjørgård. 2016. «– Mennesket er i ferd med å forårsake klodens sjette masseutryddelse» NRK. Lest 15. juli 2022. Hentet fra [https://www.nrk.no/nordland/_-mennesket-er-i-ferd-med-a-forarsake-klodens-sjette-masseutryddelse-1.13086565]
- Tidemann, Axel. 2020. «Kunstig intelligens» I *Store norske leksikon*. Lest 20. mars 2022. Hentet fra [https://snl.no/kunstig_intelligens]
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. 1987. *Vår felles framtid*. Oslo: Tiden Norsk Forlag
- Wetteland, Marte Færevaa. 2020. «En atmosfære av konspirasjoner: Retorisk analyse av chemtrails i norsk konspirasjonskultur» Masteroppgave, Universitetet i Bergen
- WWF. 2019. «DETTE MÅ DU VITE OM KLIMASTREIKEN PÅ FREDAG» Oppdatert 21. mai 2019. Hentet fra [<https://www.wwf.no/nyheter/dette-m%C3%A5-du-vite-om-klimastreiken-p%C3%A5-fredag>]
- Ødegård, Guro og Vegard Svagård. 2018. «Hva motiverer elever til å bli aktive medborgere?» I *Tidsskrift for ungdomsforskning, årgang 18, nr. 1-2018*, s. 28-50. Nova, OsloMet – storbyuniversitetet

Appendiks:

Oversikt over transkriberingsvalg, koder og symbol

1. *Kursiv* = Ord skrevet i kursiv brukes for å markere ord sagt og markert med ekstra trykk.
2. – = Tankestrek brukes der informanten eller jeg blir avbrutt eller avbryter oss selv, den brukes også for å markere når den avbrutte personen fullfører ytringen.
3. ... = Pauser markeres på ulike måter eller lengde der en kort pause markeres med to prikker.. en lengre pause med tre prikker... og en lang pause skrives inn i parentes (lang pause) eller (pause).
4. Prikkene som viser pauser, kan også vise de pausene som fremstår som en ytring som visner ut.
5. ! = Utropstegn brukes for å markere volum eller opprømtet og iver.
6. / = Skråstrek brukes for å markere de plassene informanten eller jeg avbryter oss selv med en ny ytring eller ny formulering.
7. Beskrivende følelser, tonefall, lyder eller handlinger som jeg kan høre på lydfilene og huske, og påvirker hvordan ytringene kommer frem, skrives inni parentes.
8. (Carmen: Mhm) = Støttende kommentarer fra lytter, som (ja), (mhm) og (nei) skrives med parentes inn i fortellerens ytring da de ikke er svar, for ikke å bryte opp ytringen unødvendig. Likevel kan de forårsake små pauser, ønske om å fortelle mer, eller gjentakelser, skrives de inn.
9. Jah.. = Jeg skriver inn mer fonetisk nøyaktige svar om jeg oppfatter det som meningsbærende. På samme måte skrives nølende ord som ehh inn også.
10. «» = Når jeg eller en informant snakker som noen andre, siterer eller på en annen måte gir uttrykk for å skifte rolle og ikke lengre snakke som oss selv, skrives det sagte inn i hermetegn.

Informasjonsskriv med samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Ungdommers forestillinger om en bærekraftig fremtid»?

Ønsker du å delta i et forskningsprosjekt som undersøker ungdommers forestillinger om en bærekraftig fremtid? I dette skrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva eventuell deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Studien er en masteroppgave i kulturvitenskap ved Universitetet i Bergen. Forskningsprosjektet har som formål å undersøke hvordan ungdommer ser for seg sin egen fremtid i en bærekraftig verden.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Bergen ved veileder Kyrre Kverndokk er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker gjerne å snakke med deg som er tredjeklassing på videregående skole høsten 2021, og er mellom 17 og 18 år gammel.

For å nå ut til ønsket utvalg av informanter, har jeg tatt kontakt med ulike videregående skoler, som har sendt ut informasjonen for meg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg ønsker å ha en samtale med deg om dine tanker rundt klimaendringer og bærekraft i fremtiden. Hvis du velger å delta, vil jeg ha et intervju med deg på ca. en time. Det vil også være mulig å tegne beskrivelser om det er ønskelig. Under samtalen vil lyden bli tatt opp, og eventuelle tegninger bli tatt vare på og scannet.

Her vil jeg stille deg spørsmål om dine forestillinger rundt fremtiden din. Fremtiden slik du ser for deg at den kan være i en bærekraftig fremtid. Hvordan du tror det er å leve der du bor i fremtiden, og i verden. Jeg er også ute etter dine tanker rundt mulig urettferdighet i verden. Det kreves ingen forkunnskap om klimaforskning eller klimapolitikk. Fremtiden finnes bare som forventninger, og den består av mange sammensatte forestillinger. Jeg vil gjerne høre mer om dine forventninger. Ingen tanker er uinteressante for meg.

Ved å ta kontakt med meg kan dine foresatte få å se intervjuguiden min på forhånd. Dette gjelder for de som er under 18 år.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke deg ut av prosjektet uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Selv om du får høre om dette prosjektet gjennom læreren din, har det ikke noe med din undervisning å gjøre. Det vil ikke påvirke ditt forhold til skolen eller læreren, de har ikke innsyn i vår samtale.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Alle person- og kontaktopplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernreglene. Det er

bare jeg (student) som har tilgang til materialet, og det vil ligge i en passordbeskyttet mappe på min datamaskin.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Lyddopptak og utskrift av intervjuet vil bli lagret i Etnofolkloristisk arkiv ved Universitetet i Bergen når oppgaven er godkjent, etter planen i juni 2022. I intervjuutskriftene vil du være avidentifisert. Med avidentifisering menes at personopplysningene dine som, navn og skole, vil bli endret.

Kontaktinformasjon til deg vil ligge ikke sammen med utskriften. Hvis intervjuet skal brukes av andre ved senere anledninger, må arkivansvarlig be om din tillatelse.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Studien er registrert i RETTE. System for Risiko og ETTErlevelse. Behandling av personopplysninger i forskningsprosjekter og studentoppgaver ved Universitetet i Bergen.

Dine rettigheter

Før prosjektslutt, har du rett til:

- å få utlevert en kopi av utskrift av samtalen til gjennomlesning
- å få slettet personopplysninger om deg, hvis du ønsker det
- å når som helst trekke deg fra prosjektet.
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du ønsker å delta, har spørsmål til studien, ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med meg eller min veileder.

Student:

Carmen Padron
Masterstudent i kulturvitenskap
Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap
og religionsvitenskap (AHKR) ved
Universitetet i Bergen
Telefon: 47678208
E-post:
carmen.padron@student.uib.no

Veileder:

Kyrre Kverndokk
Professor i kulturvitenskap
Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap
og religionsvitenskap (AHKR) ved
Universitetet i Bergen
E-post: kyrre.kverndokk@uib.no

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Ungdommers forestillinger om en bærekraftig fremtid», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta, og samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet:

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

Innledning:

- Presentere masteren, hvem er jeg, hvorfor snakker jeg med deg

Faktaspørsmål/biografiske spørsmål (nåtid og fortid):

- Hvor gammel er du?
- Hvilke interesser har du/ har du hatt?
- Er det noen fag du synes er ekstra spennende, eller liker å jobbe med?
- Har du en jobb?
- Hva ville du alltid bli når du ble stor?

Plassere dem i fremtiden:

- Har du tenkt på hva du skal etter videregående?
- Hvor ser du deg selv når du er 25 år? Ferdig med studiene? Hvor blir du boende? Hvor vil du jobbe?
- Hvor ser du deg selv når du er 35? Bor du der du vil ende opp? Hvordan er situasjonen din?
- 45 hvordan tror du hverdagen din er? Hvordan ser livet ditt ut?
- 55 Hva tror du er viktig for deg?
- 65 hvor ser du deg selv, hva gjør du på? Jobber du fremdeles?
- 75 hvordan tror du livet ditt er? ...

Introdusere klima:

- Hvordan tror du det går med verden?
- Hvordan går det med klimaet vårt? Hvordan ser det ut?
- Hva får ordet «klima» deg til å tenke på?
- Bekymrer du deg for klimaet? ...
- Hvordan håper du det går med verden, og med klimaet vårt?
- Hva får ordet «bærekraft» deg til å tenke?

«Se for deg en fremtid hvor man har klart klimamålene og lever i en bærekraftig verden»

- Hvordan kan vi se på verden at vi har klart det, at vi lever bærekraftig? Kan vi se det?
- Hvordan kan vi se på ditt liv og hvordan du lever at det er bærekraftig? Kan vi se det?
- Huset ditt, kan du beskrive for meg hvordan det ser ut, hvordan bor du?
- Hvilke butikker tror du vi har, hvordan ser byen ut?

- Utenfor byene.
- Transporten? Teknologi: elbil etc.

- RETTFERDIGHET: Slik det er nå, har ikke jorden nok ressurser til at alle kan ha hver sin elbil, hvordan skal vi fordele ressursene? Skal vi fordele ressursene? Har Norge et ansvar? Forholdet mellom bærekraftighet og rettferdighet, kan man løse begge deler? Kan verden bli bærekraftig uten å løse rettferdighet?

- DELING: Hva kan man gjøre for å prøve å fordele ressursene?
SAMARBEID/BRUKT, Er det noen måte vi kan dele? Kan man dele på biler, klær?
MIGRASJON, dele på plass?

- VANER: Flyvaner, jobbreiser, langhelger.
- Matvaner, hvordan og hva spiser vi? Fokus på matsvinn?

- TEKNOLOGI: Er det noe slikt vi har i dag, som du tror kan bli forbedret og mer brukt i fremtiden?
- Hvordan kan det se ut i fremtiden? Nye apper? Er det noen slike du bruker i dag? Ny teknologi?
- FERIER OG HØYTIDER: Kan du si noe om hvordan du tror sommerferiene vil se ut og oppleves? Reisemåte. Flyvninger, reise langt? Turistlivet, turisme?
- Og hvordan høytidene vil se ut og oppleves? Mat, gaver, pynt?

Er det noe du er glad i nå, som du er usikker på om kommer til å være på samme måte i fremtiden?

Avrunding:

- Nå har vi snakket en del om fremtiden, og du har tenkt på hvordan du tror den kan bli. Hvordan er det å tenke på fremtiden på denne måten?
- Tenker du mye på fremtiden?
- Snakker du mye med vennene dine om det? Noen andre? Merker du forskjell mellom de på din alder, andre generasjoner og de som er litt eldre?
- Hva kan gjøres av oss, deg og meg, deg og vennene dine?
- Hva kan gjøres av folk i maktposisjoner i de ulike landene?

- Er det noe du håper vi har klart å finne opp i fremtiden, som kan hjelpe oss?
- Om jeg hadde spurt noen på din alder i fremtiden om bærekraft og hva hun tenker om det, hva tror du hun hadde svart?